Atlas of Damage Descriptions of Archival Materials

Arhiivimaterjalide kahjustuste atlas

Arhīva dokumentu bojājumu katalogs

Atlas of Damage Descriptions of Archival Materials

Arhiivimaterjalide kahjustuste atlas

Arhīva dokumentu bojājumu katalogs

UDK 930.25(035)

Compilers / Koostajad / Sastādītāji:

Ruth Tiidor, Inga Šteingolde, Māris Jēkabsons, Eve Keedus, Jaan Lehtaru, Tiia Nurmsalu, Küllike Pihkva, Oksana Plotņikova, Māra Sprūdža, Ilona Teplouhova, Kristina Teral

Editors / Toimetajad / Redaktori:

Christopher S. Woods PgDipCons, BAHons, CertCons, RMARA, ACR, FIIC (specialist guidance and English language editing / konsultant ja inglise keele toimetaja / zinātniskais konsultants un angļu valodas redaktors),
Valērija Zirdziņa (English language editing / inglise keele toimetaja / angļu valodas redaktors),
Kai Tafenau (Estonian language editing / eesti keele toimetaja / igauņu valodas redaktors),
Aija Kalnciema (Latvian language editing / läti keele toimetaja / latviešu valodas redaktors)

Photography / Fotod / Fotogrāfi:

Benno Aavasalu, Andres Kiho, Marika Vanaga

Layout / Kujundus / Makets:

Momo OÜ

Print / Trükk / Iespiests:

SIA "Jelgavas tipogrāfija"

This publication was supported by / Väljaande valmimist toetasid / Izdevumu atbalstīja:

Estonian Ministry of Education and Research Compatriot Program / Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeeriumi Rahvuskaaslaste programm / Igaunijas Republikas Izglītības un pētniecības ministrija Tautiešu programma,
Latvian State Culture Capital Foundation / Läti Kultuurkapital / Valsts Kultūrkapitāla fonds,
Latvian Society of Archivists / Läti Arhivaaride Ühing / Latvijas Arhīvistu biedrība

Copyright / Autoriõigused / Autortiesības:

National Archives of Estonia /Eesti Rahvusarhiiv / Igaunijas Nacionālais arhīvs
National Archives of Latvia / Läti Rahvusarhiiv / Latvijas Nacionālais arhīvs

ISBN 978-9985-858-82-0

Table of contents

Introduction 7

I The nature of damage 11
II Common archival materials and their constituents 16
III Atlas overview 24
- Damage classification 24
- Explanation of the colour codes 31
- Possible causes of damage 35
- Further recommendations 36
- Illustrative photos 37

IV Guidance how to recognize the damage and use the atlas 38
V Illustrated atlas of damage 45

Bibliography 161
Index 167

Sisukord

Sissejuhatus 7

I Kahjustuse mõiste ja olemus 11
II Levinumad arhiivimaterjalid ja nende koostisosad 16
III Atlase ülevaade 24
- Kahjustuste klassifikatsioon 24
- Värvikoodide selgitus 31
- Kahjustuste võimalikud põhjused 35
- Soovitused edasiseks 36
- Illustreerivad fotod 37

IV Kahjustuste tuvastamise ja atlase kasutamise juhend 38
V Kahjustuste atlas 45

Bibliograafia 161
Register 167

Saturs

Ievads 7

I Termina "bojājums" skaidrojums 11
II Izplatītākie arhīva dokumentu materiāli un to sastāvdaļas 16
III Kataloga uzbūve 24
- Bojājumu klasifikācija 24
- Bojājuma krāsu kodi 31
- Iespējamie bojājumu cēloņi 35
- Ieteikumi arhīva dokumentu bojājumu risku novēršanai 36
- Ilustrācijas 37

IV Ieteikumi bojājumu atpazīšanai un kataloga lietošanai 38
V Bojājumu ilustrācijas 45

Izmantotā literatūra 161
Alfabētiskais rādītājs 167

Introduction

This publication was compiled as a non-profit initiative, in a two year long collaboration between the National Archives of Estonia and the National Archives of Latvia. The compilers of the atlas have considerable experience in the field of archives conservation and preservation and have performed many condition surveys of archival materials.

There were three principle reasons for undertaking this work. Firstly, there was a clear need for simple, illustrated guidance for archival record creators and custodians to determine the condition of the documents in their care and to make appropriate recommendations and decisions concerning further preservation actions in response to different types of damage. This topic was raised during the Baltic Heritage Network[1] Summer School being held in Estonia

1 Baltic Heritage Network (*www.balther.net*) is a multilingual electronic gateway to gather information on the cultural heritage of the Baltic diaspora with the aim of ensuring access to relevant information. The gateway develops a network of international cooperation encompassing both Baltic, expatriate and foreign archives, libraries and museums, memory and research institutions, and diplomatic, cultural and other organizations of the worldwide Baltic ethnic communities, societies and individuals passionate about preserving the cultural and historical heritage of the Baltic diaspora.

Sissejuhatus

Käesolev trükis on koostatud Eesti ja Läti rahvusarhiivi kahe aasta pikkuse koostöö ja mittetulundusliku projekti tulemusena. Atlase koostajatel on arvestatav kogemus arhiivimaterjalide konserveerimises ja säilitamises, samuti on nad teostanud mitu arhivaalide seisundi uuringut.

Atlase koostamise ajendeid oli kolm. Esiteks oli arhivaalide loojatel (arhiivimoodustajatel) ja säilitajatel vajadus lihtsa, illustreeritud juhise järele, mille abil hinnata dokumentide (füüsilist) seisundit, anda kahjustuste eripära arvestades soovitusi ja teha otsuseid edasiste säilitustegevuste kohta. Teema tõstatus 2007. aastal Eestis toimunud Baltic Heritage Networki[1] suvekoolis, kus Välis-Balti mäluasutuste arhivaaridele tutvustati arhivaalide säilitamisega seotud teemasid. Teiseks oli selgunud, et eri asutuste säilitusaruannetes kasutatavad eristused, klassifikatsioonid

1 Baltic Heritage Network (*www.balther.net*) on mitmekeelne portaal, mis koondab informatsiooni Balti diasporaa kultuuripärandi leidumuse ja sellealase tegevuse kohta. Portaaliga loodetakse kaasa aidata rahvusvahelise koostöövõrgustiku arendamisele, kaasates Välis-Balti, asukohamaade ja Baltimaade arhiive, raamatukogusid ja muuseume, mälu- ja teadusasutusi, diplomaatilisi ja kultuuriinstitutsioone (seltsid, organisatsioonid), aga ka üksikisikuid, kes hoolivad Balti diasporaa ajaloo- ja kultuuripärandi säilitamisest.

Ievads

Katalogs ir bezpeļņas izdevums, kas veidots divu gadu garumā, sadarbojoties Igaunijas un Latvijas nacionālajam arhīvam. Kataloga autoriem ir ievērojama pieredze arhīvu materiālu konservācijā un saglabāšanā, kā arī to esības un fiziskā stāvokļa pārbaužu veikšanā.

Darba uzsākšanai bija trīs galvenie cēloņi: pirmkārt, arhīva dokumentu/lietu radītājiem un glabātājiem bija nepieciešama ērti lietojama, ilustrēta rokasgrāmata dokumentu saglabātības pakāpes noteikšanai, piemērotāko saglabāšanas ieteikumu un preventīvo pasākumu plāna izveidošanai atkarībā no objekta bojājuma veida. Pirmo reizi šis temats tika apspriests Baltiešu Mantojuma tīkla[1] (Baltic Heritage Network) vasaras skolā, kas notika Igaunijā 2007.

1 Baltiešu Mantojuma tīkls (*www.balther.net*) ir elektroniskās saziņas ceļš vairākās valodās, ar kā palīdzību tiek apkopota informācija par kultūras mantojuma jautājumiem Baltijas diasporās. Tā mērķis ir nodrošināt ērtu piekļuvi nepieciešamajai informācijai, kas nodrošina starptautisku sadarbības tīklu starp Baltijas un citu valstu arhīviem, bibliotēkām, muzejiem, atmiņas un izpētes institūcijām, kā arī nodrošina savstarpēju komunikāciju starp diplomātiskajām, kultūras un citām organizācijām no vispasaules Baltijas etniskajām kopienām, biedrībām un privātpersonām, kuras ir Baltijas diasporu kultūras un vēsturiskā mantojuma saglabātājas.

in summer 2007, while records preservation issues were addressed to the archivists working in the expatriate and foreign Baltic memory institutions. Secondly, it was understood that damage differentiation, classification and definitions used in conservation reports by different institutions seemed to suffer from controversial or erratic contents, which gave rise to the desire to see some standardisation in this area. Thirdly, it was recognised that valuable collective knowledge could be derived from condition records by achieving a shared understanding of damage terminology and description among Estonian and Latvian archives.

This Atlas is addressed to every person who needs to understand if there is anything 'wrong' (in preservation terms) with the archival materials they hold or use and when the only means to determine condition or make an initial diagnosis is through visual observation. Visual assessment of damage is simple, easily conducted, inexpensive and can often provide quite adequate information for making preservation and conservation plans for the future.

The content of the Atlas is derived from a selection of the most commonly observed damage to archival objects. A synopsis of each damage type is presented

ja definitsioonid on vastuolulised või ebaühtlased, mistõttu tekkis soov seda valdkonda mõnevõrra ühtlustada. Kolmandaks oli jõutud äratundmisele, et seisundiuuringutele tuginedes on võimalik viia kahjustuste terminoloogia ja kirjeldamine Eesti ja Läti arhiivides ühistele alustele.

Atlas on mõeldud kõigile, kellel on vajadus aru saada, ega nende omanduses või kasutuses olevate arhivaalidega (nende säilimise aspektist hinnates) midagi "valesti" ei ole, ning kellel on arhivaalide seisundi hindamiseks ja algse "säilivusdiagnoosi" panekuks üksnes visuaalse vaatluse võimalus. Visuaalne kahjustuste määramise meetod on lihtne, kergesti teostatav, vähekulukas ning saadav informatsioon on sageli küllaldane säilitus- ja konserveerimiskavade koostamiseks.

Atlasesse on koondatud valik kõige sagedamini esinevatest arhiiviobjektide kahjustustest. Iga kahjustuse ülevaade on esitatud võimalikult lühidalt ja täpselt, piirdudes üksnes kahjustuse välisilme kirjeldusega, mille eesmärk on vastata küsimusele: mida te näete, kui vaatlete konkreetset tüüpi kahjustust konkreetset tüüpi materjalil? Eri tüüpi kahjustuste toime ja nende suhtelise tähtsuse mõistmine võiks aidata seada tegutsemisprioriteete ning tagada, et

gadā. Vasaras skolas semināra ietvaros arhīvistiem, kas strādā Baltijas ārvalstu atmiņas institūcijās un citur ārpus dzimtenes, tika adresēts jautājums par arhīva dokumentu/lietu saglabāšanas problēmām. Otrkārt, tika konstatēts, ka arhīva dokumentu/lietu bojājumu daudzveidība, to klasifikācija un skaidrojums, kas tiek izmantots dažādu kultūras mantojuma saglabāšanas iestāžu darbā, bieži ir nepilnīgs un pat kļūdains. Šis fakts radīja vēlmi izstrādāt bojājumu terminu un procesu vienotu skaidrojumu. Treškārt, tika atzīts, ka vērtīgās kolektīvās zināšanas ir iespējams iegūt no arhīva lietu esības pārbaudēm un to fiziskā stāvokļa aprakstiem, izveidojot vienotu bojājumu terminoloģijas un aprakstu sistēmu Igaunijas un Latvijas arhīvos.

Šis katalogs ir paredzēts arī ikvienam, kurš vēlas saprast, vai ar tā īpašumā vai lietošanā esošajiem materiāliem, runājot saglabāšanas terminos, "kaut kas nav kārtībā" un, izmantojot tikai un vienīgi vizuālu objekta apskati, novērtēt to saglabātības pakāpi. Bojājumu vizuālā apskate un saglabātības pakāpes noteikšana ir vienkārša, viegli paveicama un lēta metode, kas, bieži vien, nodrošina diezgan precīzu informāciju, saglabāšanas un konservācijas plāna projektu izstrādāšanai nākotnē.

as succinctly and precisely as possible, and only as a description of visual appearance, in order to answer the question: what do you see when observing a certain type of damage on a certain type of material? Accurately recognizing the effects of different types of damage and understanding their relative significance should help in prioritising interventions, and ensure that the most vulnerable objects will be preserved as well as possible in future.

The introductory chapters II, III and IV give an overview of commonly used damage classifications, describe the constituents of common archival records and guide the reader how to use the Illustrated Atlas in chapter V. The Atlas itself presents 46 damage types grouped into 7 categories, providing descriptions of their visual characteristics and indicating the severity and possible causes of each damage. Each damage type explanation is accompanied by illustrative photos showing examples of damage on archival records, i.e. paper, bindings, parchment and seals. Damage to photos and artworks on paper (e.g. paintings, collages, printed etchings and lithographs, mixed media) have not been included in this publication.

kõige suuremas ohus olevaid objekte säilitatakse tulevikus võimalikult läbimõeldult.

Sissejuhatavad peatükid II, III ja IV annavad ülevaate kõige levinumatest kahjustuste klassifikatsioonidest, kirjeldavad klassikaliste arhiividokumentide koostisosi ja juhendavad lugejat, kuidas kasutada illustreeritud atlast V peatükis. Atlases esitatakse 46 kahjustustüüpi grupeerituna seitsmesse kategooriasse, kirjeldatakse nende kahjustustüüpide visuaalseid tunnuseid ning määratletakse iga kahjustuse puhul selle raskusaste ja võimalikud põhjused. Kahjustuste kirjeldustele on lisatud fotod nende kahjustuste väljendumise kohta arhiivimaterjalidel, s.t paberil, köidetel, pärgamendil ja pitseritel. Fotode ja paberkandjal kunstiteoste (nt maalid, kollaažid, trükitehnikas ofordid ja litod, segatehnikad) kahjustusi selles publikatsioonis ei käsitleta.

Kahjustuste kirjeldustele järgneb arhivaalide kahjustumise peatamiseks või aeglustamiseks sobivate säilitustegevuste soovituslik loetelu.

Trükise sisu on tervikuna esitatud paralleelselt inglise, eesti ja läti keeles.

Kataloga saturu veido visbiežāk sastopamie arhīva objektu bojājumi. Katra bojājuma apskats ir veidots to raksturojot pēc iespējas precīzāk, balstīts tikai uz vizuālo informāciju un atbild uz jautājumu: "Ko Jūs redzat, kad skatāties uz konkrēto bojājumu konkrētajam materiālam?" Precīzi atpazīstot dažādas bojājumu izraisītās pārmaiņas un saprotot to nozīmi, ir iespējams noteikt prioritārās objektu grupas, kuru stāvokļa uzlabošanai nepieciešama speciālista palīdzība.

Ievada sadaļas II, III un IV nodaļas sniedz visbiežāk izmantoto bojājumu klasifikācijas apskatu, izplatītāko arhīvu dokumentu materiālu sastāvdaļu raksturojumu, V nodaļā – ieteikumus efektīvai kataloga izmantošanai. Katalogā ir raksturoti 46 bojājumu veidi, kas iedalīti 7 kategorijās, sniegti bojājumu vizuāli raksturīgāko īpašību apraksti un norādes par konkrētā bojājuma bīstamības pakāpi un iespējamajiem bojājuma cēloņiem. Katra bojājuma apraksta papildina ilustratīvi fotoattēli, kas ataino arhīva lietu/dokumentu bojājumu piemērus papīram, iesējumiem, pergamentam un zīmogiem. Katalogā nav iekļauti fotogrāfiju un mākslas darbu uz papīra pamatnes (piem., zīmējumu, kolāžu, gravīru, litogrāfiju un jaukto tehniku) bojājumi.

Finally, possible preservation actions to stop or slow down damaging processes are suggested.

All content is presented simultaneously in the English, Estonian and Latvian languages.

An index of damage types, listed alphabetically in three languages, and suggested bibliography are presented in the last sections of the publication.

Raamatu lõpus on atlases käsitletud kahjustustüüpide registrid kolmes keeles alfabeetilises järjestuses ning bibliograafia.

Visbeidzot katalogā ir ieteikumi bojājumu attīstības procesu palēninašanai/aizkavēšanai un/vai novēršanai.

Kataloga teksts ir angļu, latviešu un igauņu valodā.

Kataloga nobeigumā ir visu bojājumu veidu rādītājs, kurā bojājumu nosaukumi sakārtoti angļu, igauņu un latviešu alfabēta secībā. Nobeigumā ir arī izmantotās literatūras saraksts.

I

The nature of damage

Nothing lasts forever; ageing and deterioration is a part of our everyday life. Usually the deterioration of living as well as inanimate matter is caused by a combination of chemical, physical or biological processes which are initiated by internal and external factors. Deterioration processes are mostly irreversible and lead to (usually undesirable) changes in a material's structure, properties and condition, causing a reduction in stability and decrease in the life-span of an object. These processes are often referred to as 'damage'. More specifically, a simple definition of 'damage', in the context of cultural heritage objects (including archival materials), could be: the occurrence of a change that results in the worsening of an object's condition,[2] resulting in loss of its value and/or the impairment of some function (e.g. usability). In real life a complex of overlapping degradation mechanisms is going on and we see many different forms of damage at the same time.

2 The condition is the physical state of an object at any moment in time. Therefore – to understand, if the object/material is damaged, one should know its original/initial state and condition. This knowledge can be obtained by comparing objects in different conditions.

I

Kahjustuse mõiste ja olemus

Miski ei kesta igavesti: vananemine ja lagunemine on osa meie igapäevaelust. Elusa ja eluta aine lagunemine on tavaliselt põhjustatud mitmesugustest sisemistest ja välistest teguritest tingitud keemiliste, füüsikaliste või bioloogiliste protsesside koosmõjust. Lagunemisprotsessid on enamasti pöördumatud ja viivad tavaliselt materjali struktuuri, omaduste ja seisundi soovimatute muutusteni, vähendades objekti stabiilsust ja eluiga (säilivust). Nimetatud protsesside kirjeldamiseks kasutatakse sageli terminit "kahjustumine". Kultuuriväärtuslike objektide seisukohalt vaadatuna võidakse kahjustumise all mõelda muutusi, mille tulemusel objekti seisund[2] halveneb, mis omakorda vähendab selle väärtust ja/või halvendab mõnda funktsiooni (nt kasutatavust). Tegelikkuses toimub korraga mitu kahjustusprotsessi ning ühel ja samal ajal võib täheldada mitut kahjustust.

2 Seisund on objekti füüsiline seisukord mingil hetkel. Järelikult, et aru saada, kas objekt/materjal on kahjustunud, peame teadma selle esialgset seisundit. Sellist teavet saab koguda erinevas seisundis objekte võrreldes.

I

Termina "bojājums" skaidrojums

Nekas nav mūžīgs. Vecošana un materiāla sairšana ir mūsu ikdienas dzīves sastāvdaļa. Parasti gan dabīgo, gan sintētisko materiālu vecošanu izraisa ķīmisko, fizikālo un bioloģisko procesu kopums, ko, savukārt, ierosina iekšējie un ārējie apstākļi. Materiāla sairšanas procesi visbiežāk ir neatgriezeniski un izraisa materiāla struktūras, īpašību un fiziskā stāvokļa nevēlamas pārmaiņas, dažkārt samazina to struktūras stabilitāti un saīsina objekta mūža ilgumu. Iepriekšminētie procesi visbiežāk tiek definēti kā "bojājumi". Samērā precīzs skaidrojums kultūras mantojuma (ieskaitot arhīva lietas/dokumentus) objekta bojājuma terminam ir: izmaiņas, kas rada objekta stāvokļa[2] pasliktināšanos, tā vērtības samazināšanos un/vai tā funkcionalitāte (piem., izmantošana) tiek traucēta. Reālajā dzīvē dažādi vecošanas procesi pārklājas un vienlaicīgi rodas dažādi bojājumi.

2 Ar to jāsaprot objekta fiziskais stāvoklis jebkurā laika momentā. Lai saprastu, vai objekts ir bojāts, ir jāzina tā sākotnējais stāvoklis un glabāšanas (dzīves) apstākļi. Šīs zināšanas var iegūt, salīdzinot objektus dažādos stāvokļos.

There are several ways to describe and classify damage, but there is no single-valued common approach.

Most often the classification is based on categorisation of damage causes. On the basis of a list of different possible causes of damage, primarily internal and external factors are widely used for classification.

- Internal factors for the most part are the composition of the object itself, the methods of its production and contaminants incorporated in the object during its production.
- External factors usually are environmental conditions (temperature, relative humidity, light and pollutants), micro-organisms, insects, rodents, housing, handling, vandalism, disasters etc.

Often simultaneous combination of various external and internal factors plays an important role in the appearance of one and the same damage type.

Secondly, chemical, mechanical and biological damage classification has been used.

Kahjustuste klassifitseerimiseks ja kirjeldamiseks ei ole välja kujunenud ühtset süsteemi.

Kõige sagedamini on kahjustuste klassifikatsiooni aluseks võetud nende põhjused. Lähtudes kahjustuste võimalike põhjuste loendist, eristatakse sisemisi ja väliseid tegureid.

- Sisemised tegurid on tavaliselt objekt ise, tema koostis ja struktuur, valmistamise meetodid ja selle käigus objekti sattunud lisandid ja saasteained.
- Välised tegurid on tavaliselt keskkonnatingimused (temperatuur, suhteline õhuniiskus, valgus ja saasteained), mikroorganismid, putukad, närilised, ümbrised, käsitsemine, vandalism, õnnetused jne.

Sageli esinevad sisemised ja välised tegurid kombineeritult, etendades ühel ja samal ajal mõlemad olulist rolli kahjustuse tekkimisel.

Kasutusel on ka kahjustuste liigitus keemilisteks, mehaanilisteks ja bioloogilisteks kahjustusteks.

- Keemiline kahjustus on sageli põhjustatud objekti ebastabiilsusest või väliste ainete (vedeli-

Pastāv daudzas un dažādas iespējas, kā iedalīt (klasificēt) bojājumus, tomēr pagaidām nav izveidojusies vienota pieeja.

Pirmkārt, visbiežāk bojājumus klasificē pēc to izraisošajiem faktoriem, kurus iedala iekšējos un ārējos cēloņos.

- Iekšējie cēloņi parasti ir – objekta sastāvs, izgatavošanas metodes un ražošanas procesā radušies nevēlamie piemaisījumi.
- Ārējie cēloņi parasti ir – apkārtējās vides apstākļi (temperatūra, relatīvais gaisa mitrums, gaisma un gaisa piesārņojums), mikroorganismi, kaitēkļi, grauzēji, glabāšanas veids, lietošana, vandalisms, ārkārtas situācijas (plūdi, ugunsgrēki u.tml.) u. c.

Bieži vien, vienlaicīgi notiekot dažādu iekšējo un ārējo cēloņu mijiedarbībai un tiem pārklājoties, rodas viens un tas pats bojājuma veids.

Otrkārt, bojājumi tiek grupēti ķīmiskajos, mehāniskajos un bioloģiskajos bojājumos.

- Objektu ķīmisko bojājumu cēlonis visbiežāk ir apkārtējā vidē esošo vielu, īpaši gāzu un ķīmisko

- Chemical damage of an object is often caused by the instability of its materials or impact from external substances (liquids, gases etc) to materials, resulting in the change of compounds or breaking of chemical bonds. Certain environmental conditions (intense light, pollutants, relative humidity and temperature fluctuations) may create a supporting atmosphere for such types of deterioration.
- Mechanical damage originates from the interaction of physical forces inside the object and external factors applied to an object, resulting in changes in its original form and properties. The chemical structure of the constituent materials at an atomic and molecular level remains the same and the micro-structure and substructure are usually preserved. Mechanical damage can be with or without loss of material. Inappropriate storage conditions and bad handling cause the most common mechanical damage, like the appearance of folding lines, tears and missing parts.
- Biological damage is caused by living organisms such as bacteria, fungi, insects, birds, rodents and other mammals. Micro-organisms (bacteria and fungi) attack objects with enzymes, which break down the structural bonds of the materials. Insects are able to eat different materials or deposit

- kud, gaasid jne) toimest, mille tulemusel muutub materjalide struktuur (keemilised sidemed katkevad ja koostis muutub). Objekti ümbritsevad tingimused (intensiivne valgus, saasteained, suhtelise õhuniiskuse ja temperatuuri kõikumised) võivad luua keemilisi lagunemisreaktsioone soodustava keskkonna.
- Mehaaniline kahjustus on tingitud objektisiseste füüsikaliste jõudude ja väliste tegurite koosmõjust, mille tulemusel objekti algne kuju ja omadused muutuvad. Objekti koostismaterjalide mikrostruktuur aatomi- ja molekulaartasandil jääb tavaliselt muutumatuks. Mehaaniline kahjustus võib esineda nii materjalikaoga kui ka ilma. Enim levinud kahjustused, nagu murdejooned, rebendid ja puuduvad osad, on põhjustatud ebasobivatest säilitustingimustest ja halvast käsitsemisest.
- Bioloogiline kahjustus on põhjustatud bakterite, seente, putukate, lindude, näriliste ja teiste imetajate elutegevusest. Bakterid ja seened eritavad ensüüme, mis lõhuvad materjalide struktuuri. Putukad on võimelised erinevaid materjale sööma või jätma objekti pinnale väljaheiteid. Närilised suudavad põhjustada tõsiseid mehaanilisi kahjustusi: nt "hambajäljed" on kahjustuste atlastes üks tuntumaid kahjustustüüpe. Inimte-

- šķīdinātāju, iedarbība uz materiāliem, kas izraisa tajos esošo savienojumu izmaiņas un ķīmisko saišu trūkšanu. Tādi apkārtējās vides apstākļi kā: spoža gaisma, gaisa piesārņojums, relatīvā gaisa mitruma un temperatūras krasas svārstības, var veicināt šāda veida bojājumu rašanos.
- Mehāniskie bojājumi rodas, mijiedarbojoties fizikāliem spēkiem objekta iekšienē un ārējiem faktoriem, kas mehāniski iedarbojas uz objektu. Rezultātā mainās objekta oriģinālā forma un īpašības, tomēr tā materiālu ķīmiskā struktūra atomārā un molekulārā līmenī paliek nemainīga, un parasti bez izmaiņām saglabājas arī mikrostruktūra. Mehāniskie bojājumi var rasties gan ar, gan bez materiāla zudumiem. Nepiemēroti glabāšanas apstākļi un nepareiza lietošana ir galvenie bojājumu, piem., locījumu, plīsumu un materiāla zuduma cēloņi.
- Bioloģiskos bojājumus izraisa tādi dzīvie organismi kā baktērijas, pelējuma sēnes, kaitēkļi, putni, grauzēji un citi zīdītāji. Mikroorganismi (baktērijas un pelējuma sēnes) uz objekta izdala enzīmus, kas sašķeļ materiāla struktūru. Kaitēkļi barojas ar dažādiem objektu materiāliem un atstāj uz tiem savus ekskrementus. Grauzēji rada nopietnus mehāniskus bojājumus: "zobu nospiedumi" specializētajā literatūrā ir bieži mi-

excrements on the object. Rodents can cause serious mechanical damage: 'teeth marks' as a damage characteristic is a well known term in damage atlases. Human activity and influence on objects are conventionally excluded from this category and could be observed separately (e.g. vandalism).

In addition to mechanical, chemical and biological damage, 'damage caused by moisture' has also been used as a separate damage classification option. Stains and discolouration, and also mould, are often considered to belong to this damage category.

A common way to observe and classify damage is to divide the object into parts – support (e.g. paper, parchment) and media (e.g. inks, dyes) – and to record damage on these elements separately.

As a rule, archival records are made from a variety of different materials and substances. This makes understanding the damage processes more complicated, because the deterioration mechanisms and rates on different composition elements are not similar. At the same time deterioration processes can affect each other and make it difficult to distinguish between the causes of damage.

gevuse mõju objektidele tavaliselt bioloogilise kahjustuse kategoorias ei käsitleta, vaid seda vaadeldakse eraldi (nt vandalism).

Peale mehaanilise, keemilise ja bioloogilise kahjustuse on eraldi jaotisena kasutatud "niiskuskahjustust". Sellesse kategooriasse liigitatakse tavaliselt plekid, värvusemuutused ning hallitus.

Levinud moodus kahjustuste vaatlemisel ja klassifitseerimisel on objekti jagamine osadeks: alusmaterjaliks ehk kandjaks (nt paber, pärgament) ja meediumiks (nt tindid, värvid). Sellisel juhul hinnatakse kahjustusi objekti osadel eraldi.

Üldjuhul koosnevad arhivaalid mitmest eri ainest ja materjalist. See muudab kahjustusprotsesside olemuse mõistmise komplitseeritumaks, sest lagunemise mehhanism ja kiirus ei ole eri koostisosadel ühesugune. Samal ajal toimuvad lagunemisprotsessid mõjutavad üksteist ja see muudab kahjustuste põhjuste eristamise keeruliseks.

Selles publikatsioonis on arhiivimaterjalide kahjustuste klassifitseerimise aluseks kõige iseloomulikumad, visuaalsel uurimisel kohe tuvastatavad tunnused. Nagu eespool juba selgitatud, pole kahjustuste

nēts bojājumu veids. Cilvēku darbības rezultātā radušies bojājumi netiek ietverti bioloģisko bojājumu kategorijā un tie tiek iztirzāti atsevišķi, piem., vandalisms.

Kā atsevišķs bojājumu iedalījuma veids papildus mehāniskajiem, ķīmiskajiem un bioloģiskajiem bojājumiem tiek minēti arī "mitruma radītie bojājumi". Bieži šajā grupā tiek iekļauti tādi bojājumi kā: traipi, krāsas migrācija jeb izplūšana, kā arī pelējums.

Izplatīts veids, kā aplūkot un klasificēt bojājumus, ir objektu sadalīt nosacītās daļās – nesējvide vai pamatne (piem., papīrs, pergaments) un informācijas nesējs (piem., tinte, krāsa) un tad bojājumu attiecināt uz konkrēto sastāvdaļu.

Parasti arhīva lietas sastāv no dažādu materiālu un vielu kopuma. Šī iemesla dēļ vecošanas un bojājumu rašanās procesu skaidrojums nav vienkāršs, jo katrai dokumenta sastāvdaļai ir savs vecošanas (noārdīšanās, sairšanas) mehānisms un ātrums. Turklāt vienlaicīgi tie var pārklāties vai mijiedarboties un ietekmēt viens otra gaitu. Dažkārt nav iespējams izšķirt vienu konkrētu bojājuma cēloni, bet jāmin to kopums.

In this publication the classification of damage is based on the most distinctive, visually observable features that could be recognized at first sight as the damage impact on archival documents. As already explained, it is not always easy, even to professionals, to define or distinguish the different causes of damage, but simple visual characteristics can be determined even by the un-practiced eye. A detailed description of classification categories and their visual characteristics are given in chapter III.

põhjuste määratlemine või eristamine kerge isegi professionaalidele, kuid lihtsate visuaalsete tunnuste äratundmine peaks olema jõukohane ka neile, kellel pole vastavaid kogemusi. Kahjustuste klassifitseerimise kategooriate ja visuaalsete tunnuste detailsed kirjeldused on esitatud III peatükis.

Šajā katalogā bojājumu klasifikācija ir veidota minot tos bojājumu veidus, kam ir vizuāli novērojamas īpatnējas pazīmes, kas viegli un ātri pamanāmas uz arhīvu dokumentiem un materiāliem. Kā jau iepriekš minēts, pat ekspertiem bieži vien ir grūti izšķirt konkrēto bojājuma cēloni, bet vizuālu materiāla nepilnību var ievērot jebkurš. Bojājumu iedalījuma kategorijas un to vizuālie apraksti sīkāk iztirzāti III nodaļā.

II

Common archival materials and their constituents

Each archival record consists of a support and a medium. Over the course of time both supports and media have evolved into a variety of 'species'. A support is anything that information can be placed upon: paper, parchment, leather, canvas, wood, wax, cardboard etc. A medium, or media, means anything that can be used to present information, for example: iron-gall ink, aniline ink, printing ink, water-colour, charcoal etc.

Media are those materials which can be applied to supports by hand (written or drawn) or print (including photo-reproduction processes), and quite often mixed techniques are used. Media consist of binding agents and organic or non-organic pigments. A binding agent secures a connection with a support, but colorants secure the visibility of information. Information on the archival record can be represented as text and/or image.

II

Levinumad arhiivimaterjalid ja nende koostisosad

Arhiividokumendid koosnevad alusmaterjalist ehk (info)kandjast ning meediumist ehk informatsiooni edastamise vahendist. Nii kandjad kui ka teabe edastamise vahendid on aegade vältel muutunud. Kandjaks saab olla igasugune materjal, millele on võimalik informatsiooni jäädvustada: paber, pärgament, nahk, lõuend, puit, vaha, papp jne. Meedium tähistab kõike, mida saab kasutada informatsiooni esitamiseks, näiteks raudgallustint, aniliintint, trükivärv, vesivärv, söekriit jne.

Meediumid on kõik sellised materjalid, mida saab kandjale peale kanda käsitsi (kirjutades või joonistades), trükkides (sh fotoreproduktsiooni meetoditega) või kasutades segatehnikaid. Meedium koosneb sideainetest ja orgaanilistest või anorgaanilistest pigmentidest. Sideaine tagab, et informatsioon kinnitub infokandjale, värvained omakorda tagavad, et info on nähtav. Informatsiooni saab arhivaalil esitada teksti ja/või kujutisena.

II

Izplatītākie arhīva dokumentu materiāli un to sastāvdaļas

Ikviens arhīva dokuments sastāv no nesējvides un informācijas nesēja. Laikam ritot, tie attīstījušies dažādos paveidos. Nesējvide ir jebkas uz kā informācija atrodas: papīrs, pergaments, āda, audekls, koks, vasks, kartons utt. Informācijas nesējs ir jebkas, ko izmanto informācijas attēlošanai, piem., gallu tinte, anilīna tinte, tipogrāfijas krāsa, akvareļa krāsa, ogle utt.

Informācijas nesēju uz nesējvides var uzrakstīt, uzzīmēt vai arī iespiest (ieskaitot arī fotoreprodukcijas metodi), diezgan bieži tiek izmantotas arī jauktās tehnikas. Informācijas nesējs sastāv no saistvielām un organiskajiem vai neorganiskajiem pigmentiem. Krāsviela nodrošina informācijas redzamību, savukārt, saistviela nodrošina tās sasaisti ar nesējvidi. Arhīva materiālu informācija var būt gan teksta, gan attēla veidā.

Both supports and media have their very own chemical and physical properties, which can combine with or influence each other to a greater or lesser extent. Damage may occur on media or on supports alone or simultaneously on both because of their connection.

To describe and convey the different types of damage found on archival records, common types of material and format have been grouped together as paper, bindings, parchment and seals. Media damage is described in connection with a specific support.

Paper

In this group are all paper-based printed and manuscript (single sheet) documents and maps, plans and drawings of all kinds. This is the most wide and varied group of documents. Drawings made onto tracing cloth (for example linen plans) have also been included under 'paper', to avoid having a single category of their own. Documents can exist on coated paper which has had its surface modified by the application of clay or other fillers or binders. Paper also can be impregnated or varnished, lined with fabric

Infokandjal ja meediumil on kummalgi oma keemilised ja füüsikalised omadused, mis võivad omavahel kombineeruda või vastastikku teineteist rohkemal või vähemal määral mõjutada. Kahjustus võib esineda kas üksnes meediumil või üksnes infokandjal või korraga mõlemal, sest meedium ja kandja on omavahel ühendatud.

Kahjustustüüpide kirjeldamiseks on arhivaalid materjalide ja vormistuse alusel grupeeritud järgmiselt: paber, köide, pärgament ja pitserid. Meediumi kahjustusi on kirjeldatud seoses konkreetse infokandjaga.

Paber

Sellesse arhivaalide rühma kuuluvad kõik paberalusel trükitud või käsikirjalised dokumendid, kaardid, plaanid ja joonised, samuti riidekalkale tehtud joonised ja plaanid. See on kindlasti mitmekesiseim ja arvukaim arhivaalide rühm. Paber võib olla väga erineva koostisega, sisaldades mitmesuguseid täidis- ja katteaineid. Paberit võib immutada, katta lakiga, liimida tekstiilile või pappalusele. Paberdokumentide juurde võivad kuuluda mitmesugused manused, nt pitserid.

Gan nesējvidei, gan informācijas nesējam ir savas specifiskās ķīmiskās un fizikālās īpašības, kas var lielākā vai mazākā mērā ietekmēt viena otru. Bojājums var rasties uz nesējvides vai uz informācijas nesēja, vai vienlaicīgi uz abiem to mijiedarbības rezultātā.

Lai aprakstītu un raksturotu dažādu arhīva materiālu bojājumus, izplatītākie to tipi un formāti ir iedalīti grupās: papīrs, iesējumi, pergaments un zīmogi. Nesējvides bojājumi tiek apskatīti saistībā ar konkrēto informācijas nesēju.

Papīrs

Grupā ietilpst visi rakstītie un iespiestie papīra dokumenti (un to atsevišķas lapas), kartes, plāni un zīmējumi. Šī ir visplašākā un daudzveidīgākā dokumentu grupa. Lai izvairītos no vēl vienas specifiskas dokumentu kategorijas izveidošanas, dokumenti, kas veidoti uz auduma (piem., pausauduma plāni) arī ir iekļauti šajā grupā. Dokumentiem uz pārklātā papīra, t. sk., krītpapīra, virsma var būt modificēta izmantojot pildvielas (piem., mālus) vai saistvielas. Papīrs var būt impregnēts, lakots, dublēts uz auduma vai kartona un tam var būt pievienoti papildus objekti, piem., lakas zīmogs.

or cardboard and may have attachments, for example applied seals.

Paper is a material made of a natural substance such as cotton or flax rag fibres, grasses and other vegetable matter including wood pulp, altered into a form which consists of sheets of chaotically tangled fibres, and compressed. A messy fibrous (non-woven) structure is a key feature of this material, as well as the ability to absorb humidity and pollution. Paper quality is determined by its fibre content and length (the shorter the weaker), dyes, fillers, adhesives etc. The composition of paper determines its physical, mechanical and chemical properties: tearing resistance, folding endurance, moisture absorbency, pH value, alkaline reserve, Kappa number etc.

All Western paper up until the 19th century was hand-made primarily from cotton and flax rags and hemp, which produced papers of great strength and permanence. Later ground wood was introduced as a paper-making fibre. This induced the development of new mass-production methods (soda-, sulphite- and sulphate processes, bleaching etc). New raw material and production methods made paper more acidic, weaker and less permanent. The rea-

Paber on kaootiliselt paiknevatest ja hargnenud kiududest lehena kokku pressitud materjal, mille valmistamisel on kasutatud naturaalset taimset tooraainet (linase või puuvillase kaltsu kiud, kanep, puit jne). Korrapäratu kiulise struktuuri tõttu on sellel materjalil hea niiskuse ja saasteainete absorptsiooni võime. Paberi kvaliteeti mõjutavad kiudude päritolu, pikkus (mida lühem, seda nõrgem), täidis-, värv-, liimained jne. Kvaliteet määrab omakorda ära paberi keemilised, füüsikalised, mehaanilised ja keemilised omadused: rebimis- ja murdetugevuse, niiskuse absorptsiooni võime, pH-väärtuse, aluselisuse reservi, Kappa numbri jne.

19. sajandini läänes toodetud paberid on valmistatud käsitsi peamiselt puuvillastest ja linastest kaltsudest ja kanepist, mis andsid paberile hea vastupidavuse ja säilivuse. Hiljem võeti paberi valmistamisel kasutusele puidumassi kiud. See tingis uute, masstootmise meetodite (sooda-, sulfit-, sulfaatprotsess, pleegitamine jms) arengu. Uus tooraine ja uued tootmismeetodid muutsid paberi happelisemaks, vähendasid selle vastupidavust ja säilivust (lühemate kiudude, ligniini- ja kampolisisalduse jne tõttu).

Papīrs ir izgatavots no dabīgiem materiāliem – kokvilnas un/vai lina, lupatmasas, dažādas zāles un citiem augu materiāliem, t. sk., no kokmasas. Šķiedrām haotiski savijoties un tās presējot, iegūst loksnes formu. Galvenā šī materiāla pazīme ir haotiskā šķiedru (neausta) struktūra, kā arī spēja absorbēt mitrumu un piesārņojumu. Papīra kvalitāti nosaka tā sastāvā esošo šķiedru sastāvs un garums (jo īsāka šķiedra, jo papīrs trauslāks), krāsvielas, pildvielas, līmvielas utt. Papīra "kompozīcija" nosaka tā fizikālās, mehāniskās un ķīmiskās īpašības: stiepes izturību, lūzuma pretestību, mitruma absorbcijas spējas, pH vērtību, sārma rezervi, Kappa skaitli utt.

Līdz 19. gs. papīrs Rietumeiropā bija ar rokām darināts, galvenokārt, no kokvilnas, linu lupatām un kaņepēm. Šādi izgatavotais papīrs bija izturīgs un ilgmūžīgs. Vēlāk papīra izgatavošanai sāka izmantot kokmasu. Tas veicināja jaunu papīra masveida produkcijas metožu attīstību (sodas, sulfīta un sulfāta procesus, balināšanu utt.). Jauno izejvielu iegūšanas un ražošanas metožu dēļ papīrs bija skābi saturošs, ar vājāku šķiedru sasaisti un mazāku ilgmūžību. Cēlonis tam bija lignīna un alauna klātbūtne/saturs, šķiedru izcelsme un garums utt.

sons for this were the presence of lignin and alum, the origin and shorter length of fibres etc.

Durable and permanent ground wood paper products with a neutral pH or an alkaline reserve became available on the market in the second half of the 20th century but most of the Eastern European countries started to use the same papers since 1990s. Higher quality archival paper is nowadays widely suggested for use in record creation.[3]

Bindings

A binding is traditionally formed from a pile of documents bound (sewn, glued, stapled etc) together, usually between paper, board or wood covers. The earliest Western bindings were made up using parchment sheets as the text block, but since 15th century paper text blocks have been widely used.

3 For long-term storage, papers meeting specifics standardised in ISO 9706:1994 *Information and documentation – Paper for documents – Requirements for permanence*, or ISO 11108:1996 *Information and documentation – Archival paper – Requirements for permanence and durability* should be used.

Vastupidavad ja pikka aega säilivad, neutraalse pH-ga või aluselisuse reserviga puidumassipaberid ilmusid turule 20. sajandi teisel poolel, kuid enamikus Ida-Euroopa riikides hakati neid kasutama 1990. aastatel. Tänapäeval soovitatakse üldiselt dokumentide loomisel kasutada kvaliteetset arhiivipaberit.[3]

Köide

Köide koosneb traditsiooniliselt hulgast kokkuköidetud ehk õmmeldud, liimitud, klammerdatud või muul viisil ühendatud paberilehtedest ja on tavaliselt kinnitatud paberist, papist või puidust kaante vahele. Kui varaseimate Lääne-Euroopa köidete sisuplokk oli valmistatud pärgamendist, siis alates 15. sajandist hakati sisuplokina üldiselt kasutama juba paberit.

3 Pikaajaliseks säilitamiseks tuleks kasutada pabereid, mis vastavad standardis EVS-EN ISO 9706:2001 "Informatsioon ja dokumentatsioon. Dokumendipaber. Nõuded pikaajaliseks säilitamiseks" või ISO 11108:1996 "Information and documentation – Archival paper – Requirements for permanence and durability" toodud näitajatele.

Ilgmūžīgu un izturīgu koksnes celulozes papīru ar neitrālu pH vai sārma rezervi sāka ražot 20. gs. otrajā pusē, taču lielākajā daļā Austrumeiropas valstu šādu papīru izgatavot un lietot sāka tikai kopš 1990. gada. Pašlaik arhīva kvalitātes papīrs tiek plaši lietots mūsdienu dokumentu radīšanai.[3]

Iesējumi

Tradicionāli iesējums tiek veidots šujot, līmējot vai skavojot atsevišķus dokumentus vienā blokā, kas parasti ietverts papīra, kartona vai koka vākos. Senākie iesējuma bloki Rietumeiropā sastāvēja no pergamenta lapām, bet sākot ar 15. gs. pergamenta vietā plaši sāka izmantot papīru.

3 Ilgstoši un pastāvīgi glabājamiem papīra dokumentiem tiek piemērotas specifiskas standartizācijas prasības – LVS ISO 9706:1994 *Informācija un dokumentācija. Dokumentu papīrs. Ilgizturības prasības* vai LVS ISO 11108:2003 *Informācija un dokumentācija. Arhīvu papīrs. Ilgmūžības un ilgizturības prasības.*

There are essentially two types of bindings: 'classical' binding, when paper leaves are folded into sections, which are then sewn together and placed between paper, parchment, leather or textile covered book covers, and 'modern' binding, such as adhesive ('perfect') binding or spiral binding.

Binding covers can be made of different materials, like leather, wood, fabric, vellum, paper, plastic, metal. Depending on the binding construction and materials used, a variety of damage forms may affect an object, therefore this is definitely the most diverse group of archival records discussed in this publication. The most common leather binding damage is red rot which is a result of specific leather tanning treatments used from the 19th century which made the leather very acidic and easily vulnerable to air pollutants. A widespread problem is also related to the metal staples used in the construction as they corrode easily in high humidity conditions. Compared to the classical bindings, fairly fast-made modern bindings are less resistant to damage because of the ageing of adhesives or other components used in their production.

Köited võib oma olemuselt jagada kaheks. Esiteks n-ö klassikaline köide, kus lehed on murtud vihikuteks ehk poognateks, mis on omavahel kokku õmmeldud ja kinnitatud paber-, pärgament-, nahk- või tekstiilkattega köitekaante vahele. Teiseks n-ö tänapäevane köide, nagu nt liimköide ja spiraalköide.

Köite kaaned võivad olla valmistatud mitmesugustest materjalidest, nagu nahk, puit, tekstiil, pärgament, paber, plastmaterjalid, metall. Olenevalt köite konstruktsioonist ja kasutatud materjalidest võib köidetel esineda erinevaid kahjustusi, mistõttu on tegemist kõige eripalgelisema arhiivimaterjalide grupiga, mida selles publikatsioonis vaadeldakse. Kõige levinum nahkköite kahjustus on punane mädanik, mis on põhjustatud 19. sajandil kasutatud nahaparkimisviisist, mis muutis naha väga happeliseks ja õhusaasteainetele vastuvõtlikuks. Laialt levinud probleem on ka köitekonstruktsioonis kasutatud metallklambrid, mis kõrge niiskustaseme juures korrodeeruvad. Võrreldes n-ö klassikaliste köidetega on suhteliselt kiiresti valmistatud tänapäevased köited kahjustustele vastuvõtlikumad, sest nende tootmiseks kasutatud liimid või teised komponendid vananevad kiiremini.

Izšķir divus iesējumu veidus: "klasisko" – salocītu papīra vai pergamenta lapu burtnīcas, kas sašūtas un ievietotas papīra, pergamenta, auduma vai ādas vākos, un "moderno" – līmēts ("perfektais"), spirāļu iesējums.

Iesējuma vāki tiek izgatavoti no dažādiem materiāliem – ādas, koka, auduma, pergamenta, papīra, metāla, sintētiskajiem materiāliem. Iesējuma konstrukcijā izmantoto materiālu daudzveidība ir cēlonis dažādiem objekta bojājumiem, tāpēc šī ir visplašākā katalogā aplūkotā arhīva materiālu grupa. Visbiežāk sastopamais ādas iesējumu bojājums ir sarkanā puve, ko izraisa 19. gs. ādas apstrādē lietotās specifiskās miecvielas. Šādi apstrādātai ādai ir augsts skābes saturs un tāpēc tā viegli absorbē atmosfēras piesārņojumu. Problēmas rada arī metāla skavu izmantošana bloka izveidē, jo tās paaugstināta mitruma ietekmē viegli rūsē. Salīdzinājumā ar klasiskajiem iesējumiem tieši ātri izgatavotie, modernie iesējumi ir vairāk pakļauti procesiem, kas izraisa to bojāšanos līmju un citu izmantoto komponentu vecošanas rezultātā.

As the text block is usually made of paper or parchment, descriptions of damage related to paper and parchment groups should be studied in connection with those on bindings.

Parchment

This group contains documents that are written, printed or drawn on parchment and which occur not only as separate objects (document sheets), but may also be sewn together as bound text blocks. Parchment has been an expensive but a widespread writing support for centuries. Parchment documents may have additions made of fabric, wax or resin, wood and metal. Due to the developments in printing industry and new techniques in paper milling in the late Middle Ages, parchment was largely replaced by paper, but still used in producing documents and book covers in some contexts.

Parchment is a natural material, which is made of specially treated animal skin (mostly sheep, goat or calf). Depending on the animal, the parchment structure may vary to a great extent. Lime, a strong alkaline, was used in its production, and to make it flat and suitable for writing a skin's surface was scraped away and drying was carried out under

Kuna sisuplokk on tavaliselt valmistatud kas paberist või pärgamendist, tuleks tekstiploki kahjustusi uurida materjalipõhiselt, s.t paberi- või pärgamendikahjustustena.

Pärgament

See grupp sisaldab dokumente, mis on kirjutatud, trükitud või joonistatud pärgamendile. Need ei pruugi olla ainult eraldiolevad objektid (üksikud lehed), vaid võivad olla ka kokku õmmeldud, nagu näiteks köite sisuplokid. Pärgament on olnud kallis, kuid sajandeid laialt levinud kirjutusmaterjal. Pärgamentdokumentidel võib olla tekstiilist, vahast või vaigust, puidust ja metallist manuseid. Tänu trükitööstuse arengule ja uutele tehnikatele paberijahvatuses asendati pärgament hilisel keskajal suures osas paberiga, kuid mõnes kontekstis kasutati seda edaspidigi dokumentide ja raamatukaante valmistamisel.

Pärgament on looduslik materjal, mis on valmistatud spetsiaalselt töödeldud loomanahast (peamiselt lamba-, kitse- või vasikanahast). Loomaliigist olenevalt võib pärgamendi struktuur suuresti varieeruda. Pärgamendi tootmisel kasutati tugevalt aluselist lupja, naha pind kaabiti ära ja nahka kuivatati pinge

Tā kā tekstu bloki parasti ir izgatavoti no papīra vai pergamenta, tad šo divu grupu bojājumi jāskata kopā ar iesējumu bojājumiem.

Pergaments

Šajā grupā ietilpst visi rakstītie, iespiestie vai zīmētie pergamenta dokumenti, kas var būt ne tikai kā atsevišķi objekti (dokumentu lapas), bet arī iesieti blokā. Pergaments gadsimtiem ilgi ir bijusi dārga, bet plaši izmantota nesējvide. No tā izgatavotajiem dokumentiem bieži ir pievienotas auduma, vaska vai lakas, koka vai metāla detaļas. Vēlajos viduslaikos, attīstoties iespiedtehnikai un papīrmalšanas procesam, pergamenta vietā arvien plašāk sāka lietot papīru, tomēr pergamentu joprojām turpināja izmantot īpašu dokumentu izveidošanai un iesējumu ievākošanai.

Pergaments ir dabīgs materiāls, kas izgatavots speciālā veidā apstrādājot dzīvnieku ādu (galvenokārt, aitas, kazas vai teļa). Dažādu dzīvnieku ādu struktūra var lielā mērā atšķirties. Pergamenta apstrādē tika izmantots kaļķis, kas ir sārmaina viela, un, lai to padarītu plakanu un piemērotu rakstīšanai, virskārta tika nokasīta un tas tika žāvēts nostieptā stāvok-

tension. Sometimes coatings were applied before writing. In general, parchment is a very strong and chemically durable support material; the only drawback is its extremely hygroscopic nature, which causes it to shrink and expand in dry and damp conditions respectively, causing dimensional changes.

Seals

Seals are an important part of many documents, proving their authenticity. The oldest seals are made from beeswax, but in medieval Europe metal (lead, gilded silver) seals were common and often used. In later centuries shellac resin ('sealing wax') was used for making seals.

There are two main ways in which a seal may be attached to a document. It may be applied directly to the document, called an applied seal; or it may hang loose from it, called a pendant seal. The applied seal can be made also of sealing wax covered with paper (called a wafer or papered seal) or made of resin (shellac) in which the impression is pressed. A pendant seal may be attached to the document by cords or ribbons; by a strip (or tag) of parchment threaded through a slot cut in the document, with its

all, et see oleks sile ja kirjutamiseks sobiv. Mõnikord kanti enne kirjutamist nahale viimistluskiht. Üldiselt on pärgament väga tugev ja keemiliselt vastupidav alusmaterjal; selle ainsaks puuduseks on väga hügroskoopne loomus, mis tingib mõõtmete muutumise pärgamendi kahanemise ja paisumise tulemusel kuivades ja niisketes tingimustes.

Pitserid

Pitserid on paljude dokumentide oluline osa ning tõendavad nende autentsust. Vanimad pitserid on valmistatud mesilasvahast, kuid keskaegses Euroopas kasutati sageli ka metallist (plii, kullatud hõbe) pitsereid. Hilisematel sajanditel on pitserite valmistamiseks kasutatud šellakit ("pitseerimisvaha").

On kaks peamist moodust, kuidas pitser võib olla dokumendi külge kinnitatud: kas otse dokumendi pinnale (pealekantud pitser) või rippuvana dokumendi serva külge (ripp-pitser). Pealekantud pitserit saab valmistada ka paberiga kaetud pitseerimisvahast (nn vahvel- või paberdatud pitser) või vaigust (šellak), millesse on vajutatud pitsatijäljend. Ripp-pitser võib olla kinnitatud dokumendi külge nööride või paeltega, pärgamendiribaga, mis on pistetud läbi dokumendi kahekorra murtud alläärde lõigatud pilu ja mille mõlemad otsad on

lī. Dažkārt pirms rakstīšanas uz virsmas tika uzklāts grunts slānis. Pergaments ir ļoti stingra un ķīmiski izturīga nesējvide; tā vienīgais trūkums ir paaugstinātais higroskopiskums, kas izraisa tā saraušanos un izplešanos mitrā vai sausā apkārtējā vidē, izraisot tā telpiskās (izmēru) izmaiņas.

Zīmogi

Zīmogi ir svarīga daudzu dokumentu daļa, kas apliecina to autentiskumu. Senāko zīmogu darināšanai tika izmantots bišu vasks, bet viduslaiku Eiropā izplatīti bija arī metāla (svina, apzeltīta sudraba) zīmogi. Vēlākajos gadsimtos izplatīti ir šellaka ("zīmoglakas") zīmogi.

Ir divi galvenie paņēmieni kā zīmogs tika piestiprināts dokumentam: uz dokumenta virsmas vai piekarot. Uz dokumenta virsmas piestiprināts zīmogs var būt izgatavots no zīmoglakas, kam tika uzklāta dekoratīva papīra lapa (oblātas zīmogi), vai arī no sveķiem (šellaka) ar iespiestu reljefu. Zīmogs dokumentam tiek pievienots auklā, lentē vai pergamenta sloksnē, kas izvērta caur iegriezumu(-iem) dokumentā un abu galu savienojuma vietā atrodas zīmogs; vai arī dokumenta (parasti pergamenta)

two ends joined together by the seal; or by a narrow strip of the material of the document (usually parchment), sliced and folded down, as a tail or tongue, but not detached from the document. Very often protective capsules around the seals were made using different materials (wax, wood, metal etc).

ühendatud pitseriga, või lõigati dokumendi äärest kitsas materjaliriba (tavaliselt pärgament) nagu saba või keel, mida ei eemaldatud dokumendist, ja pitser riputati selle vaba otsa külge. Väga sageli valmistati pitseri ümber kaitsev kapsel, milleks võis kasutada erinevaid materjale (vaha, puit, metall jne).

malā var būt viens vai vairāki iegriezumi, kur veidojas sloksnītes vai strēmeles (nav atdalītas no dokumenta), kam piestiprināti zīmogi. Ļoti bieži šādi zīmogi tika ievietoti aizsargājošās kapsulās (vaska, koka, metāla u. c.).

III

Atlas overview

All 46 different damage types, which are the most commonly recorded deterioration found on archival records – on paper, on bindings, on parchment and on seals – are presented with the following contents:

- damage category;
- damage term / name of the damage (with alternative synonyms);
- a colour code (to indicate the seriousness of the damage type);
- a short description of the visual appearance of each damage type;
- possible cause(s) of damage;
- recommended further actions to stabilize or improve the object's condition;
- illustrative photo(s) of (each) recorded group in which this damage occurs.

Damage classification

Based on the most distinctive, visually determined characteristics, seven classification categories are established to group all damage types accordingly:

III

Atlase ülevaade

Kõigi 46 kahjustuse kohta, mida on arhivaalidel – paberil, köidetel, pärgamendil või pitseritel – kõige sagedamini tuvastatud, on esitatud järgmised andmed:

- kahjustuse kategooria;
- kahjustuse nimetus (koos sünonüümidega);
- värvikood (et määratleda kahjustuse tõsidust);
- kahjustuse visuaalselt tuvastatavate tunnuste lühikirjeldus;
- kahjustuse võimalik(ud) põhjus(ed);
- soovitatavad tegevused, et objekti seisundit stabiliseerida või parandada;
- illustreeriv(ad) foto(d) kahjustusest iga arhivaalirühma kohta, millel see kahjustus võib esineda.

Kahjustuste klassifikatsioon

Lähtudes kõige silmatorkavamatest visuaalselt kindlaksmääratavatest omadustest, on kahjustuste jaotamiseks moodustatud seitse kategooriat: ladestus,

III

Kataloga uzbūve

Katalogā skaidroti un raksturoti 46 dažādu arhīva lietu dokumentu bojājumu veidi. Tie ir visbiežāk sastopamie arhīva lietu dokumentu un materiālu – papīra, iesējumu, pergamentu un zīmogu "stāvokļa pasliktināšanās cēloņi". Bojājumi tiek raksturoti pēc šādas shēmas:

- bojājumu kategorija;
- bojājuma nosaukums (ar vairākiem sinonīmiem);
- bojājumu krāsas kods (lai norādītu bojājuma pakāpi);
- katra bojājuma raksturojums;
- bojājumu iespējamie cēloņi;
- ieteikumi bojātā objekta stāvokļa uzlabošanai un stabilizēšanai;
- bojājuma ilustrācijas (fotogrāfijas) katrai raksturotajai materiālu grupai, kam bojājums sastopams.

Bojājumu klasifikācija

Ņemot vērā visraksturīgākās vizuālās īpašības, tika izveidotas septiņas klasifikācijas kategorijas bojājumu sagrupēšanai: uzslāņojums, adhēzija, mehānisko īpašī-

accretion, adhesion, change of mechanical properties, colour change, deformation, physical loss and separation. Readers should note the colour coding used, especially where the colour is red which indicates that this type of damage is of the greatest concern.

Classification categories are explained in detail below.

1. Accretion

'Accretion' is used here to refer to the presence of any additional (foreign) matter accumulated (i.e. attached or grown) on the object's surface.

Accretion is often present together with some damage from the category of 'colour change'. It may affect all material groups. Accretion is mostly damaging by hampering readability and spoiling the aesthetic appearance of an object. Substances on it may eventually damage the object internally, and could be easily transferred to other objects during storage or handling. It is especially important to take note of accretion that appears to be mould growth, since it is most damaging and can be a health risk. If mould is found protective equipment such as masks and gloves should be used when handling such materials.

adhesioon, mehaaniliste omaduste muutumine, värvusemuutus, deformatsioon, füüsiline kadu ja eraldumine. Oluline on tähele panna kahjustuse värvikoodi, eriti juhul, kui see on punane, mis tähendab, et sellise kahjustusega arhivaal võib olla hävimisohus ning vajab enim tähelepanu.

Järgnevalt selgitatakse kahjustuskategooriaid lähemalt.

1. Ladestus

Ladestus on igasugune objekti pinnal olev (võõr-) aine, mis on sinna akumuleerunud (pinnale kinnitunud või kasvanud).

Sellised kahjustused esinevad sageli koos värvusemuutuse kategooriasse kuuluvate kahjustustega ning neid esineb kõigis materjalirühmades. Peamiselt vähendab ladestus loetavust ja muudab objekti esteetilist välimust. Ladestunud ained võivad aja jooksul kahjustada objekti sisemiselt ning hoidmisel ja kasutamisel kergesti kanduda teistele objektidele. On eriti oluline kindlaks teha, kas põhjuseks on hallitus, sest see on kõige kahjustavam ning tervisele ohtlik. Hallitanud arhivaalide käsitsemisel tuleks kasutada isikukaitsevahendeid, näiteks maski ja kindaid.

bu pārmaiņas, krāsas pārmaiņas, deformācija, materiāla fiziskie zudumi, atdalīšanās. Lasītājam jāpievērš uzmanība lietotajam krāsu kodam, it īpaši, ja tas ir sarkans, kas norāda, ka bojājums ir ļoti bīstams.

Klasifikācijas kategorijas plašāk iztirzātas sekojošajā tekstā.

1. Uzslāņojums

Termins "uzslāņojums" šajā katalogā tiek lietots, lai izskaidrotu ikvienas svešas izcelsmes vielas (t.i. pakāpeniski nogulsnējušās vai "uzaugušas") klātbūtni uz objekta virsmas.

Uzslāņojums bieži sastopams kopā ar citu bojājumu kategoriju, kas definējama kā "krāsas pārmaiņas" un līdzīgi tas konstatējams visās dokumentu materiālu grupās. Uzslāņojums galvenokārt traucē lasāmību un bojā objekta estētisko izskatu. Uz virsmas esošās vielas var sabojāt objektu no iekšienes, kā arī tās var viegli izplatīties uz citiem objektiem glabāšanas vai lietošanas laikā. Īpaši svarīgi ir identificēt tādu uzslāņojumu kā pelējums, jo tad tiek apdraudēta lietotāja veselība un objekta veselums. Izmantojot materiālus ar pelējuma pazīmēm, jālieto aizsarglīdzekļi – maska un cimdi.

Accretion is commonly caused by external causes like poor handling and storage, e.g. soiling with unclean hands, soot from fire, storage of objects without any or proper enclosures causing settling and sticking of dust to an object etc.

2. Adhesion

'Adhesion' is used here to mean that something is stuck to the surface of an object or material, or to faces within it (such as adhered pages in a binding).

Adhesion can occur in all material groups and is damaging because it may hamper the object's readability or even make it completely inaccessible. For example, accidents involving water or other liquids may induce adhesion (or 'blocking') of coated paper leaves in a binding after drying and it becomes unsalvageable even by professionals. Often adhesion is caused by the adhesives used for repairs and applied too negligently or excessively, or by ageing of pressure-sensitive tapes, or by the chemical instability of plastics, which have become sticky in the course of time. A very common agent for adhesion is mould.

Ladestust tekitavad tavaliselt välised põhjused, nagu halb käsitsemine ja hoid, nt mustus määrdunud kätelt, tahm, objektide hoidmine ilma ümbriseta või ebasobivas ümbrises, mille tagajärjel tolm ladestub ja kinnitub objektile.

2. Adhesioon

Adhesioon kirjeldab kahjustuste kategooriat, mille puhul midagi on kleepunud objekti või materjali pinnale või sisepindadele (nt kokkukleepunud lehed köites).

Adhesiooni võib esineda kõigis materjalirühmades ning see on kahjulik, sest halvendab arhivaali loetavust või muudab mõnikord arhivaali isegi täiesti mittekasutatavaks. Nii näiteks võivad vee või muu vedelikuga seotud õnnetuse korral kaetud pinnaga paberist (nt kriitpaberist) köite sisuploki lehed kuivades kokku kleepuda ja isegi spetsialistid ei suuda sellist köidet enam päästa. Sageli põhjustavad adhesiooni liimid, mida on parandamisel liiga hooletult või ohtralt kasutatud, samuti iseliimuvate teipide vananemine või keemiliselt ebastabiilsed plastikud, mis on aja jooksul kleepjaks muutunud. Väga tavaline adhesiooni põhjustaja on hallitus.

Uzslāņojumu visbiežāk izraisa ārējie cēloņi – nevērīga lietošana un glabāšana, piem., notraipīšana ar netīrām rokām, sodrēji, glabāšana bez piemērota iepakojuma (kārbas, mapes), kas izraisa putekļu nosēšanos uz objekta, adsorbciju utt.

2. Adhēzija

Ar terminu "adhēzija" katalogā tiek skaidroti procesi, kā rezultātā kaut kas ir pielipis pie objekta vai materiāla virsmas, vai tā iekšpusē (piem., salipušas lapas grāmatā).

Adhēzija tiek konstatēta visās materiālu grupās un rada bojājumus. Ir apgrūtināta salasāmība vai tā ir pat neiespējama, piem., gadījumi, kad bojājumus izraisa ūdens vai citi šķidrumi, kas pēc izžūšanas rada iesējumā esošo krītpapīra lapu neatgriezenisku adhēziju. Bieži vien adhēziju izraisa arī labojumiem izmantotās līmvielas, kas lietotas pārāk nevērīgi vai pārmērīgi, kā arī līmlenšu vecošana, sintētisko materiālu ķīmiskā nestabilitāte, kas vecojot kļūst lipīgi. Ļoti bieži adhēzija ir sekas pelējuma attīstībai.

3. Change of mechanical properties

As a rule, every material has its own specific mechanical properties, which are considered to be (one part of) its inherent characteristics. For example some of the properties of paper are: flexibility, folding endurance, tensile and friction strength etc. Changes of these properties may be difficult to examine visually, but are clearly tangible when an object is handled or a material is tested. The three damage types 'brittle', 'limp' and 'rigid', which are selected and presented in the Atlas under this category – are the result of the combination of internal and external damaging factors affecting the object over time. All damage types from this category can be observed in paper and parchment groups.

Change in mechanical properties is not only an aesthetic problem (like limpness), but more often it is potentially harmful to an item's physical integrity (e.g. cracking or shattering may occur easily when a rigid and/or brittle object is bent). Handling of such objects needs extra caution.

Change in mechanical properties is often associated with other damage types like 'burnt', 'browning', 'corrosion', 'leather decay', 'mouldy', 'rust', etc.

3. Mehaaniliste omaduste muutumine

Igal materjalil on spetsiifilised mehaanilised omadused, mida peetakse sellele materjalile omaseks. Näiteks paberit iseloomustavad tema painduvus, murde-, tõmbe- ja hõõrdetugevus jne. Nende omaduste muutusi võib olla visuaalselt raske hinnata, kuid need on selgelt tunnetatavad objekti käsitsemisel või materjali testimisel. Kolm siinses atlases selles kategoorias käsitletud ja kirjeldatud kahjustust – "rabe", "lõtv" ja "jäik" – on tingitud objekti aja jooksul kahjustanud sise- ja välistegurite koosmõjust. Kõiki selle kategooria kahjustusi võib esineda paberi ja pärgamendi materjalirühmas.

Mehaaniliste omaduste muutumine (nagu lõtvus) ei ole ainult esteetiline probleem, vaid võib kahjustada arhivaali füüsilist terviklikkust (nt jäiga ja/või rabeda objekti painutamisel võib see hõlpsasti praguneda või puruneda). Selliste objektide käsitsemine nõuab erilist ettevaatlikkust.

Mehaaniliste omaduste muutumine on sageli seotud teiste kahjustustega, näiteks "tulekahjustus", "pruunistumine", "korrosioon", "naha lagunemine", "hallitanud", "rooste" jne.

3. Mehānisko īpašību pārmaiņas

Katram materiālam ir savas specifiskās mehāniskās īpašības, kas tiek uzskatītas par tā raksturīgākajām iezīmēm, piem., dažas papīra īpašības kā: elastīgums, papīra lūzuma pretestība, stiepes un berzes izturība utt. Šo īpašību pārmaiņas ir grūti pārbaudāmas vizuāli, bet tās ir skaidri sajūtamas ar tausti vai materiālu testējot. Trīs bojājuma veidi: "trausls", "atslābis" un "ciets", kas tiek raksturoti šajā kategorijā, ir iekšējo un ārējo cēloņu mijiedarbības rezultāts, kas laika gaitā ietekmē objektu. Visi šīs kategorijas bojājumi tiek konstatēti papīra un pergamenta grupās.

Mehānisko īpašību pārmaiņas ir ne tikai estētiska rakstura problēma (kā atslābums), bet, visbiežāk, tās ir potenciāli kaitīgas atsevišķa priekšmeta fiziskajai viengabalainībai (piem., viegli var notikt plaisāšana vai sadrupšana, kad ciets vai trausls objekts tiek saliekts). Darbojoties ar šādu objektu, nepieciešams būt īpaši uzmanīgiem.

Mehānisko īpašību pārmaiņas bieži saistītas ar citiem bojājumiem: "dedzis", "brūnējis", "korozija", "ādas trupe", "pelējis", "rūsa" utt.

4. Colour change

The result of 'colour change' can be observed on an object when the original colour and/or intensity of its image and/or support has been changed (darkened, lightened, increased, decreased etc). Colour change can be observed in all material groups. It is considered to be damaging because it may worsen a record's readability and change its aesthetic appearance, but it also may indicate some serious chemical changes in the material's structure and composition, which may weaken its durability.

Colour change can be initiated by chemical, physical and biological processes. There are many causes for these processes: internal (e.g. the composition of a material – if a material is acid then this property can generate yellowing and/or browning of a material; or unstable colour can bleed) and external (light, mould, contact with foreign substance, handling etc). Poor handling or storage may cause loss of colouring substance or loss of its intensity because of mechanical friction.

4. Värvusemuutus

Värvusemuutust võib objektil täheldada, kui kujutise ja/või kandja algne värv ja/või selle intensiivsus on muutunud (tumenenud, helenenud, tugevnenud, nõrgenenud jne). Värvusemuutust võib esineda kõigis materjalirühmades. Seda peetakse kahjulikuks, sest see halvendab loetavust ja muudab arhivaali esteetilist välimust, samuti võib see viidata tõsistele keemilistele muutustele materjali struktuuris ja koostises, mis vähendavad selle säilivust.

Värvusemuutust võivad tekitada keemilised, füüsikalised ja bioloogilised protsessid, mis võivad olla tingitud nii sisemistest (nt materjali koostis – kui materjal on happeline, siis see kolletub või pruunistub; ebastabiilne värv võib laiali valguda) kui ka välistest teguritest (valgus, hallitus, kokkupuude võõrainetega, käsitsemine jne). Hooletu käsitsemine või hoid võib põhjustada värvaine kadu või intensiivsuse vähenemist mehaanilise hõõrdumise tõttu.

4. Krāsas pārmaiņas

Krāsas pārmaiņu rezultāti objektam var tikt novēroti, ja tā attēla un/vai nesējvides oriģinālā krāsa un/vai intensitāte ir mainījusies (satumsusi, kļuvusi gaišāka, palielinājusies, samazinājusies utt.). Krāsas pārmaiņas tiek konstatētas visās materiālu grupās. Tās tiek uzskatītas par bojājumu, jo pasliktina arhīva dokumentu informācijas salasāmību un izmaina to estētisko izskatu. Krāsas pārmaiņas norāda uz atsevišķu nopietnu ķīmisko izmaiņu rašanos materiāla struktūrā un kompozīcijā, kas samazina tā izturību.

Krāsas pārmaiņas ierosina ķīmiskie, fizikālie un bioloģiskie procesi. Šiem procesiem ir daudz cēloņu: iekšējie (piem., materiāla kompozīcija – ja materiāls ir skābi saturošs, tad notiek materiāla dzeltēšana un/vai brūnēšana; nestabila krāsviela izplūst) un ārējie (gaisma, pelējums, kontakts ar svešas izcelsmes vielu, lietošana utt.). Nevērīga izmantošana vai glabāšana var izraisīt krāsvielas vai tās intensitātes zudumu mehāniskās berzes dēļ.

5. Deformation

'Deformation' is a change in the shape/form or size/volume of an object.

Deformation may occur as a result of object's composition, construction, storage (e.g. unstable environmental conditions, insufficient space, incorrect placement and position) and handling.

Deformation can be observed in all material groups, most often on paper, bindings and parchment. Seals can be deformed under high temperatures or due to careless handling (e.g. a surface dent or scratch may occur).

Deformation is considered to be damaging because an object's usability and/or aesthetic appearance may be decreased. This type of damage may also lead to further and more alarming damage or condition changes (cracks, fragmentation, loss of fragments etc).

If the object is stored for a long-term in a deformed state (rolled, folded etc), there is a high probability of the need for professional intervention (conservation) before giving it to user.

5. Deformatsioon

Deformatsioon on objekti kuju/vormi või suuruse/mahu muutumine.

Deformatsioon võib olla tingitud objekti koostisest, konstruktsioonist, hoiust (nt ebastabiilsed keskkonnatingimused, ebapiisav ruum, vale asetus ja paigutus) ja käsitsemisest.

Deformatsiooni võib täheldada kõigis materjalirühmades, kuid enamasti siiski paberi, köite ja pärgamendi puhul. Pitserid võivad deformeeruda kõrgel temperatuuril või hooletul käsitsemisel (nt võib pinnale tekkida muljumisjälg või kriimustus).

Deformatsiooni peetakse kahjulikuks, sest see võib vähendada objekti kasutatavust ja/või rikkuda selle esteetilise välimuse. Selle kategooria kahjustused võivad viia ka edasiste, tõsisemate kahjustusteni või seisundimuutusteni (praod, fragmenteerumine, tükkide kadu jne).

Kui objekti on pikka aega hoitud deformeerunud olekus (rullituna, kokkumurtult jne), siis on suure tõenäosusega vaja vastava eriala spetsialisti abi (konserveerimist), enne kui objekt kasutajale antakse.

5. Deformācija

Deformācija ir objekta veida/formas vai tā izmēra/tilpuma izmaiņas.

Deformācijas rašanās tiek novērota objektu/materiālu sastāva, kompozīcijas, glabāšanas (piemēram, mainīgi apkārtējās vides apstākļi, nepietiekama platība, nepiemērots izvietojuma veids un pozīcija) un lietošanas rezultātā.

Deformācija tiek konstatēta visās materiālu grupās, visbiežāk papīram, iesējumiem un pergamentam. Zīmogi deformējas augstas temperatūras ietekmē vai nevērīgi tos izmantojot (piem., var rasties virsmas iedobums vai skrāpējums).

Deformācija tiek uzskatīta par bojājumu, jo tiek traucēta objekta izmantošana un/vai pasliktinās tā estētiskais izskats. Šis bojājuma veids var izraisīt turpmākās bojājuma vai stāvokļa izmaiņas (plaisas, sadrumstalotību, fragmentu zudumu utt.).

Ja objekts/materiāls ilgstoši tiek glabāts deformētā stāvoklī (sarullēts, salocīts utt.), pastāv liela varbūtība, ka nepieciešama speciālista konsultācija un konservācija pirms tā izsniegšanas lietotājam.

6. Physical loss

'Physical loss' is observed on an object when any part (fragment) of the object is absent.

As 'loss' covers a wide range of damage it can be observed in all material groups. Physical loss is the most drastic damage to an object's shape, and its completeness or legibility is not recoverable. Damage in this category can be caused by external causes like fire, mechanical friction during handling, accidents and vandalism (e.g. bullet holes, trimming or cutting of an object's edges with written information on it) or insects (e.g. holes, grazed surface etc).

Physical loss very often follows when the damage type from category 'separation' (into fragments) occurs.

7. Separation

'Separation' is used here to mean the division of something into constituent or distinct elements. Separation can be partial or complete. Damage from this category can be observed in all material groups.

6. Füüsiline kadu

Füüsilist kadu täheldatakse objektil, kui selle mis tahes osa (fragment) on puudu.

Mõiste "füüsiline kadu" hõlmab suurt hulka kahjustusi, mida võib esineda kõigis materjalirühmades. See on kõige tõsisem objekti kuju kahjustus ja selle korral objekti terviklikkus või loetavus ei ole taastatav. Kahjustused võivad olla tekkinud välistel põhjustel, nagu põlemine, mehaaniline hõõrdumine kasutusel, õnnetused ja vandalism (nt kuuliaugud, tekstiga servade äralõikamine), putukad või närilised (nt augud, näritud pind).

Väga sageli viivad füüsilise kaoni kahjustused kategooriast "eraldumine".

7. Eraldumine

Eraldumise all on mõeldud millegi jagunemist koostisosadeks või tükkideks. Eraldumine võib olla osaline või täielik. Selle kategooria kahjustusi võib täheldada kõigis materjalirühmades.

6. Materiāla fiziskie zudumi

Materiāla fiziskie zudumi tiek novēroti objektam, ja tā oriģinālā trūkst kāda materiāla sastāvdaļa vai fragments.

Materiāla fiziskie zudumi aptver plašu bojājumu amplitūdu un tie tiek konstatēti visās materiālu grupās. Objekta formas fiziskais zudums ir visradikālākais bojājums, kad objekta pilnīgums vai informācijas saturs vairs nav atgūstams. Šīs kategorijas bojājumus izraisa tādi ārējie cēloņi kā: uguns, mehāniskā berze objekta izmantošanas laikā, negadījumi un vandālisms (piem., ložu caurumi, rakstīto informāciju saturošo dokumenta malu apgriešana vai nogriešana) vai kaitēkļi (piem., caurumi, nograuzta virskārta utt.).

Fiziskie materiāla zudumi ļoti bieži rodas pēc bojājumiem, kas iekļauti kategorijā "atdalīšanās".

7. Atdalīšanās

Termins "atdalīšanās" katalogā tiek lietots, lai apzīmētu kāda objekta/materiāla atsevišķu fragmentu vai sastāvdaļu atšķelšanos. Atdalīšanās var būt daļēja vai pilnīga. Šīs kategorijas bojājumi tiek konstatēti visās materiālu grupās.

Separation is considered to be damaging because the original appearance of material/object has been spoiled and if nothing is done to stop complete separation significant loss of material/object may occur.

Such damage may be caused by internal factors (composition compounds and construction specifics) and external factors (inappropriate environmental conditions, storage and handling).

Separation can have several features – it may occur in the form of tiny particles, which have separated from the object (damage called 'powdering', 'flaking') or an object may have one or more large parts detached.

Several damage types in categories 'deformation' and 'colour change' (e.g. 'fold line', 'dog-eared', 'burnt', 'rust', 'leather decay' etc) may lead to separation.

Explanation of the colour codes

All damage types are marked (differentiated) by three colours: red, yellow and green. The purpose of these colour codes is to indicate the seriousness of the type of damage and give the observer a helpful

Eraldumist peetakse kahjulikuks, sest see rikub objekti/materjali algse välimuse, ja kui täieliku eraldumise peatamiseks midagi ette ei võeta, võib materjalist/objektist olulisi osi kaduma minna.

Sellised kahjustused võivad olla põhjustatud nii sisemistest (koostisained ja ehituse eripära) kui ka välistest teguritest (ebasobivad keskkonnatingimused, hooletu hoid ja käsitsemine).

Eraldumine võib väljenduda mitmeti – objektist võivad eralduda väikesed osakesed (sellist kahjustust nimetatakse pulbristumiseks, helvestumiseks) või üks või mitu suuremat osa.

Eraldumiseni võivad viia mitmesugused kahjustused kategooriatest "deformatsioon" ja "värvusemuutus" (nt "murdejoon", "hiirekõrvad", "tulekahjustus", "rooste", "naha lagunemine").

Värvikoodide selgitus

Kõik kahjustustüübid on tähistatud ühega kolmest värvist: punane, kollane või roheline. Värvikood märgib kahjustustüübi tõsidust ning võiks aidata arhivaali seisundi hindajal otsustada, millega arves-

Atdalīšanās tiek uzskatīta par bojājumu, jo objekta/materiāla sākotnējais izskats tiek bojāts. Neveicot preventīvas darbības, pilnīga atdalīšanās var izraisīt ievērojamus objekta/materiāla zudumus.

Šādus bojājumus izraisa iekšējie cēloņi (sastāva un konstrukcijas īpatnības) un ārējie cēloņi (nepiemēroti apkārtējās vides apstākļi, glabāšana un lietošana).

Atdalīšanās notiek dažādi – sīku daļiņu veidā, kas atdalās no objekta (bojājumu sauc par putēšanu/pārslošanos) vai atšķeļoties objekta vienai vai vairākām lielām daļām.

Vairāki bojājumi no kategorijas "deformācija" un "krāsas pārmaiņas" (piem., locījuma līnija, atlocīti stūri, dedzis, rūsa, ādas trupe utt.) var izraisīt atdalīšanos.

Bojājuma krāsu kodi

Visi bojājumi ir iezīmēti (marķēti) vienā no trim krāsām: sarkanā, dzeltenā, zaļā. Krāsu kodu nolūks ir norādīt un uzsvērt konkrētā bojājuma nozīmīgumu, tā bīstamību, kā arī sniegt kataloga lietotājam skaid-

basis for decision making, to know what to expect and how to react (from a preservation and conservation point of view), in case one or another damage occurs and is observed on a surveyed object. It should be noted that some damage types coloured yellow or green may, in extreme cases, become worthy of a red colour code if the damage has reached a point where information is at risk of being lost (e.g. ragged edges with text running up to the edge, severe tearing and splits etc).

Colour code 'red' indicates that this damage by its nature is the most serious and destructive. The occurrence of such damage may lead to the (fast) decay or noticeable worsening of the condition of an object and thereby considerably limit or completely terminate its useful life (i.e. accessibility/usability). There is a high need to seek expert advice (if possible) and urgently take appropriate conservation measures. Until then any use of this object should be prohibited.

Under the red colour code this atlas lists the following eight damage types: 'blocking/sticking', 'break/detached', 'brittle', 'fire damage / burnt / charred / acid burn', 'fading/bleaching', 'ink corrosion / copper corrosion', 'leather decay / red rot', 'mouldy'.

tada ning kuidas tegutseda (säilitamise ja konserveerimise vaatenurgast), kui konkreetne kahjustus on objektil tuvastatud. Tuleb rõhutada, et mõned kollase või rohelisega märgistatud kahjustused võivad äärmuslikel juhtudel väärida punast värvikoodi – siis, kui kahjustus on niivõrd ulatuslik, et võimalik on infokadu (nt räbaldunud servad lehe servani ulatuva teksti korral, ulatuslikud rebendid ja lõhed).

Punane värvikood tähistab kõige tõsisemaid ja hävitavamaid kahjustusi, mille esinemine võib viia objekti (kiire) lagunemiseni või selle seisundi märgatava halvenemiseni, mistõttu arhivaali kasulik eluiga (s.t kasutatavus) lüheneb oluliselt või lõpeb täielikult. Võimalusel tuleks küsida eksperdiarvamust ja kiiresti võtta sobivad konserveerimismeetmed. Kuni nende tingimuste täitmiseni peaks objekti kasutamine olema keelatud.

Punase värvikoodiga on atlases tähistatud järgmised kaheksa kahjustustüüpi: "kokkukleepumine/plokkumine", "tükkideks lagunenud / irdunud", "rabe", "tulekahjustus/põlenud/söestunud/happesöövitus", "luitumine/pleekimine", "tindikorrosioon/vasekorrosioon", "naha lagunemine / punane mädanik", "hallitanud".

rojumu un padomu kā rīkoties (no saglabāšanas un konservācijas speciālista viedokļa), ja objekts tiek atzīts par bojātu un bojājuma veids ir atpazīts. Daži bojājumi, kas atzīmēti dzeltenā vai zaļā krāsā, ārkārtējos gadījumos var būt bīstamāki nekā tie, kas apzīmēti ar sarkano krāsu. Bojājuma apjoms var izraisīt informācijas zudumu (piem., nelīdzenās, robainās, apgrieztās dokumenta malas, radušies caurumi, notikusi objekta fragmentu atdalīšanās un tā rezultātā zaudēts teksts).

Krāsas kods "sarkans" identificē visnopietnākos un destruktīvākos bojājumus. Bojājuma rezultāts ir izteiktas objekta stāvokļa izmaiņas līdz pat tā struktūras sairšanai, kas ievērojami ierobežo objekta pieejamību un izmantošanu. Šādos gadījumos nekavējoties ir jāmeklē speciālista (restauratora, eksperta) palīdzība un līdz objekta konservācijai tā lietošana ir aizliegta.

Katalogā sarkanais krāsu kods tiek lietots astoņu bojājumu gadījumā: "salipis", "sacementējies"; "izbalējis", "izdzisis"; "pelējis"; "dedzis", "uguns bojājums", "pārogļojies", "skābes apdegums"; "tintes korozija", "vara korozija"; "salūzis", "atdalījies"; "ādas trupe", "sarkanās puve" un "trausls".

In some cases (e.g. 'mouldy', 'red rot') the occurrence of the red colour code damage on an object may also be harmful to humans and therefore appropriate protective measures have to be taken when planning and performing the survey or later when treating the affected object.

Based on the severity, which is determined by the visual appearance and extent of the damage, red colour coded damage types are divided into three separate stages and illustrated with different photos (if photo examples were found), which present the damage evolution.

1st stage – to describe a slightly damaged object, on which informational content is still preserved and may be used without any or with only minor complications.

2nd stage – to describe a moderately damaged object, for which (physical and visual) usability is already hampered to some extent but its informational content is still retrievable with careful handling and professional help.

3rd stage – to describe a heavily damaged object, handling of which is complicated and may completely destroy it, informational content is completely or partially destroyed or is not acces-

Mõnel juhul (nt "hallitanud", "naha lagunemine") võib punase värvikoodiga tähistatud kahjustusega objekt olla kahjulik ka inimorganismile ja seetõttu on vajalik nii uuringu kavandamisel ja teostamisel kui ka hiljem, kahjustunud objekti töötlemisel, võtta sobilikke kaitsemeetmeid.

Lähtudes kahjustuse tõsidusest, mis määratakse kindlaks kahjustuse välimuse ning ulatuse põhjal, on punase värvikoodiga kahjustustel eristatud omakorda kolme astet ja neid on illustreeritud kahjustuse arengut näitlikustavate fotodega (kui sobilikke näidiseid on leitud).

1. aste – kergelt kahjustunud objekt, mille informatsiooniline sisu on säilinud ning kasutatav ilma takistusteta või üksnes mõne pisema takistusega.

2. aste – mõõdukalt kahjustunud objekt, mille (füüsiline ja visuaalne) kasutatavus on mõningal määral takistatud, kuid hoolika käsitsemise ja professionaalse abi korral on selle informatsiooniline sisu endiselt kättesaadav ja kasutatav.

3. aste – tugevalt kahjustunud objekt, mille käsitsemine on keeruline ja võib selle täielikult hävita-

Dažreiz ar sarkano krāsu kodu apzīmētais objekta bojājums (pelējis; sarkanā ādas puve) ir kaitīgs arī cilvēkam. Plānojot šāda objekta apskati un apstrādi, jāievēro atbilstīgi darba drošības noteikumi.

Ņemot vērā bojājuma bīstamību, ko nosaka pēc tā vizuālā izskata un apjoma, ar sarkano krāsu kodu apzīmētos bojājumus iedala trīs pakāpēs, ko ilustrē atsevišķi attēli (ja piemēroti paraugi ir atrasti). Pakāpes raksturo bojājuma attīstību.

1. pakāpe raksturo nedaudz bojātu objektu, kura informatīvais saturs vēl ir saglabājies un tā izmantošana rada mazsvarīgas problēmas.

2. pakāpe raksturo mēreni bojātu objektu, kā fiziskais apjoms un vizuālais izskats ir izmainījies, tā lietošana ir ierobežota un informatīvais saturs ir grūti apjaušams bez speciālista palīdzības.

3. pakāpe raksturo stipri bojātu objektu, kura izmantošana var daļēji vai gandrīz pilnībā to iznīcināt un tā informatīvais saturs nav pieejams bojājumu dabas un apjomu dēļ. Šāda objekta vai tā atlikušo daļu tālāka eksistence ir apdraudēta un to var novērst tikai tūlītēja speciālista palīdzība.

sible because of the damage nature and extent. The future existence of an object or its remains is under great danger and not sustainable without immediate professional help.

Colour code 'yellow' indicates that the damage by its nature is moderately destructive/serious, but its occurrence, as a rule, does not require immediate preservation actions. However, even in stable environmental conditions if there is a probability of an object's condition getting worse, the affected object may need regular supervision to determine any further changes in its condition and in the extent of the damage. There may be a need to limit everyday use of the object to some extent or to take appropriate preventive measures (e.g. conservation treatments) to stabilize its condition before giving it to the user.

Colour code 'green' indicates that this damage is mild by its nature and there is almost no likelihood of the object's condition getting worse if the object is stored in stable and controlled conditions and handled carefully. Depending on the appearance and extent of the damage, conservation treatments may be considered, but compared with the red and yellow colour code damage types, interventions under this category may be considered a lower priority.

da, objekti informatsiooniline sisu on täielikult või osaliselt hävinud või ei ole kahjustuse olemuse ja ulatuse tõttu kasutatav. Objekti või selle riismete edasine säilimine on tõsises ohus ning ei ole võimalik vahetu professionaalse sekkumiseta.

Kollane värvikood näitab, et kahjustus on oma olemuselt mõõdukalt destruktiivne/tõsine, kuid ei nõua üldjuhul koheseid säilitustoiminguid. Sellegipoolest, kui on tõenäoline, et isegi stabiilsetes keskkonnatingimustes võib objekti seisund halveneda, siis vajab sellise kahjustusega objekt regulaarset järelevalvet, et tuvastada edasised seisundi ja kahjustuse ulatuse muutused. Võib olla vajalik piirata objekti igapäevast kasutamist või võtta sobilikke ennetusmeetmeid (nt konserveerimistöötlused) objekti seisundi stabiliseerimiseks enne selle kasutajale andmist.

Roheline värvikood näitab, et kahjustus on oma olemuselt kerge ning stabiilsetes ja kontrollitud tingimustes säilitatava ja hoolikalt käsitsetava objekti seisundi halvenemise tõenäosus on peaaegu olematu. Sõltuvalt kahjustuse välimusest ja ulatusest võib konserveerimistöötlusi kaaluda, kuid võrreldes punase ja kollase värvikoodiga tähistatud kahjustustega ei ole see selle kategooria kahjustuste puhul tingimata vajalik.

Krāsu kods "dzeltens" norāda, ka bojājuma destruktīvā daba ir mērena un tā novēršanai nav nepieciešamas tūlītējas (neatliekamas) darbības. Lai cik stabila ir apkārtējā vide, pastāv iespēja, ka, objekta stāvoklim pasliktinoties, ir nepieciešama regulāra objekta uzraudzība, lai noteiktu tā stāvokļa izmaiņas un bojājumu apjomu. Šādos gadījumos jāierobežo objekta ikdienas lietošana (pieejamība) vai jāveic atbilstoši preventīvi pasākumi (piem., konservācija), lai stabilizētu tā stāvokli pirms izsniegšanas lietotājam.

Krāsu kods "zaļš" norāda, ka bojājumi ir nelieli un to daba ir "maiga". Šajā gadījumā objekta stāvoklis nepasliktināsies, ja tas tiks glabāts stabilā un kontrolētā vidē un ar to rīkosies saudzīgi. Atbilstīgi bojājumu izskatam un pakāpei var tikt veikti konservācijas procesi, bet šai objektu kategorijai (zaļais kods) tie nav prioritāri, salīdzinot ar bojājumu sarkano vai dzelteno kodu.

Possible causes of damage

As explained above, there are several internal and external factors that can cause damage to archival records and therefore worsen their condition.

Internal factors include:

1. composition – the constituents of an object, which may make it physically vulnerable or chemically unstable;

2. construction – the form of manufacture of an object, which may lead to its mechanical deterioration with use.

External factors include:

1. environment – the surroundings or conditions in which an object is stored and used, consisting of the following potentially harmful agents:

- light (brightness, exposure time and wavelength, especially ultraviolet);
- high or low temperature;
- high or low humidity, fluctuating humidity;
- air pollution (e.g. gases, dust);

Kahjustuste võimalikud põhjused

Nagu eespool selgitati, leidub mitmesuguseid sisemisi ja väliseid tegureid, mis võivad arhivaale kahjustada ning seetõttu halvendada nende seisundit.

Sisemised tegurid on:

1. koostis – objekti komponendid, mis võivad muuta objekti füüsiliselt haavatavaks või keemiliselt ebastabiilseks;

2. konstruktsioon – objekti valmistamise viis, mis võib objekti kasutamisel põhjustada selle mehaanilist kahjustumist.

Välised tegurid on:

1. keskkond – ümbrus või tingimused, milles objekti hoitakse ja kasutatakse ning mis sisaldavad järgmisi potentsiaalselt kahjulikke tegureid:

- valgus (heledus, ekspositsiooniaeg ja lainepikkus, eriti ultraviolettvalgus);
- liiga kõrge või madal temperatuur;
- liiga kõrge või madal suhteline õhuniiskus, kõikuv õhuniiskus;

Iespējamie bojājumu cēloņi

Kā jau iepriekš tika minēts, ir vairāki iekšējie un ārējie cēloņi, kas izraisa arhīva lietu bojājumus un tādējādi pasliktina to fizisko stāvokli.

Iekšējie cēloņi:

1. sastāvs – objekta sastāvdaļas, kuru dēļ tas var kļūt ķīmiski nestabils un fizikāli neaizsargāts;

2. konstrukcija – objekta izgatavošanas rezultātā iegūtā forma, kuras dēļ tas lietojot var kļūt mehāniski neizturīgs.

Ārējie cēloņi:

1. apkārtējā vide – apkārtne vai apstākļi, kur objekts tiek glabāts un lietots - kas ietver sekojošus potenciāli bīstamus faktorus:

- gaisma (spilgtums, ekspozīcijas laiks un viļņa garums, īpaši ultravioletajai gaismai);
- paaugstināta vai pazemināta temperatūra;
- paaugstināts vai pazemināts mitruma līmenis, tā svārstības;

- micro-organisms (e.g. bacteria, mould);
- fire;
- contact with a foreign substance (e.g. water, chemical reagent, adhesive, ink, oil);
- pests (e.g. insects, rodents).

2. human action – all human-initiated actions which deliberately or unintentionally affect and worsen an object's condition, consisting of the following:

- treatment (e.g. inappropriate repairs using poor quality materials and methods);
- handling (e.g. harsh copying, bending, folding, friction, pressure);
- storage (e.g. inappropriate enclosures (by size, construction and/or composition), incorrect placement and position);
- vandalism.

Further recommendations

As a rule, standard policies for good practice of handling and storage of archival records should always be followed. In addition to these, based on the specifics of each damage type described in the publi-

- õhusaaste (nt gaasid, tolm);
- mikroorganismid (nt bakterid, hallitus);
- tuli;
- kontakt võõrainega (nt vesi, keemiline reagent, liim, tint, õli);
- kahjurid (nt putukad, närilised).

2. inimtegevus – kõik inimtoimingud, mis tahtlikult või tahtmatult mõjutavad ja halvendavad objekti seisundit:

- töötlused (nt ebasobivad parandused ebakvaliteetsete materjalide ja sobimatute meetoditega);
- käsitsemine (nt hoolimatu kopeerimine, painutamine, voltimine, hõõrdumine, surve);
- hoid (nt suuruselt, konstruktsioonilt ja/või koostiselt sobimatu ümbris, vale asetus ja paigutus);
- vandalism.

Soovitused edasiseks

Üldjuhul tuleks alati järgida standardseid arhivaalide käsitsemise ja säilitamise juhiseid. Neile lisaks on atlases kirjeldatud kahjustuste eripärast lähtudes antud järgmisi soovitusi, kuidas objekti seisundit

- gaisa piesārņojums (piem., gāzes, putekļi);
- mikroorganismi (piem., baktērijas, pelējums);
- uguns;
- saskare ar svešas izcelsmes vielu (piem., ūdeni, ķīmiskiem reaģentiem, līmi, tinti, eļļu);
- kaitēkļi (piem., kukaiņi, grauzēji).

2. cilvēka darbība – visas cilvēka darbības, kas tīši vai netīši izraisa objekta stāvokļa pasliktināšanos. Tās ir:

- apstrāde (piem., labojumi, lietojot neatbilstošas kvalitātes materiālus un metodes);
- lietošana (piem., pavirša kopēšana, spēka pielietošana vai tādi faktori kā locīšana, berze, presēšana, atkārtota vai pārmērīga berzēšanās pret citu objektu vai materiālu utt.);
- glabāšana (piem., iepakojums – nepareiza izmēra un/vai konstrukcijas kārba, sliktas kvalitātes materiāls, nepareizs novietojums plauktā);
- vandalisms.

Ieteikumi bojājumu risku novēršanai

Lai pareizi izmantotu un glabātu arhīva lietas, ir ieteicams ievērot noteiktas standartu un norādījumu pamatnostādnes. Ņemot vērā katra katalogā raksturotā bojājuma specifiku, lai uzlabotu objekta stā-

cation, the following actions are advised in the Atlas in order to improve an object's present condition and prevent or minimise its further damage:

- professional help (i.e. consultation, conservation);
- protection from light;
- limited exposure time;
- reformatting (e.g. microfilming, digitization);
- protective housing (e.g. enclosure, interlayer);
- improving storage position (e.g. horizontal instead of vertical);
- stable/controlled environmental conditions;
- regular storage location maintenance (including pest control);
- careful handling;
- limited use.

Illustrative photos

To help recognize those archival materials, on which certain damage occurs, the following pictograms are added to the photos:

paper
paber
papīrs

bindings
köide
iesējumi

parandada ning hoida ära või vähendada objekti edasist kahjustumist:

- professionaalne abi (s.t konsulteerimine, konserveerimine);
- valguse eest kaitsmine;
- piiratud ekspositsiooniaja rakendamine;
- kasutuskoopiate valmistamine (nt mikrofilmimine, digiteerimine);
- kaitseümbrise kasutamine (nt ümbris, vaheleht);
- hoidmisviisi parandamine (nt horisontaalne paigutus vertikaalse asemel);
- stabiilsed keskkonnatingimused;
- regulaarne hoiukoha hooldus (sh kahjuriseire);
- hoolikas käsitsemine;
- kasutuspiirangu seadmine.

Illustreerivad fotod

Arhivaalirühmi, millel konkreetne kahjustus esineb, aitavad ära tunda fotodele lisatud piktogrammid:

parchment
pärgament
pergaments

vokli, novērstu vai samazinātu bojājumu risku nākotnē, tiek ieteiktas sekojošas darbības:

- speciālista palīdzība (konsultācija, konservācija);
- aizsardzība pret gaismu;
- ierobežots ekspozīcijas laiks;
- nodrošinājuma kopijas izveide (piem., mikrofotokopēšana, digitalizācija);
- aizsargājošs apvalks (piem., iepakojums, starplika);
- glabāšanas veida uzlabošana (piem., horizontālā pozīcija vertikālās vietā);
- nemainīgi un kontrolēti apkārtējās vides apstākļi;
- regulāra glabāšanas vietas uzraudzība/monitorings (ieskaitot kaitēkļu kontroli);
- uzmanīga lietošana;
- ierobežota izmantošana.

Ilustrācijas

Lai palīdzētu atpazīt arhīva materiālus, kuriem novērojams konkrēts bojājums, fotogrāfijām ir pievienotas sekojošas piktogrammas:

seals
pitserid
zīmogi

IV

Guidance how to recognize the damage and use the atlas

The following guidance sets out how a reader can use the atlas in observing and identifying damage types.

1. By observing the object, determine the category of the damage, i.e. the most recognizable/visible damage characteristics on an object.

2. Read the damage descriptions under a category complemented by the illustrative photos, and find the damage type which by appearance is the best match with the one observed on the object.

3. Find the indicative colour code of this damage to determine whether there is any urgent need to seek professional help or assistance to improve or stabilize the object's condition (applicable when damage with colour code 'red' is identified). Additional information on probable causes of damage and suggestions for further actions, has been included to assist in decision making.

IV

Kahjustuste tuvastamise ja atlase kasutamise juhend

Järgnev juhend annab lugejale suunised, kuidas atlase abil objekte vaadelda ja kahjustusi tuvastada.

1. Objekti vaadeldes määrake kindlaks kahjustuse kategooria, s.t kõige äratuntavam kahjustuse tunnus objektil.

2. Lugege selle kategooria all olevaid fotodega illustreeritud kirjeldusi ning leidke kahjustus, mis kõige enam sarnaneb objektil olevaga.

3. Leidke selle kahjustuse värvikood otsustamaks, kas on kiireloomuline vajadus otsida professionaalset abi või nõuandeid objekti seisundi parandamiseks või stabiliseerimiseks (see on vajalik vaid juhul, kui tuvastatud kahjustus on punase värvikoodiga). Et otsustamine oleks hõlpsam, on antud lisainformatsiooni kahjustuse tõenäoliste põhjuste kohta ning soovitused võimalike edasiste meetmete kohta.

IV

Ieteikumi bojājumu atpazīšanai un kataloga lietošanai

Sekojošie ieteikumi norāda kā kataloga lietotājam identificēt un reģistrēt objektu bojājumus.

1. Aplūkojot objektu, nosakiet bojājuma kategoriju, t.i., visatpazīstamākās/pamanāmākās objekta bojājumu īpašības.

2. Izlasiet bojājumu kategorijas aprakstu, kas papildināts ar ilustratīvajām fotogrāfijām un atrodiet bojājumu, kas pēc apraksta visprecīzāk atbilst kādam uz objekta esošajam/novērotajam bojājumam.

3. Atrodiet atbilstīgo bojājuma krāsas kodu, lai noteiktu, vai ir nepieciešama steidzama/neatliekama speciālista palīdzība objekta stāvokļa stabilizēšanai vai uzlabošanai (tas nepieciešams, ja tiek identificēts sarkanās krāsas koda bojājums). Lēmuma pieņemšanai palīdz papildus informācija katalogā par iespējamiem bojājuma cēloņiem un rekomendācijas turpmākai rīcībai.

NB When assessing objects or collections it is advisable to perform a survey using protective clothing and other equipment to minimise health risks associated with dust, mould or other contamination.

The following illustrated sample gives a step-by-step instruction on how to assess a binding to determine its damage and understand the necessity of possible future actions.

1. Find damage on object starting from the category **colour change** (the reason to start with this category is that it may include the most harmful damage such as 'mouldy' or 'fire damage' etc):

- look at the front and back covers, also at the spine and edges

A, I, O, Q

NB! Objekti või kollektsiooni hindamisel on tolmu, hallituse või muu saastega seotud terviseriskide vähendamiseks soovitatav uuringute tegemise ajal kasutada isikukaitsevahendeid.

Järgnev illustreeritud näidis juhendab samm-sammult, kuidas määrata kindlaks köite kahjustused ja hinnata võimalike edasiste tegevuste vajadust.

1. Leidke objektilt kahjustused, alustades kategooriast **värvusemuutus** (sellest kategooriast tuleks alustada põhjusel, et see võib sisaldada kõige tõsisemaid kahjustusi, nagu "hallitanud", "tulekahjustus" jne):

- vaadake üle esi- ja tagakaas, selg ja servad

A, O

NB! Novērtējot atsevišķus objektus vai kolekcijas, to apskates laikā ir ieteicams izmantot aizsargtērpu un citu aprīkojumu, lai samazinātu veselības riskus, kas saistīti ar putekļiem, pelējumu vai piesārņojumu.

Sekojošais ilustrētais piemērs sniedz "soli pa solim" instrukciju, kā tiek noteikti iesējuma bojājumi, un kā saprast iespējamās tālākās darbības objekta saglabāšanai.

1. Atrodiet kategorijas **krāsas pārmaiņas** bojājumus objektam (ar šo kategoriju jāsāk, jo tajā ir iekļauti visbīstamākie bojājumi, piemēram, "pelējis", "dedzis" utt.)

- aplūkojiet iesējuma priekšējos un aizmugurējos vākus, kā arī tā muguru un malas

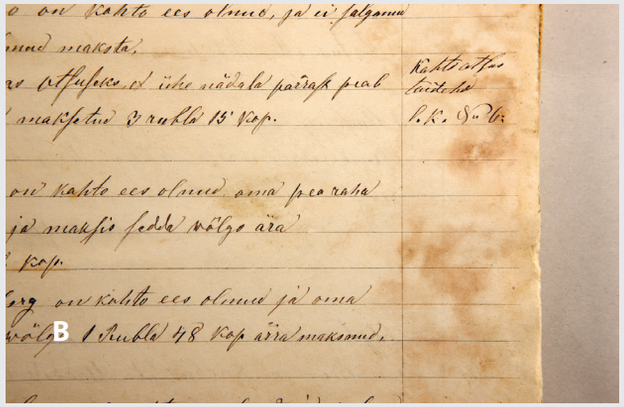

B

- You may notice:
  dirty (A)
- look at the text block attachment and paper
  - You may notice:
    mouldy (2nd stage) (B)
    off-setting (C)
    stains (e.g. damp stains) (D)
    dirty (e.g. fingerprints) (E)
    ink corrosion (1st stage) (F)

2. Find damage from the category **accretion**:

- look at the front and back covers, also at the spine and edges
- look at the text block attachment and paper
  - You may notice:
    no damage on these parts

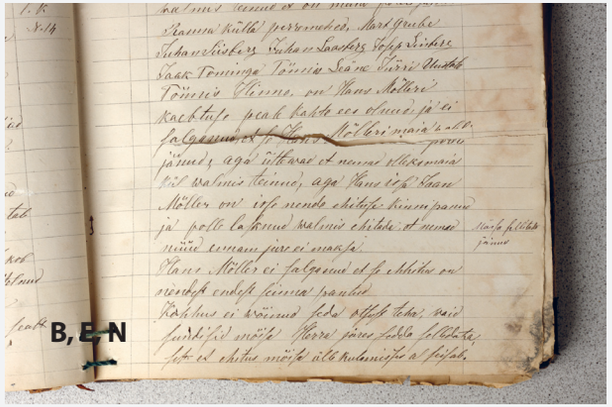

- võite märgata järgmisi kahjustusi:
  määrdunud (A)
- vaadake üle sisuplokk (paber) ja selle kinnitus
  - võite märgata järgmisi kahjustusi:
    hallitanud (2. aste) (B)
    äratõmme (C)
    plekid (nt niiskusplekid) (D)
    määrdunud (nt sõrmejäljed) (E)
    tindikorrosioon (1. aste) (F)

2. Leidke kahjustused kategooriast **ladestus**:

- vaadake üle esi- ja tagakaas, selg ja servad
- vaadake üle sisuplokk (paber) ja selle kinnitus
  - võite märgata, et
    kahjustusi ei ole

- Jūs varat ievērot:
  netīrs (A)
- aplūkojiet iesējuma bloku un papīru
  - Jūs varat ievērot:
    pelējis (2. pakāpe) (B)
    nospiedums (C)
    traipi (piem., mitruma traipi) (D)
    netīrs (piem., pirkstu nospiedumi) (E)
    tintes korozija (1. pakāpe) (F)

2. Atrodiet kategorijas **uzslāņojums** bojājumus:

- aplūkojiet iesējuma priekšējos un aizmugurējos vākus, kā arī tā muguru un malas
- aplūkojiet iesējuma bloku un papīru
  - Jūs varat ievērot:
    šajās daļās bojājumu nav

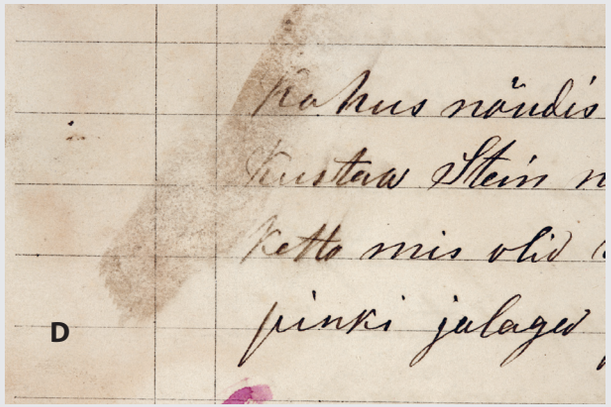

3. Find damage from the category **adhesion**:
- look at the front and back covers, also at the spine and edges
- look at the text block attachment and paper
  - You may notice:
    no damage on these parts

4. Find damage from the category **separation**:
- look at the front and back covers, also at the spine and edges
  - You may notice:
    split (G)
    felting (H)
    lifted (I)
    delamination (J)
    leather decay (K)

3. Leidke kahjustused kategooriast **adhesioon**:
- vaadake üle esi- ja tagakaas, selg ja servad
- vaadake üle sisuplokk (paber) ja selle kinnitus
  - võite märgata, et
    kahjustusi ei ole

4. Leidke kahjustused kategooriast **eraldumine**:
- vaadake üle esi- ja tagakaas, selg ja servad
  - võite märgata järgmisi kahjustusi:
    lõhe (G)
    vildistumine (H)
    nakkumata pind (I)
    kihistumine (J)
    naha lagunemine (K)

3. Atrodiet kategorijas **adhēzija** bojājumus:
- aplūkojiet iesējuma priekšējos un aizmugurējos vākus, kā arī muguru un malas
- aplūkojiet iesējuma bloku un papīru
  - Jūs varat ievērot:
    šajās daļās bojājumu nav

4. Atrodiet kategorijas **atdalīšanās** bojājumus:
- aplūkojiet iesējuma priekšējos un aizmugurējos vākus, kā arī tā muguru un malas
  - Jūs varat ievērot:
    plaisa (G)
    savēlies (H)
    atlīmējies (I)
    slāņošanās (J)
    ādas trupe (K)

E

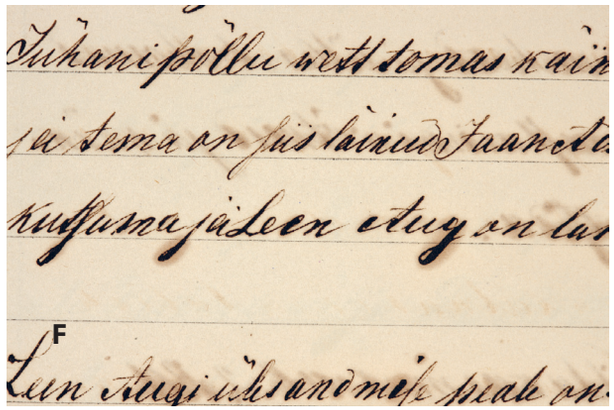
F

G, K, P, R, S

- look at the text block attachment and paper
  - You may notice:
    loose (text block and leaves) (L)
    break (1st stage, detached leaf) (M)
    tears (N)

5. Find damage from the category **physical loss**:

- look at the front and back covers, also at the spine and edges
  - You may notice:
    abrasion (which has also caused fading of text) (O)
    missing part (e.g. leather covering on the corner) (P)
    scratch (Q)
    hole (R)
    grazing (S)

- vaadake üle sisuplokk (paber) ja selle kinnitus
  - võite märgata järgmisi kahjustusi:
    lõdvenenud (sisuplokk ja lehed) (L)
    tükkideks lagunenud (1. aste, eraldunud leht) (M)
    rebendid (N)

5. Leidke kahjustused kategooriast **füüsiline kadu**:

- vaadake üle esi- ja tagakaas, selg ja servad
  - võite märgata järgmisi kahjustusi:
    abrasioon (mis on põhjustanud ka tekstikao) (O)
    puuduv osa (nt nahk, mis nurka katab) (P)
    kriimustus (Q)
    auk (R)
    näritud pind (S)

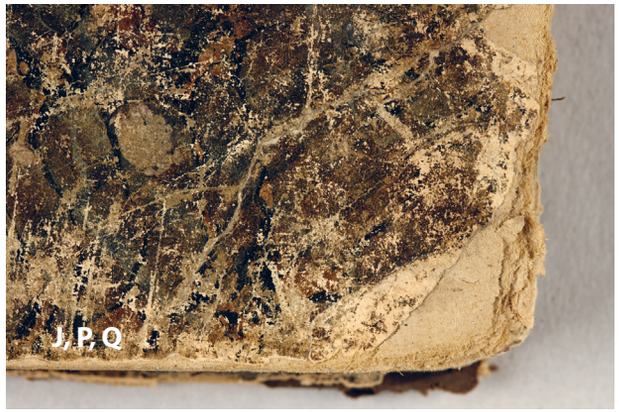

- aplūkojiet iesējuma bloku un papīru
  - Jūs varat ievērot:
    vaļīgs (iesējuma bloks un lapas) (L)
    atdalījies (1. pakāpe, atdalījusies lapa) (M)
    plīsumi (N)

5. Atrodiet kategorijas **materiāla fiziskie zudumi** bojājumus:

- aplūkojiet iesējuma priekšējos un aizmugurējos vākus, kā arī tā muguru un malas
  - Jūs varat ievērot:
    abrazīvais nodilums (kas ir izraisījis arī teksta izbalēšanu) (O)
    zudusī daļa (piem., ādas pārklājums stūrī) (P)
    skrāpējums (Q)
    caurums (R)
    nograuzumi (S)

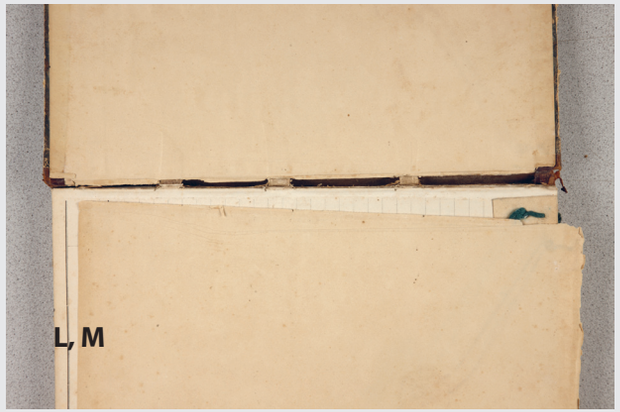

- look at the text block attachment and paper
  - You may notice:
    no damage on these parts

6. Find damage from the category **deformation**:
- look at the front and back covers, also at the spine and edges
- look at the text block attachment and paper
  - You may notice:
    no damage on these parts

7. Find damage from the category **change of mechanical properties**:
- look at the front and back covers, also at the spine and edges
- look at the text block attachment and paper
  - You may notice:
    no damage on these parts

- vaadake üle sisuplokk (paber) ja selle kinnitus
  - võite märgata, et
    kahjustusi ei ole

6. Leidke kahjustused kategooriast **deformatsioon**:
- vaadake üle esi- ja tagakaas, selg ja servad
- vaadake üle sisuplokk (paber) ja selle kinnitus
  - võite märgata, et
    kahjustusi ei ole

7. Leidke kahjustused kategooriast **mehaaniliste omaduste muutumine**:
- vaadake üle esi- ja tagakaas, selg ja servad
- vaadake üle sisuplokk (paber) ja selle kinnitus
  - võite märgata, et
    kahjustusi ei ole

- aplūkojiet iesējuma bloku un papīru
  - Jūs varat ievērot:
    šajās daļās bojājumu nav

6. Atrodiet kategorijas **deformācija** bojājumus:
- aplūkojiet iesējuma priekšējos un aizmugurējos vākus, kā arī tā muguru un malas
- aplūkojiet iesējuma bloku un papīru
  - Jūs varat ievērot:
    šajās daļās bojājumu nav

7. Atrodiet kategorijas **mehānisko īpašību pārmaiņas** bojājumus:
- aplūkojiet iesējuma priekšējos un aizmugurējos vākus, kā arī tā muguru un malas
  aplūkojiet iesējuma bloku un papīru
  - Jūs varat ievērot:
    šajās daļās bojājumu nav

According to the observed damage types, the further recommendations would be:

1. To decrease the object's preservation risks

- conservation treatments (e.g. disinfection, cleaning, including dry cleaning etc) should be performed by professionals because of the presence of mould;
- for future storage the object should be placed in an archival-quality enclosure because of a detached leaf and loose construction;
- the object has to be handled with care because of its loose construction and softened paper structure due to mould growth.

2. To improve the object's construction and aesthetic appearance

- minor repairs could be made by professionals (e.g. to re-attach the detached leaf and strengthen construction, repair hole on spine etc).

Tuvastatud kahjustuste põhjal oleksid soovitused edasiseks järgmised:

1. Objekti säilimisriskide vähendamiseks tuleks:

- lasta vastava ala spetsialistidel teha konserveerimistöötlused (desinfitseerimine, puhastamine, sh kuivpuhastus jms), sest tuvastati hallitus;
- objekt edasiseks hoidmiseks asetada ümbrisesse, sest leht on eraldunud ja köite konstruktsioon on lõdvenenud;
- objekti käsitseda ettevaatlikult, sest köite konstruktsioon on lõdvenenud ja hallitus on paberi struktuuri pehmendanud.

2. Eseme konstruktsiooni ja esteetilise välimuse parandamiseks võiks:

- vastava eriala spetsialistid teha pisiparandusi (nt eraldunud lehe tagasi kinnitada ja konstruktsiooni parandada, seljal oleva augu parandada).

Atbilstīgi noteiktajiem bojājumiem tiek ieteiktas sekojošas darbības:

1. Objekta saglabāšanas risku samazināšanai:

- konservācijas procesi (dezinfekcija, tīrīšana, ieskaitot sauso tīrīšanu, utt.), ko vēlams veikt speciālistam, jo ir konstatēta pelējuma klātbūtne;
- turpmākajai glabāšanai objekts jāievieto iepakojumā, jo objekta lapa ir atdalījusies un tā konstrukcija ir vaļīga;
- ar objektu jāapietas uzmanīgi tā vaļīgās konstrukcijas un irdenās papīra struktūras, ko izraisījis pelējums, dēļ.

2. Objekta konstrukcijas un estētiskā izskata uzlabošanai:

- nelielos labojumus vajadzētu veikt speciālistam (piem., piestiprināt atdalījušos lapu un nostiprināt konstrukciju, salabot caurumus uz grāmatas muguras u.c.).

Atlas

Atlas

Katalogs

bloom

Characteristics:
usually whitish or greyish surface deposit on a material (remark: see also damage type 'mouldy')
Possible causes:
composition, contact with a foreign substance, low temperature, fluctuating humidity
Further recommendations:
stable environmental conditions, professional consultation (e.g. in case of seals to determine is it bloom or mould)
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

kirme

Tunnused:
tavaliselt valkjas või hallikas sadestis materjali pinnal (märkus: vaata ka "hallitanud")
Võimalikud põhjused:
koostis, kontakt võõrainega, madal temperatuur, kõikuv õhuniiskus
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused, professionaalne nõustamine (nt pitserite puhul,
et välja selgitada, kas on tegemist kirme või hallitusega)
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

izsvīdums

Raksturojums:
bālgans vai pelēcīgs uzslāņojums uz materiāla virsmas (piezīme: skat. arī "sapelējis")
Iespējamie cēloņi:
sastāvs, saskare ar svešas izcelsmes vielu, zema temperatūra, mitruma svārstības
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi, speciālista konsultācija (piem., zīmogu gadījumā jānosaka – izsvīdums vai pelējums)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

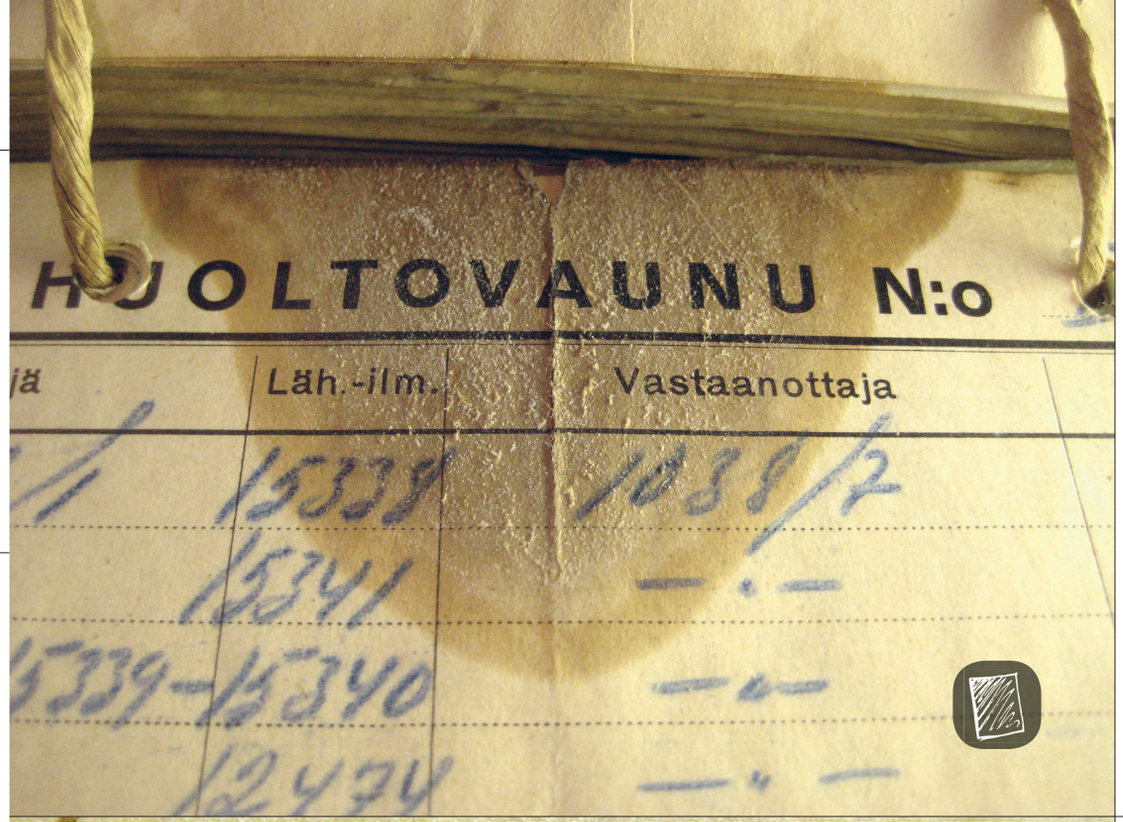
HUOLTOVAUNU N:o
Läh.-ilm.
Vastaanottaja
15338
1038/7
15341
15339-15340
12474

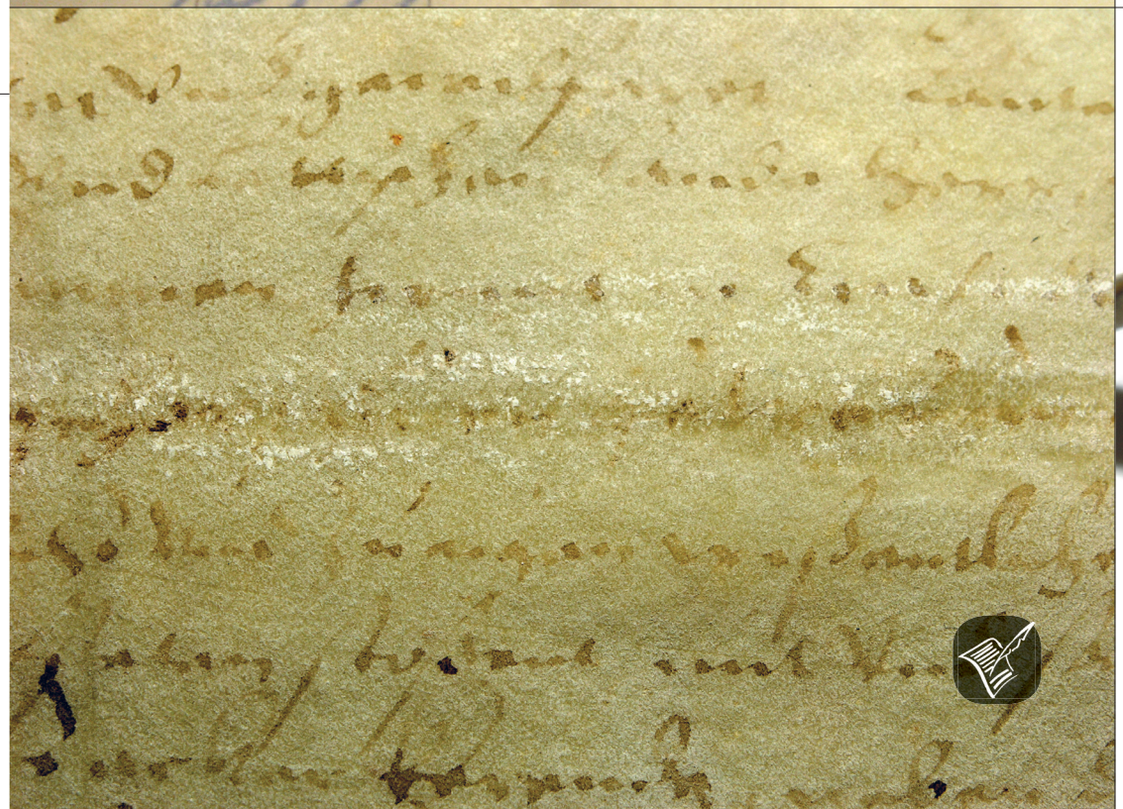

dirty
(incl dusty, sooty, thumbed etc)

Characteristics:
presence of an any unclean extraneous matter (dust, grit, grime, soot, soil etc) on an object
Possible causes:
handling, storage, air pollution, pests, contact with a foreign substance
Further recommendations:
careful dry cleaning to remove loose surface dirt, regular storage location maintenance
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

määrdunud
(sh tolmune, tahmane, sõrmejälgedega jne)

Tunnused:
igasuguse kõrvalise aine (tolm, liiv, tahm, muld jne) olemasolu objektil
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, õhusaaste, kahjurid, kontakt võõrainega
Soovitused edasiseks:
ettevaatlik kuivpuhastus lahtise pinnamustuse eemaldamiseks, regulaarne hoiukoha hooldus
Objektid: paber/köide/pärgament/pitserid

netīrs
(arī putekļains, apkvēpis, ar pirkstu nospiedumiem)

Raksturojums:
jebkuras netīras, svešas vielas klātbūtne uz objekta (putekļi, smiltis, sodrēji u. c.)
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, gaisa piesārņojums, kaitēkļi, saskare ar svešas izcelsmes vielu
Ieteikumi:
saudzīga sausā tīrīšana, lai noņemtu virsmas netīrumus; regulāra glabāšanas vietas apkope
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

Birken und Weiden-
Morast.
bewachsen.
mit
etwas
Gras bewachsen.
Heide.
C. 4.
17.
2700 □ Fad.
C. 8.
See.

1934
Sündinud ja ristitud
34 aastal

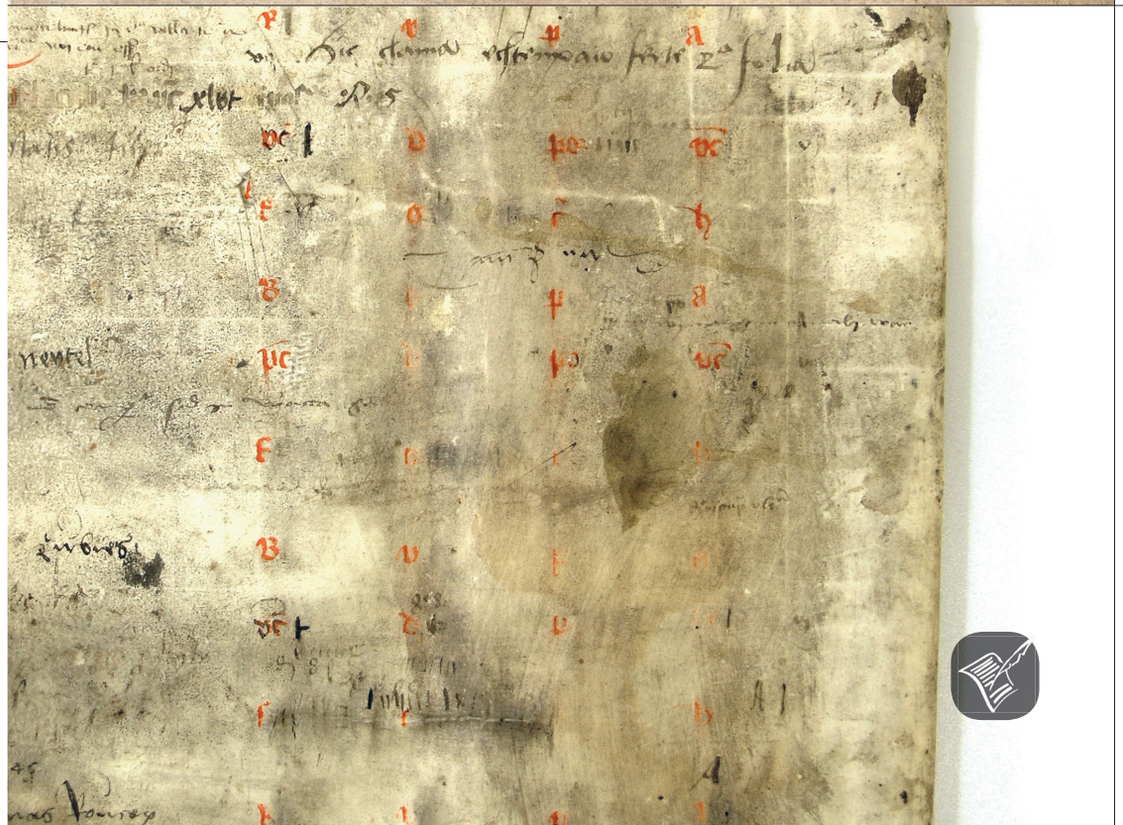

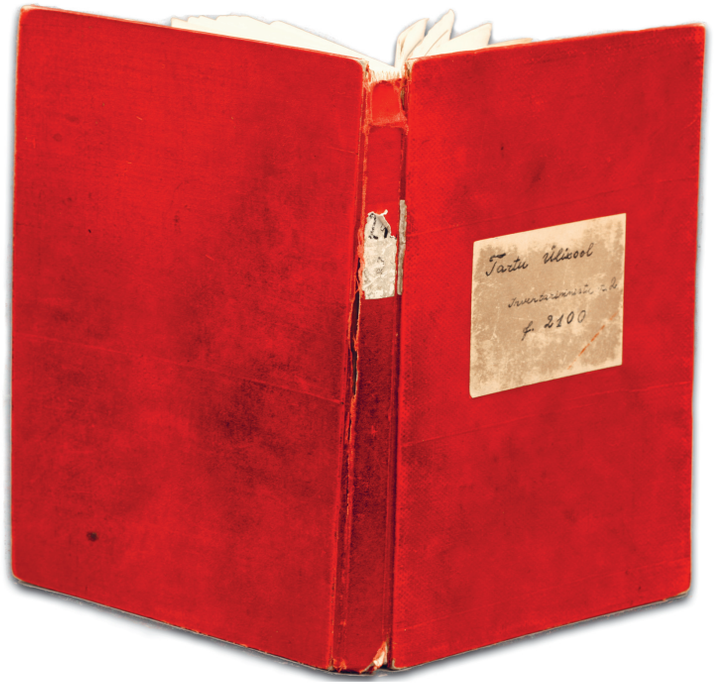
Tartu Ülikool
f. 2100

blocking, sticking

Characteristics:
adhesion of objects (leaves of paper, binding covers etc) one to another
Stages:
1 – adhesion is weak and on edge(s) or spots only;
2 – adhesion is moderate and wide;
3 – adhesion is very strong and/or complete (often because of mould damage)
Possible causes:
contact with a foreign substance, mould, treatment (e.g. adhesive tape used in repairs), fire
Further recommendations:
professional conservation (stages 2 and 3)
Objects: paper/bindings/parchment/seals

kokkukleepumine, plokkumine

Tunnused:
objektid (paberilehed, köitekaaned jne) on üksteise külge kleepunud
Astmed:
1 – adhesioon on nõrk ja ainult serva(de)s või väikesel alal;
2 – adhesioon on keskmine ja ulatuslik;
3 – adhesioon on väga tugev ja/või täielik (sageli hallituskahjustuse tõttu)
Võimalikud põhjused:
kontakt võõrainega, hallitus, töötlused (nt parandamiseks kasutatud kleeplint), tuli
Soovitused edasiseks:
professionaalne konserveerimine (kahjustuse 2. ja 3. astme korral)
Objektid: paber/köide/pärgament/pitserid

salipis, sacementējies

Raksturojums:
objektu pielipšana citam pie cita (papīra lapu, iesējuma vāku utt. salipšana)
Pakāpes:
1 – adhēzija ir vāja – tikai objekta malās vai atsevišķās vietās;
2 – adhēzija ir vidēja un plaša;
3 – adhēzija ir ļoti stipra un/vai pilnīga (bieži pelējuma izraisīto bojājumu dēļ)
Iespējamie cēloņi:
saskare ar svešas izcelsmes vielu, pelējums, labojumi (piem., līmlentes, kas izmantotas labojumiem), uguns
Ieteikumi:
konservācija (2. un 3. pakāpes bojājumiem)
Objekti: papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

1

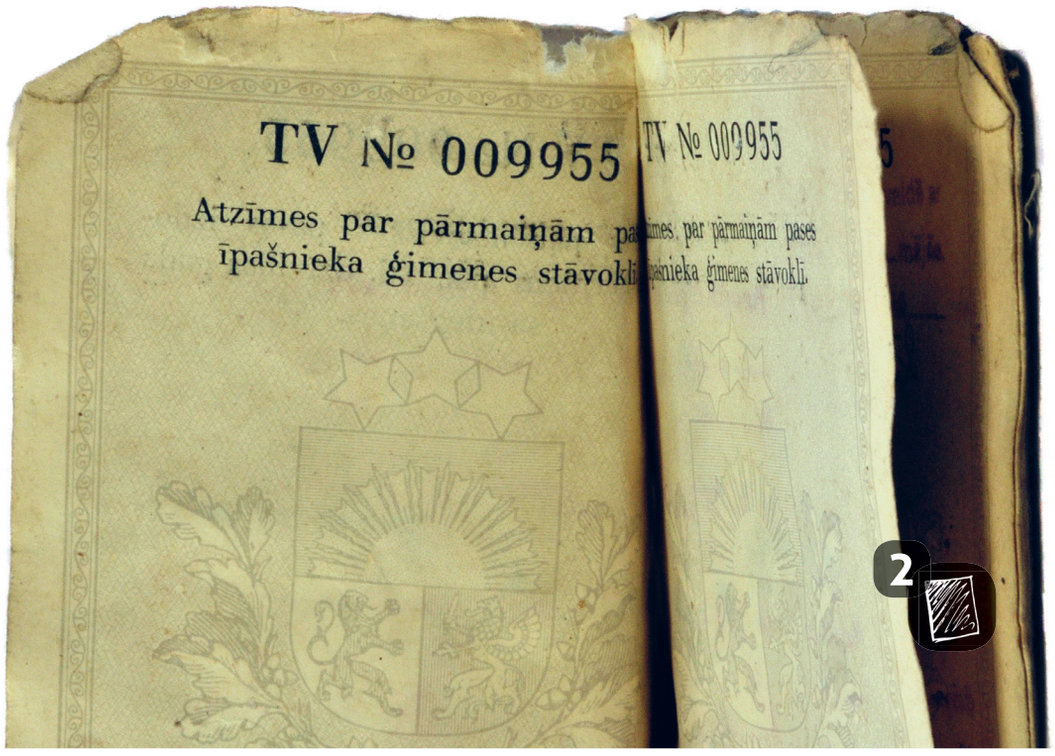
TV № 009955
Atzīmes par pārmaiņām pa
īpašnieka ģimenes stāvokli
TV № 009955
mes par pārmaiņām pases
šnieka ģimenes stāvokli.

2

3

Eesti NSV
Riikliк Ajaloo Keskarhiiv

1

3

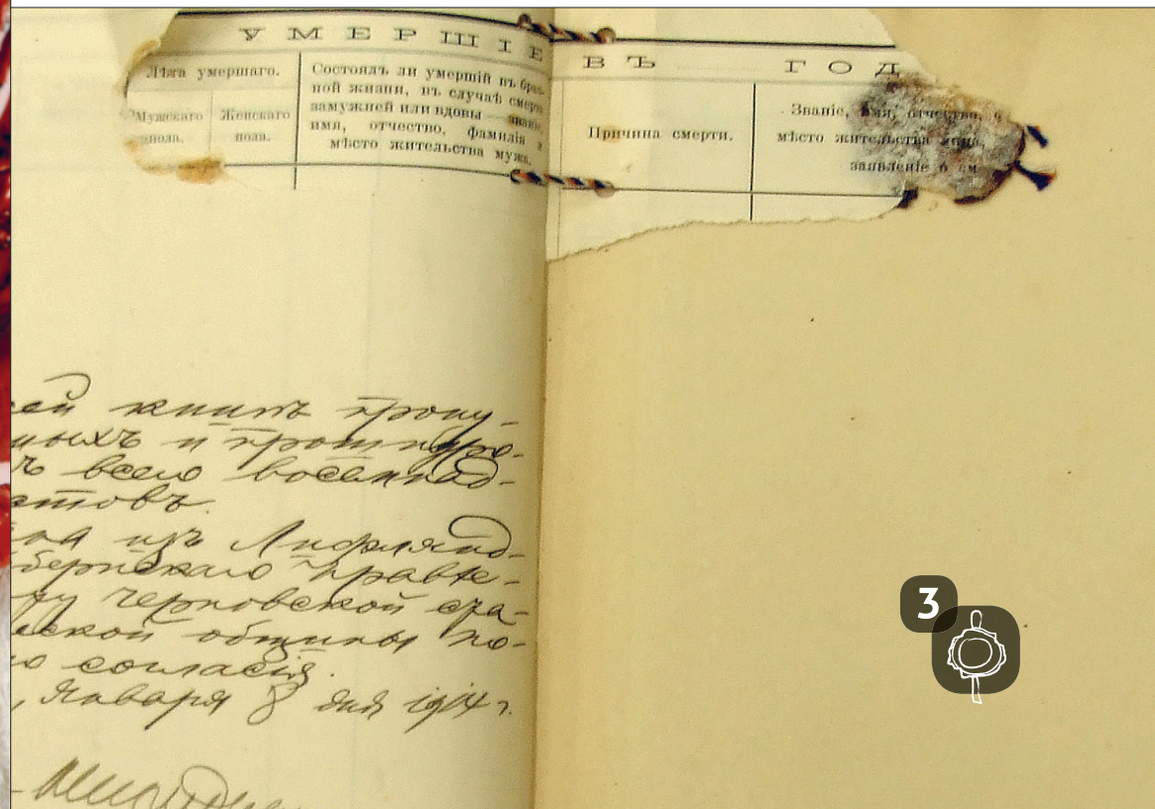
УМЕРШІЕ
Имя умершаго.
Мужскаго пола.
Женскаго пола.
Состоялъ ли умершій въ брачной жизни, въ случаѣ смерти замужней или вдовы — имя, отчество, фамилія и мѣсто жительства мужа.
ВЪ ГОД
Причина смерти.
Званіе, имя, отчество, и мѣсто жительства заяв. заявленіе о см.

3

brittle

Characteristics:
material has significantly lost its mechanical strength (flexibility) and breaks easily
Stages:
1 – material has hardened, lost its flexibility, and feels fragile;
2 – same as stage 1, in addition occurs discoloration and/or a network of cracks and tears or even fragmentation;
3 – item is crumbled into bits
Possible causes:
environment, mould, fire (A), composition (B) (e.g. resulting in corrosion etc)
Further recommendations:
careful handling, professional help, protective housing
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

rabe

Tunnused:
materjali mehaaniline vastupidavus (painduvus) on oluliselt vähenenud, materjal murdub kergesti
Astmed:
1 – materjal on muutunud jäigemaks, kaotanud painduvuse ja haprunud;
2 – sama mis 1. aste, lisaks esineb värvusemuutus ja/või pragude ja rebendite võrgustik või fragmenteerumine;
3 – objekt on pudenenud tükkideks
Võimalikud põhjused:
keskkond, hallitus, tuli (A), koostis (B) (nt viib korrodeerumiseni jne)
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine, professionaalne abi, kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

3
A

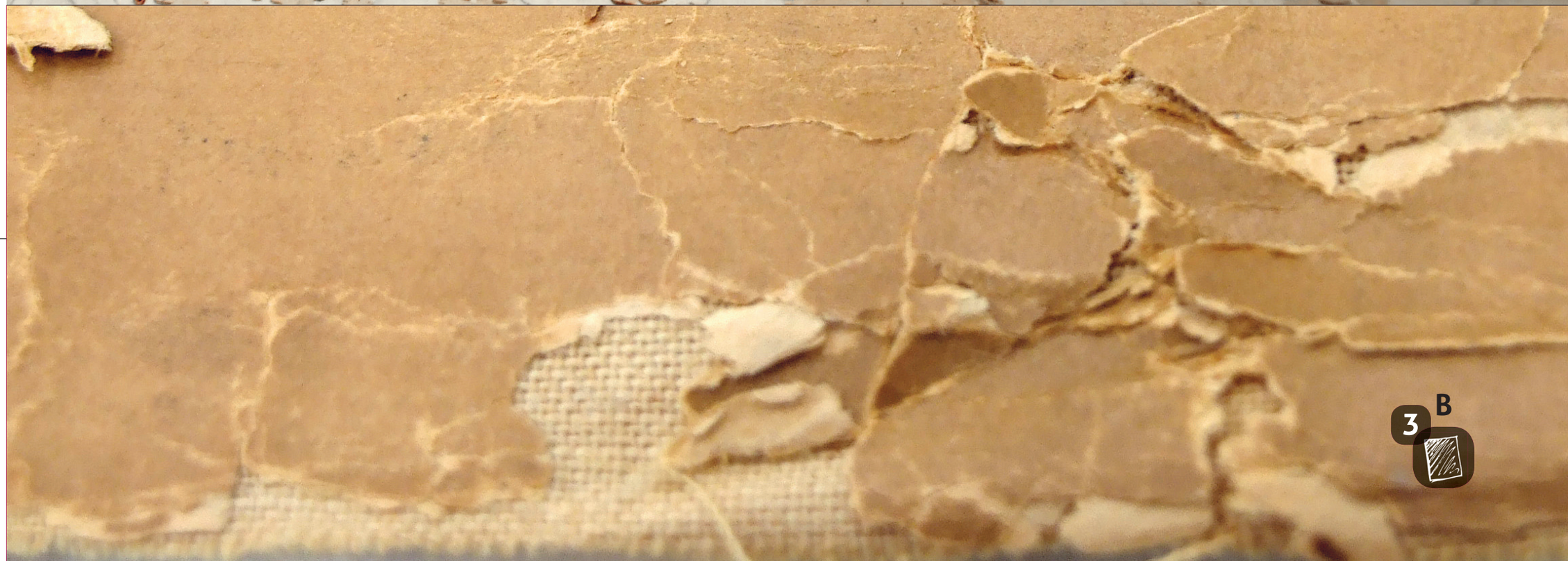
3
B

trausls

Raksturojums:
materiāls, kas ievērojami zaudējis mehānisko izturību (elastīgumu) un viegli lūzt
Pakāpes:
1 – materiāls ir kļuvis ciets, zaudējis elastīgumu un šķiet trausls;
2 – tāpat kā 1. pakāpes gadījumā, turklāt mainījis krāsu, redzams plaisu un plīsumu tīklojums vai arī sadalījies fragmentos;
3 – objekts ir sadrupis sīkos fragmentos
Iespējamie cēloņi:
apkārtējā vide, pelējums, uguns (A), sastāvs (B) (piem., korozijas rezultāts utt.)
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, speciālista palīdzība, aizsargājošs apvalks
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

limp

Characteristics:
material is lacking its original stiffness
Possible causes:
composition, mould, high humidity, handling
Further recommendations:
careful handling, protective housing
Objects:
paper/parchment

lõtv

Tunnused:
materjal on kaotanud oma algse jäikuse
Võimalikud põhjused:
koostis, hallitus, kõrge õhuniiskus, käsitsemine
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine, kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
paber/pärgament

atslābis

Raksturojums:
materiāls, kas zaudējis sākotnējo stingrumu
Iespējamie cēloņi:
sastāvs, pelējums, paaugstināts mitrums, lietošana
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, aizsargājošs apvalks
Objekti:
papīra dokumenti/pergamenti

rigid, stiff

Characteristics:
material has lost its original flexibility
Possible causes:
composition, environment, treatment
Further recommendations:
careful handling, professional help, protective housing
Objects:
paper/bindings/parchment

jäik

Tunnused:
materjal on kaotanud oma algse painduvuse
Võimalikud põhjused:
koostis, keskkond, töötlused
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine, professionaalne abi, kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
paber/köide/pärgament

ciets, stīvs

Raksturojums:
materiāls, kas zaudējis sākotnējo elastību
Iespējamie cēloņi:
sastāvs, apkārtējā vide, apstrāde
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, speciālista palīdzība, aizsargājošs apvalks
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

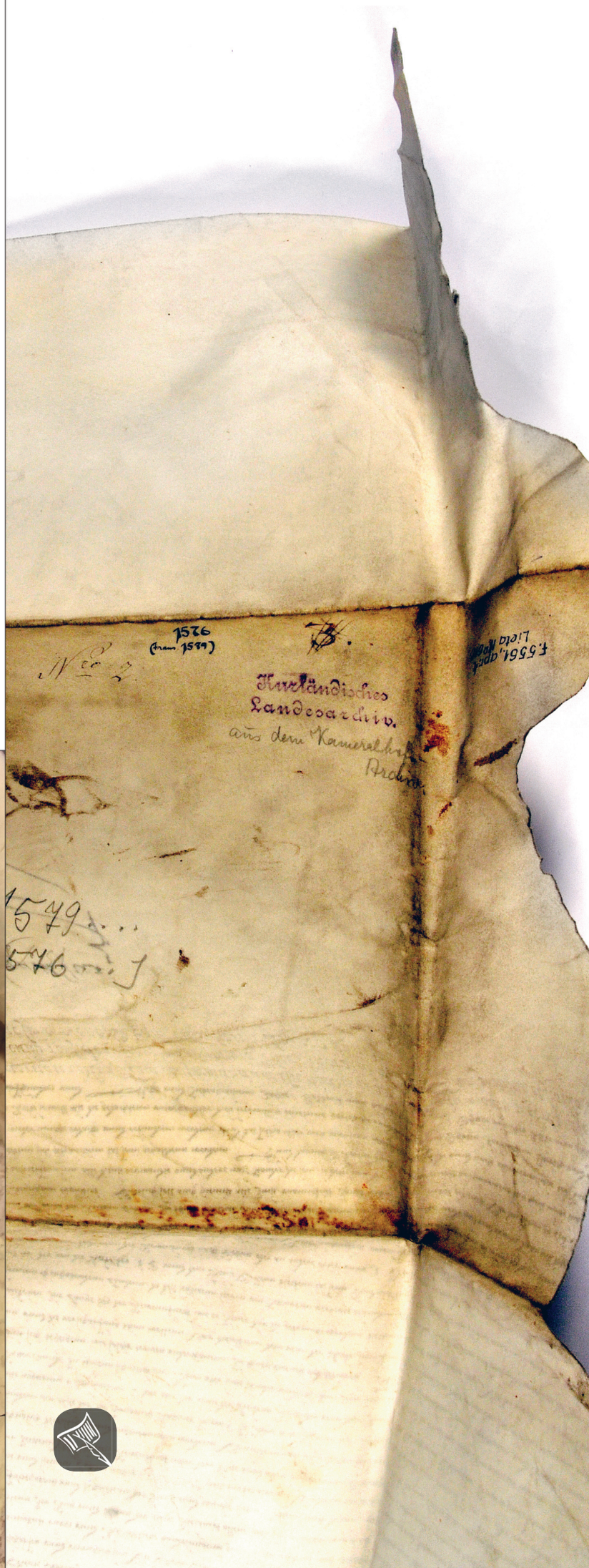
1576
(dann 1589)
Kurländisches
Landesarchiv.
aus dem Kameralhof
Archiv
1579...
576...

color migration, bleeding

Characteristics:
movement of colored substance into neighbouring area
Possible causes:
contact with a foreign substance (commonly with liquid), high humidity, storage
Further recommendations:
stable environmental conditions, protective interlayer
Objects:
paper/bindings/parchment

värvi migratsioon, värvijookse

Tunnused:
värvaine edasikandumine naaberalale
Võimalikud põhjused:
kontakt võõrainega (enamasti vedelikuga), kõrge õhuniiskus, hoid
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused, kaitsva vahelehe kasutamine
Objektid:
paber/köide/pärgament

krāsas migrācija, izplūdis

Raksturojums:
krāsvielas izplatīšanās uz blakus esošu laukumu
Iespējamie cēloņi:
saskare ar svešas izcelsmes vielu (visbiežāk šķidrumu), paaugstināts mitrums, glabāšana
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi, aizsargājoša starplika
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

fading, bleaching

Characteristics:
decrease of colour intensity of support and/or medium
Stages:
1 – support and/or medium has slight changes of color intensity;
2 – support and/or medium has considerably low color intensity;
3 – support has completely lost its original colour intensity and medium is almost invisible
Possible causes:
light, contact with a foreign substance, mould
Further recommendations:
protection from light, limited exposure time, professional consultation, reformatting
Objects:
paper/bindings/parchment

luitumine, pleekimine

Tunnused:
infokandja ja/või meediumi värvuse intensiivsuse vähenemine
Astmed:
1 – kandja ja/või meediumi värvuse intensiivsus on veidi vähenenud;
2 – kandja ja/või meedium on märkimisväärselt madala intensiivsusega;
3 – kandja on täielikult kaotanud oma algse värvuse intensiivsuse ja meedium on peaaegu nähtamatu
Võimalikud põhjused:
valgus, kontakt võõrainega, hallitus
Soovitused edasiseks:
valguse eest kaitsmine, eksponeerimisaja piiramine, professionaalne konsultatsioon, kasutuskoopia valmistamine
Objektid:
paber/köide/pärgament

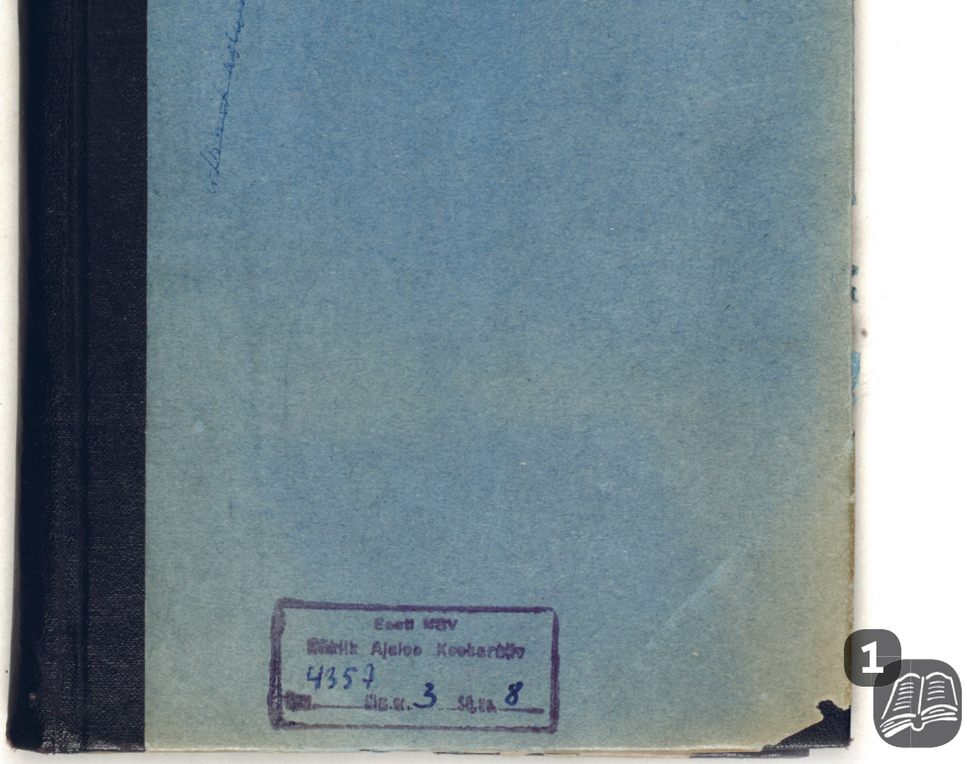
Eesti NSV
Riiklik Ajaloo Keskarhiiv
4357
3
8
1

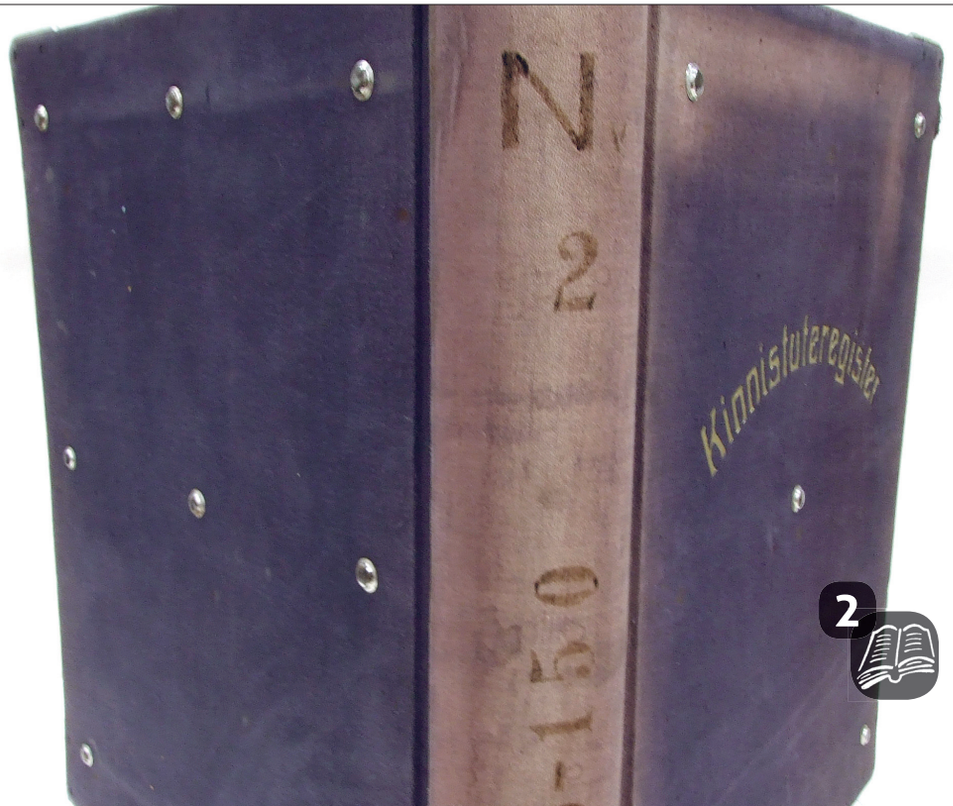
N
2
Kinnistuteregister
2

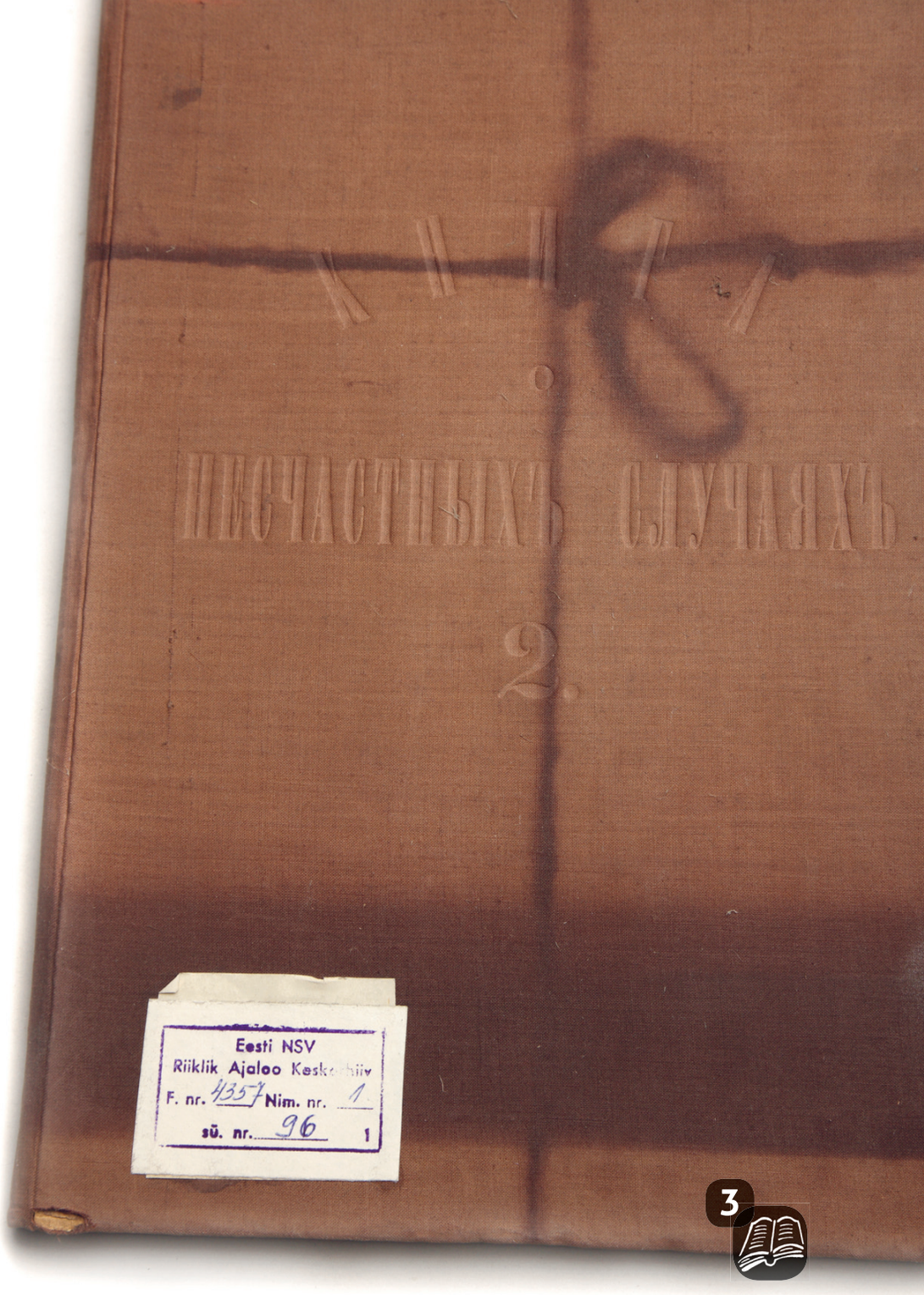
КНИГА
ПЕСЧАСТНЫХЪ СЛУЧАЯХЪ
2.
Eesti NSV
Riiklik Ajaloo Keskarhiiv
F. nr. 4357 Nim. nr. 1
sü. nr. 96 1
3

izbalējis, izdzisis

Raksturojums:
informācijas nesējvides un/vai informācijas nesēju krāsas intensitātes samazināšanās
Pakāpes:
1 – nesējvidei un/vai informācijas nesējam ir nenozīmīgas/ nelielas krāsas intensitātes pārmaiņas;
2 – nesējvidei un/vai informācijas nesējam ir ievērojami samazinājusies krāsas intensitāte;
3 – nesējvidei ir pilnībā zudusi oriģinālā krāsa un informācijas nesējs ir gandrīz neredzams
Iespējamie cēloņi:
gaisma, saskare ar svešas izcelsmes vielu, pelējums
Ieteikumi:
aizsardzība pret gaismu, ierobežota izmantošana, speciālista konsultācija, nodrošinājuma kopijas izveide
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

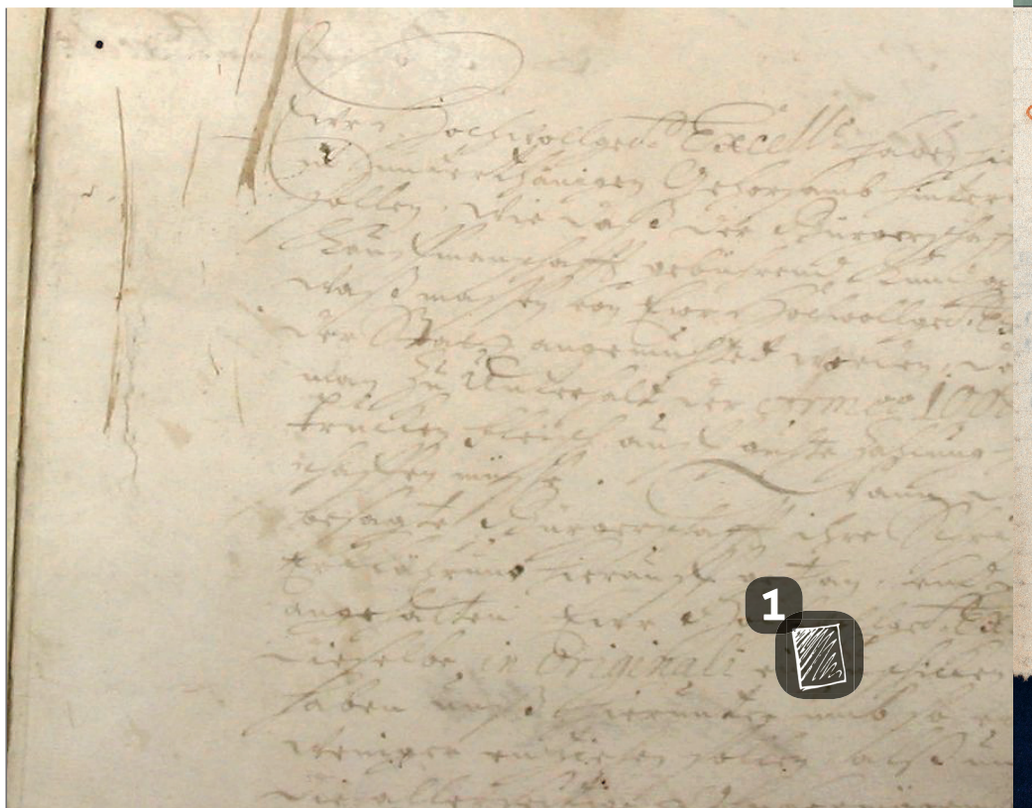

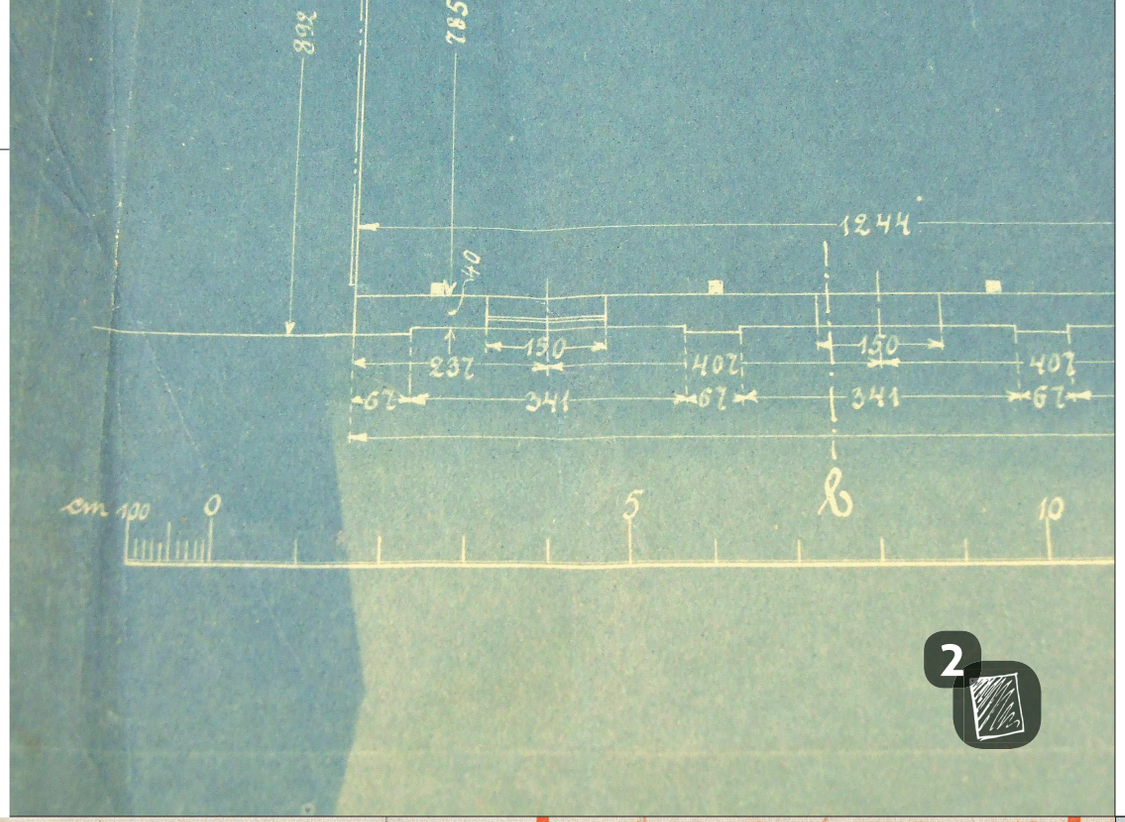
892
785
1244
40
237
150
407
150
407
67
341
67
341
67
cm 100
0
5
10
2

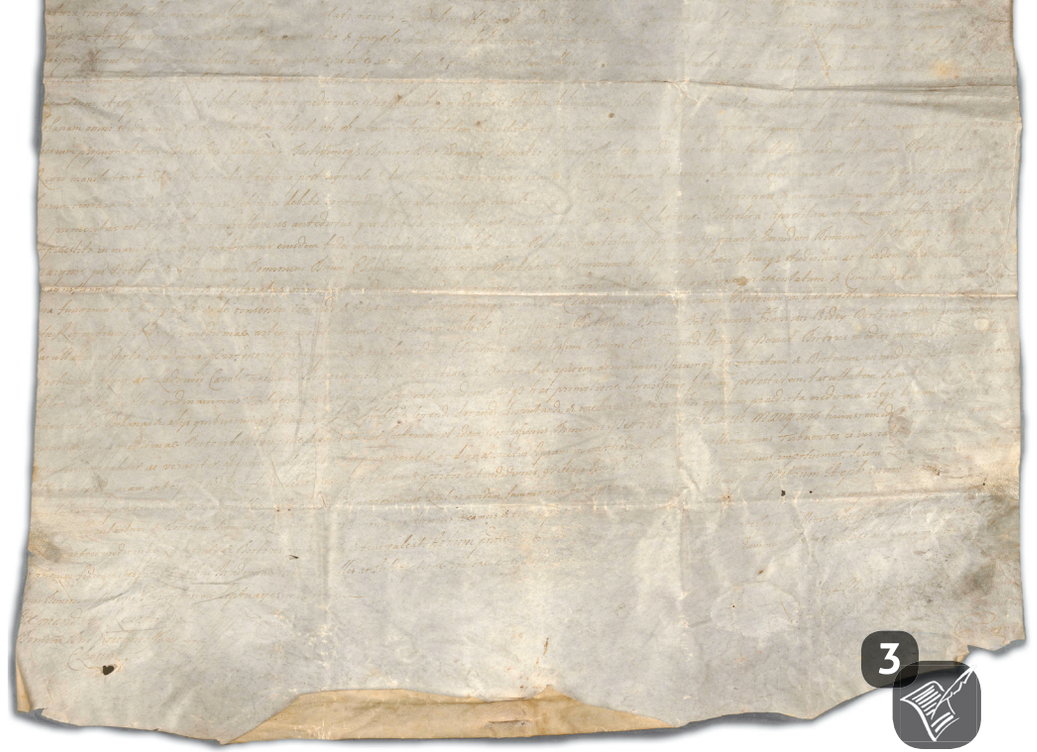
3

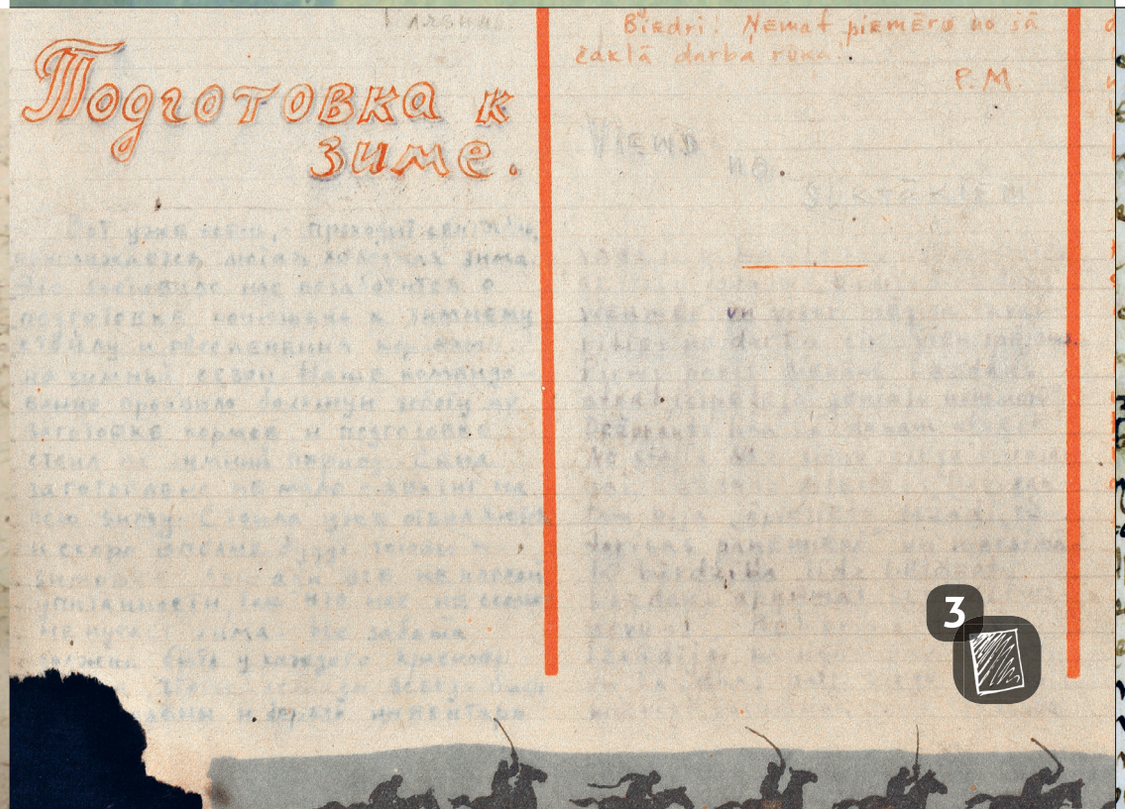
Подготовка к зиме.
Biedri! Nemat piemēro no sā čaklā darba roka!
P.M.
3

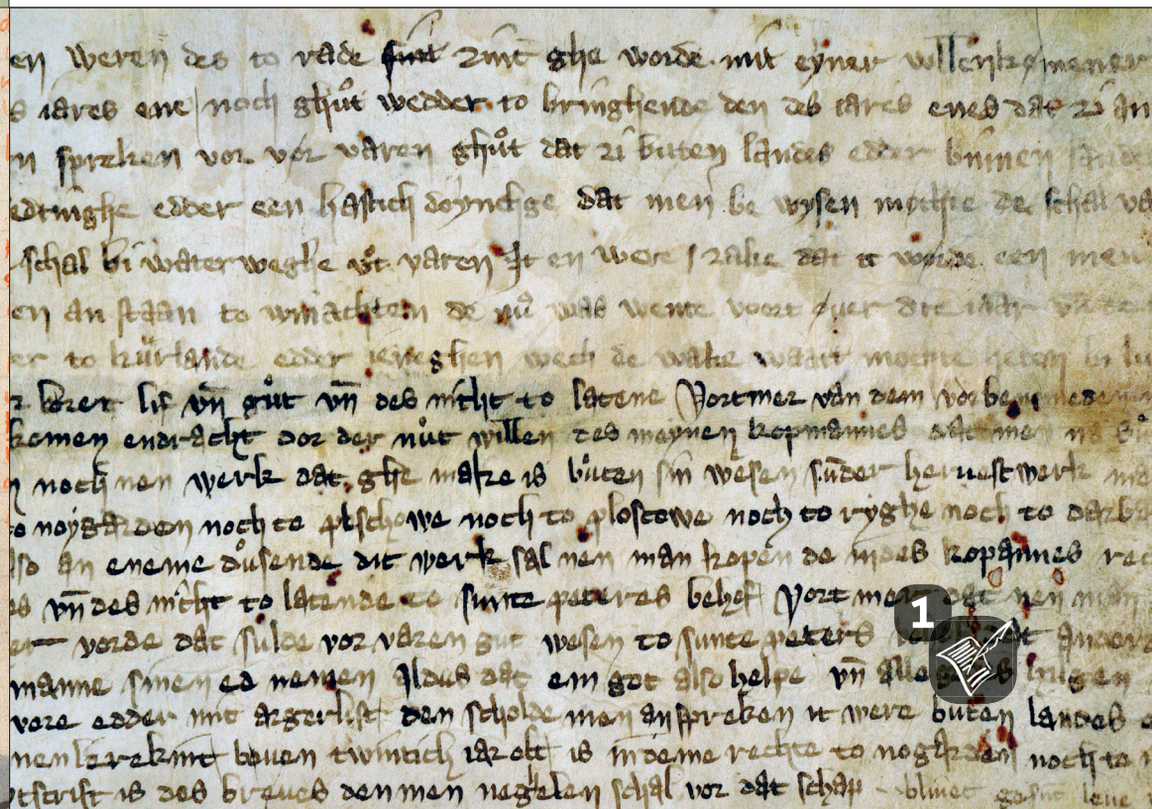
1

foxing

Characteristics:
spots or speckles, usually brown, reddish or yellowish brown (sometimes white or whitish-yellow) in tone and often more or less circular in shape
Possible causes:
composition (i.e. iron, copper particles, side-additives of production, metal impurities), air pollution, high humidity, mould
Further recommendations:
stable environmental conditions; if possible, separating and enclosing affected (part of an) object or using protective interlayer; professional consultation
Objects:
paper/bindings

rebaseplekid, foksing

Tunnused:
tavaliselt pruuni, punaka või kollakaspruuni (mõnikord ka valkja või valkjaskollase) tooniga täpid või tähnid, sageli enam-vähem ümmarguse kujuga
Võimalikud põhjused:
koostis (s.t raua-, vaseosakesed, tootmise kõrvalproduktid, metallilisandid), õhusaaste, kõrge õhuniiskus, hallitus
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused; kui võimalik, siis kahjustunud objekti (osa) eraldamine ja ümbristamine (vahelehe kasutamine); professionaalne konsultatsioon
Objektid:
paber/köide

rūsganie traipi, foksings

Raksturojums:
brūni, dzeltenbrūni vai sarkanīgi (retāk - balti vai dzeltenīgi) punktveida vai apļveida formas nelieli traipi
Iespējamie cēloņi:
sastāvs (t. i., dzelzs, vara daļiņas, ražošanas laikā iegūtās piedevas, metāla piemaisījumi), gaisa piesārņojums, paaugstināts mitrums, pelējums
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi; ja iespējams, atdalīt un norobežot bojājuma skarto objektu (vai tā daļu), izmantot aizsargājošo starpliku; speciālista konsultācija
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi

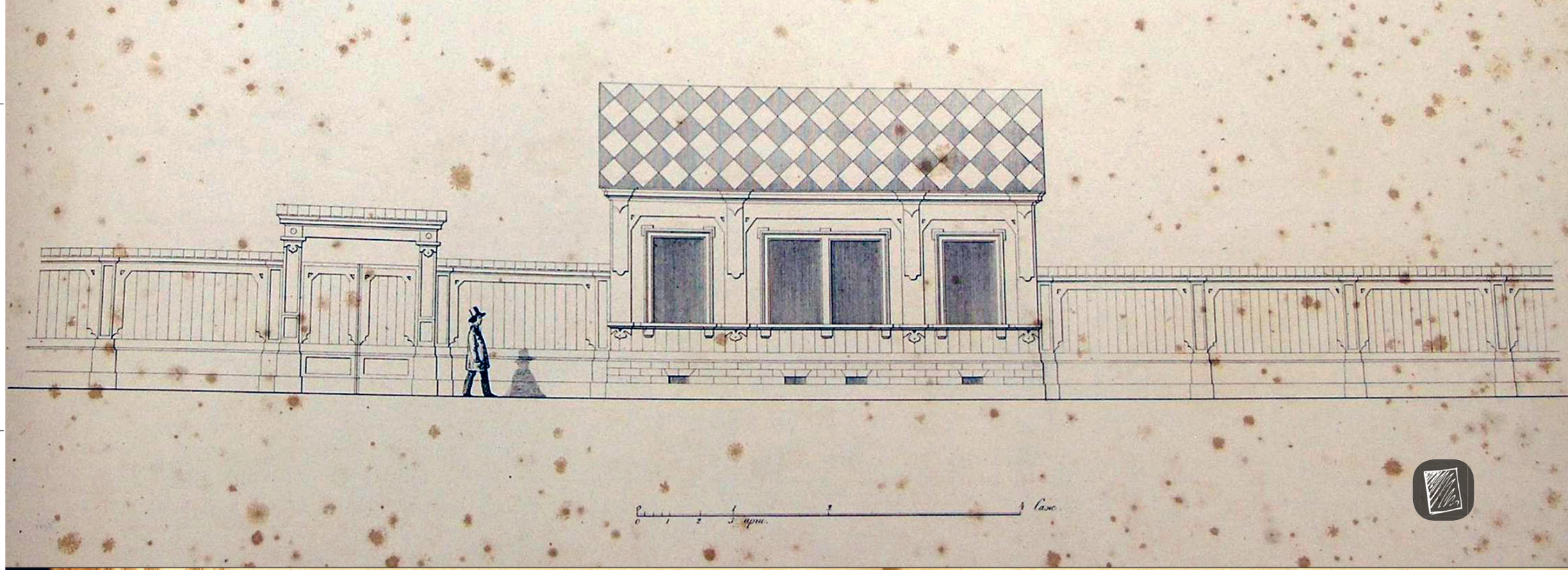

off-setting

Characteristics:
transfer to adjacent leaves of a medium or any of its ingredients in a form of mirror-image
Possible causes:
composition, storage, high humidity
Further recommendations:
stable environmental conditions; if possible, separating affected (part of an) object with interleaving
Objects:
paper/bindings/parchment

äratõmme

Tunnused:
meediumi või mõne tema koostisosa peegelkujutisena ülekandumine külgnevatele lehtedele
Võimalikud põhjused:
koostis, hoid, kõrge õhuniiskus
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused; kui võimalik, siis kahjustunud objekti (osa) eraldamine vahelehega
Objektid:
paber/köide/pärgament

nospiedums

Raksturojums:
informācijas nesēja vai kāda tā komponenta (sastāvdaļas) pārnesums spoguļattēla veidā uz blakus esošām lapām
Iespējamie cēloņi:
sastāvs, glabāšana, paaugstināts mitrums
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi; ja iespējams, atdalīt bojājuma skarto objektu (tā daļu), izmantot aizsargājošu starpliku
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

Desse rechtricheit hir nabestreuen schölen holden de dudesschen copslude de in des copmanes recht beboren to plichtich wesende To deme ersten so schölen se besen sinder sik enen olderman de en dar dumbet mote to wesen binde de sulue olderman schal sin recht dar to doen dat he des kopmanes recht vorstaen sint alze hir nabe screuen steit alze he allerbeste kan binde weet To me ersten male so schal neman kopen dar enes wederkoperen is Ok ne schal neen dutsch copman kas kopen dar enes wederkoperen is Ok schal neman kopen dar enes wederkoperen is Ok ne schal neen dutsch copman kas kopen dar enes wederkoperen is Ok schal nemant

stain

Characteristics:
localised discoloration (can be sticky, oily, transparent etc)
Possible causes:
contact with a foreign substance (ink, oil, grease, wax etc)
Further recommendations:
use of a protective interlayer to keep sticky or oily stains separated
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

plekk

Tunnused:
lokaalne värvusemuutus (võib olla kleepuv, õline, läbipaistev jne)
Võimalikud põhjused:
kontakt võõrainega (tint, õli, rasv, vaha jne)
Soovitused edasiseks:
vahelehe kasutamine kleepuvate või õliste plekkide eraldamiseks
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

traips

Raksturojums:
lokalizētas krāsas pārmaiņas (var būt lipīgs, taukains, caurspīdīgs utt.)
Iespējamie cēloņi:
saskare ar svešas izcelsmes vielu (tinte, eļļa, tauki, vasks utt.)
Ieteikumi:
lipīgu vai eļļainu traipu gadījumā izmantot aizsargājošu starpliku
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

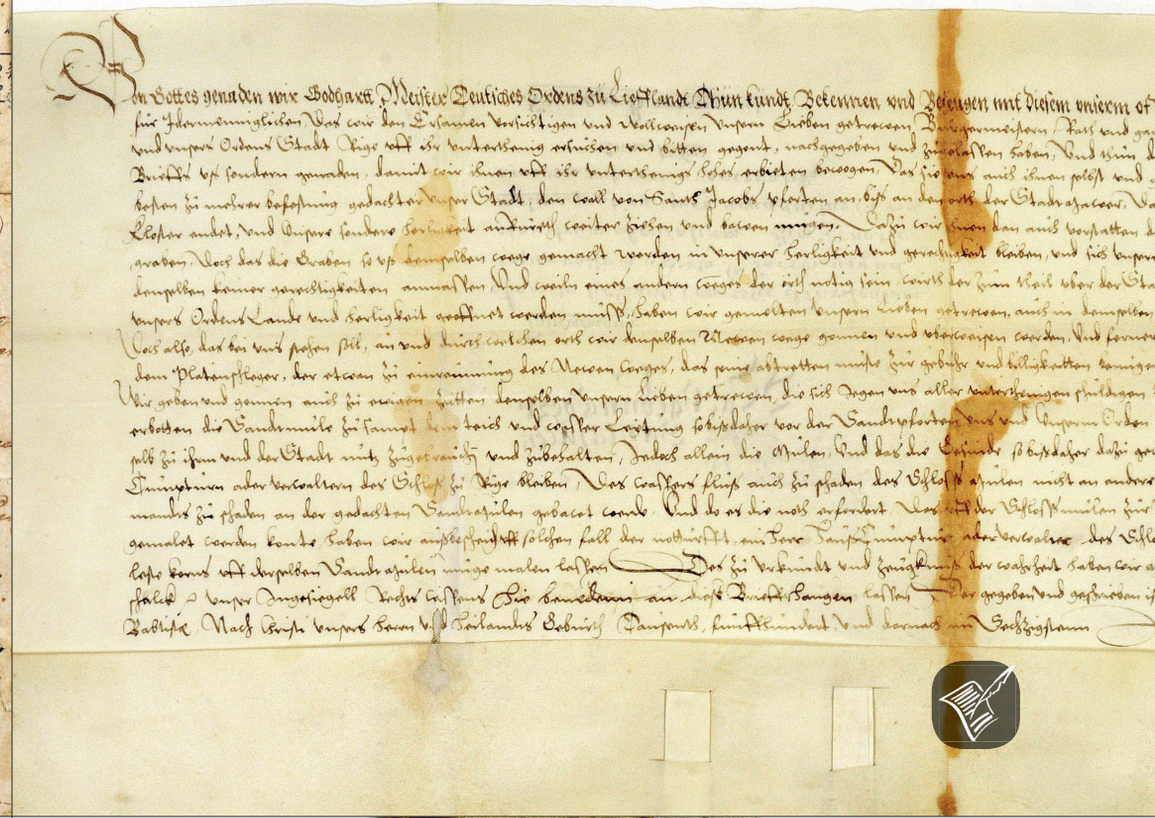

tideline

Characteristics:
highly pronounced discoloration at the edges of stain (patches or streaks)
Possible causes:
contact with a liquid, composition (compounds in a material which are soluble in water or in other liquids)
Further recommendations:
stable environmental conditions
Objects:
paper/bindings/parchment

voolujoon

Tunnused:
pleki piirjoon, mille värvus on intensiivselt väljendunud
Võimalikud põhjused:
kontakt vedelikuga, koostis (materjalis leidub vees või muus vedelikus lahustuvaid ühendeid)
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused
Objektid:
paber/köide/pärgament

ietecējums

Raksturojums:
izteiktas krāsas pārmaiņas traipa malās plankumu vai svītru veidā
Iespējamie cēloņi:
saskare ar šķidrumu, sastāvs (materiāla sastāvdaļas, kas šķīst ūdenī vai citos šķidrumos)
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

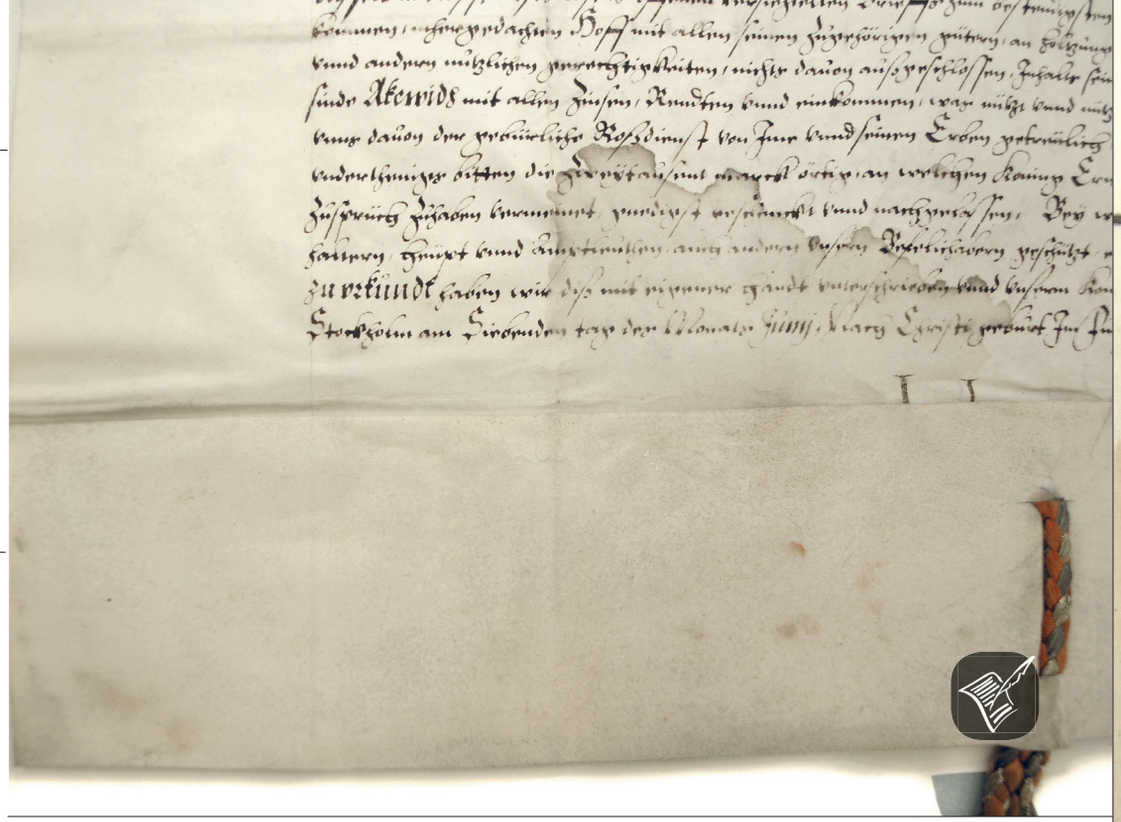

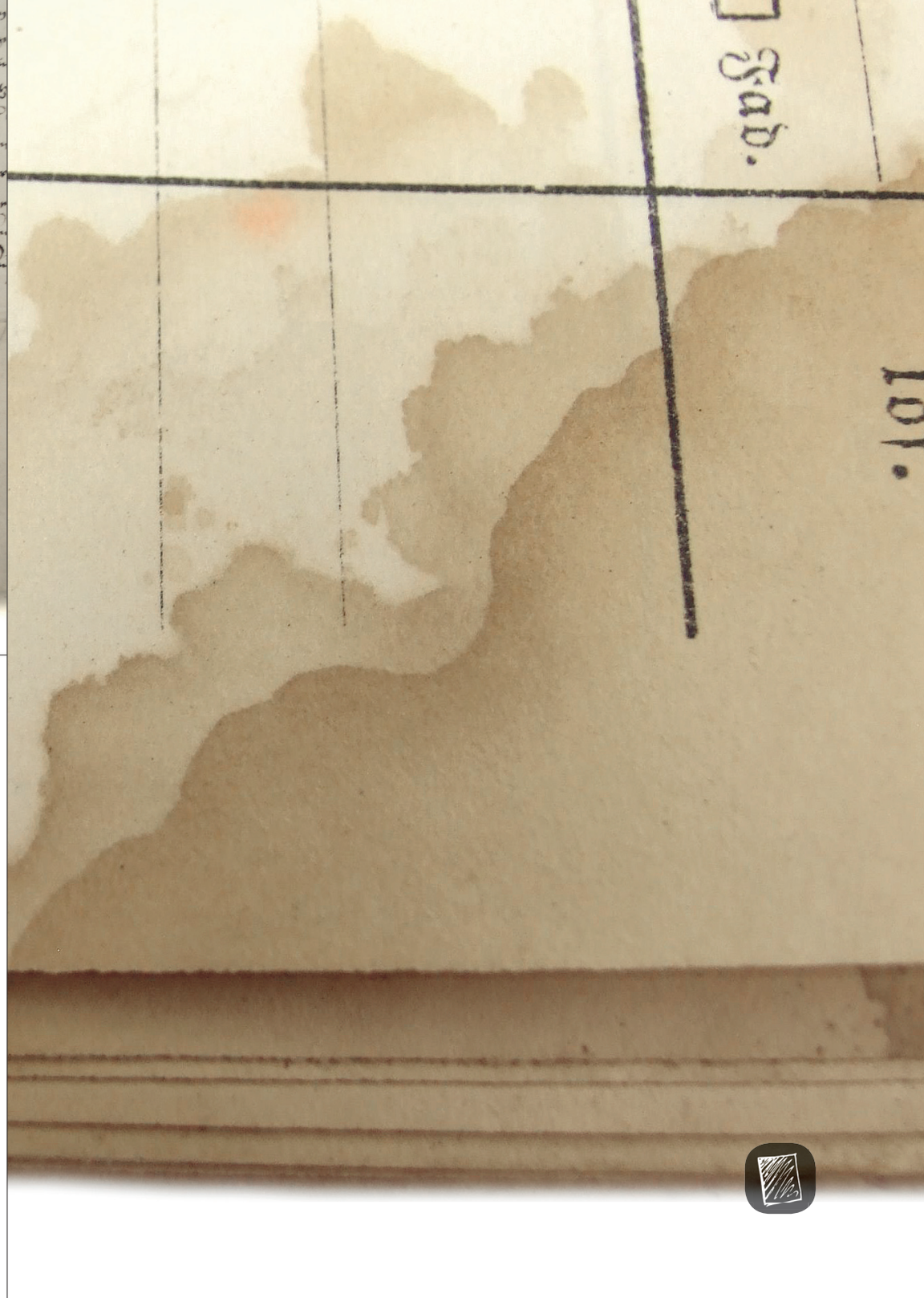

yellowing, browning

Characteristics:
color change of a material from the original appearance to yellow or brown,
sometimes associated with embrittlement (remark: see also 'brittle' and 'fire damage')
Possible causes:
composition, air pollution, light, high temperature, storage (e.g. contact with acidic materials)
Further recommendations:
stable storage environment, protection from light, protective enclosure
Objects:
paper/bindings/parchment

koltumine, pruunistumine

Tunnused:
materjali algse värvuse muutumine kollaseks või pruuniks, mõnikord kaasneb materjali rabedaks muutumine
(märkus: vaata ka "rabe" ja "tulekahjustus")
Võimalikud põhjused:
koostis, õhusaaste, valgus, kõrge temperatuur, hoid (nt kokkupuude happeliste materjalidega)
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused, valguse eest kaitsmine, kaitseümbris
Objektid:
paber/köide/pärgament

dzeltējis, brūnējis

Raksturojums:
materiāla sākotnējās krāsas pārmaiņas dzeltējot vai brūnējot, bieži savienojumā ar trauslumu
(piezīme: skat. arī "trausls", "uguns bojājums")
Iespējamie cēloņi:
sastāvs, gaisa piesārņojums, gaisma, augsta temperatūra, glabāšana (piem., saskare ar skābi saturošiem materiāliem)
Ieteikumi:
nemainīga glabāšanas vide, aizsardzība pret gaismu, aizsargājošs iepakojums
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

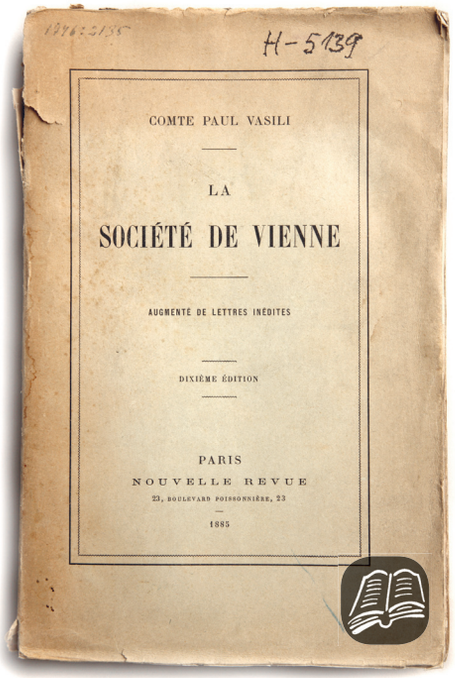

COMTE PAUL VASILI

LA

SOCIÉTÉ DE VIENNE

AUGMENTÉ DE LETTRES INÉDITES

DIXIÈME ÉDITION

PARIS

NOUVELLE REVUE

23, BOULEVARD POISSONNIÈRE, 23

1885

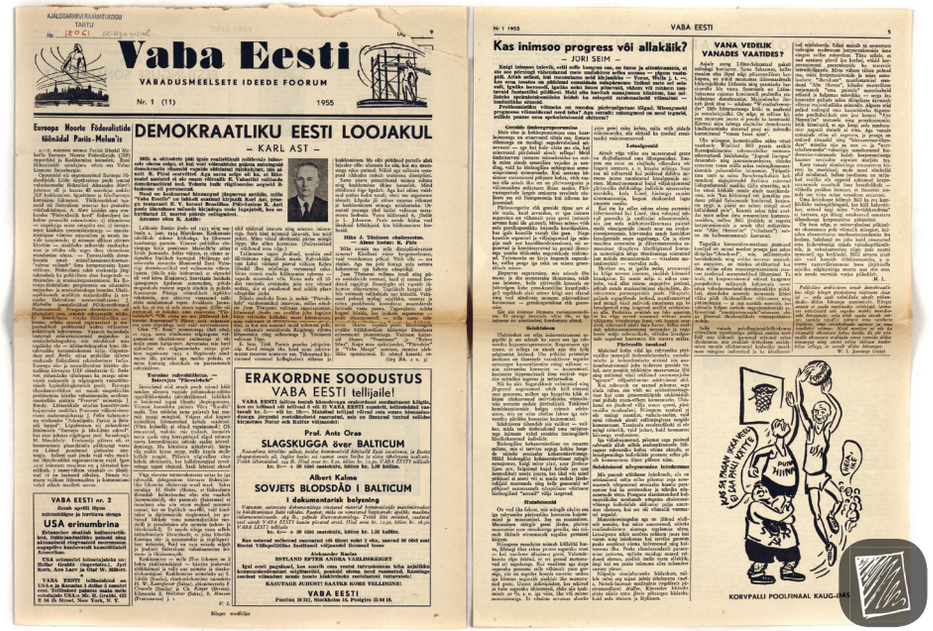

Vaba Eesti

VABADUSMEELSETE IDEEDE FOORUM

Nr. 1 (11) 1955

DEMOKRAATLIKU EESTI LOOJAKUL

— KARL AST —

ERAKORDNE SOODUSTUS

VABA EESTI tellijaile!

Prof. Ants Oras

SLAGSKUGGA över BALTICUM

Albert Kaline

SOVJETS BLODSDÅD I BALTICUM

I dokumentarisk belysning

Kas inimsoo progress või allakäik?

— JÜRI SEIM —

VANA VEDELIK VANADES VAATIDES?

KORVPALLI POOLFINAAL KAUG-IDAS

mouldy

Characteristics:
deposit (often powdery or fibrous) on the material, often accompanied by the pigmentation, and/or specific smell and/or decomposition of material
Stages:
1 – a few small colored/pigmented spots on or in the surface;
2 – presence of several colored/pigmented stains and softened areas;
3 – presence of extensive colored/pigmented areas, material is partly missing or decomposed, i.e. rotten (soft, felted) or brittle (remark: softening or felting is not applicable on wax or lacquer seals)
Possible causes:
high humidity and temperature, microorganisms (mould, bacteria)
Further recommendations:
careful handling (use personal protective gloves and mask), separation from the main collection into protective enclosure, professional consultation and treatment, stabilising storage conditions
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

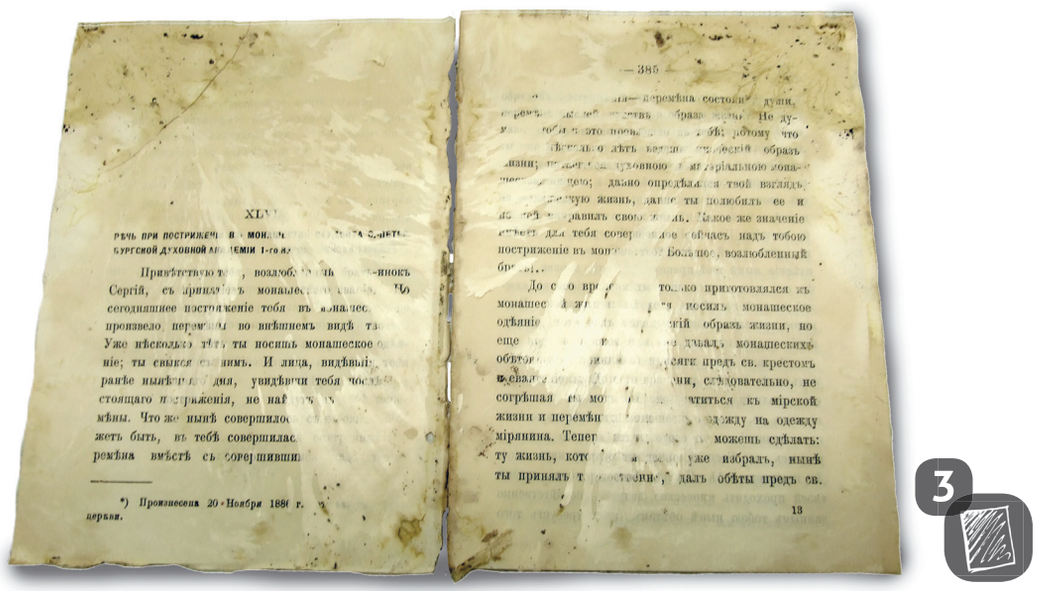

3

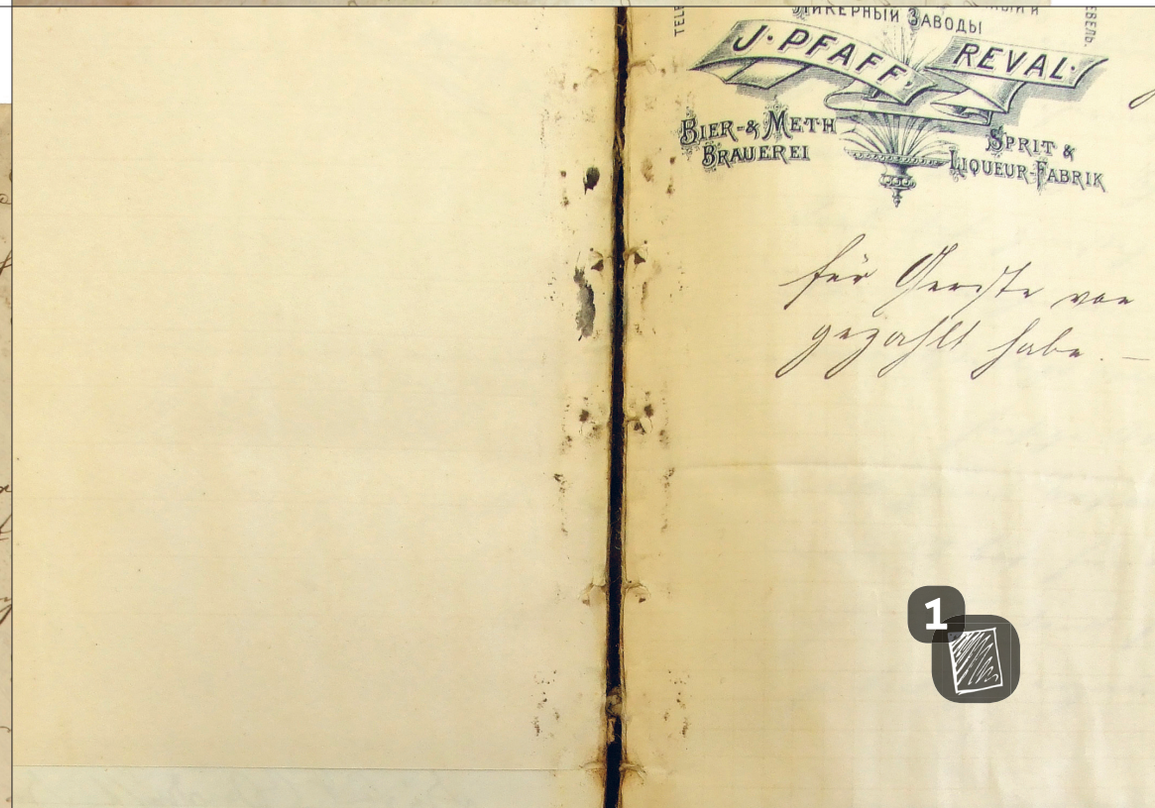
J. PFAFF
REVAL
BIER- & METH BRAUEREI
SPRIT & LIQUEUR-FABRIK

hallitanud

Tunnused:
(sageli pulberjas või kiuline) kiht materjalil, esineb tihti koos pigmentatsiooni ja/või spetsiifilise lõhna ja/või materjali lagunemisega
Astmed:
1 – üksikud väikesed värvunud/pigmenteerunud laigud materjali pinnal või pinnas;
2 – mitme värvunud/pigmenteerunud pleki ja pehmenenud ala esinemine;
3 – ulatuslike värvunud/pigmenteerunud alade esinemine, materjal on osaliselt kadunud või lagunenud, s.t pehkinud (pehme, vildistunud) või rabe (märkus: pehmenemist ja vildistumist ei esine vaha- ja lakkpitseritel)
Võimalikud põhjused:
kõrge õhuniiskus ja temperatuur, mikroorganismid (hallitus, bakterid)
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine (isikukaitsevahenditena kinnaste ja maski kasutamine), muust kollektsioonist kaitseümbrisega eraldamine, professionaalne konsultatsioon ja konserveerimine, hoiutingimuste stabiliseerimine
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

pelējis

Raksturojums:
depozīts (slānis) uz materiāla virsmas (smilšveida vai šķiedrains), iespējama pigmentācija un/vai specifiska smaka un/vai materiāla sadalīšanās
Pakāpes:
1 – nedaudzi, nelieli pigmentēti plankumi uz virsmas vai virsmā;
2 – vairāku pigmentētu traipu un mīkstu laukumu klātbūtne;
3 – plaša krāsainu pigmentētu laukumu klātbūtne, kur materiāls ir daļēji zudis vai sadalījies, t.i., sapuvis (mīksts, savēlies); (piezīme: materiāla mīkstināšanās vai savelšanās nav attiecināma uz vaska un lakas zīmogiem)
Iespējamie cēloņi:
paaugstināts mitrums un temperatūra, mikroorganismi (pelējums, baktērijas)
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana (izmantot aizsargaprīkojumu – cimdus un masku); atdalīt no pārējās kolekcijas, ievietojot aizsargājošā iepakojumā; speciālista konsultācija un apstrāde; glabāšanas apstākļu stabilizēšana
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

2

1

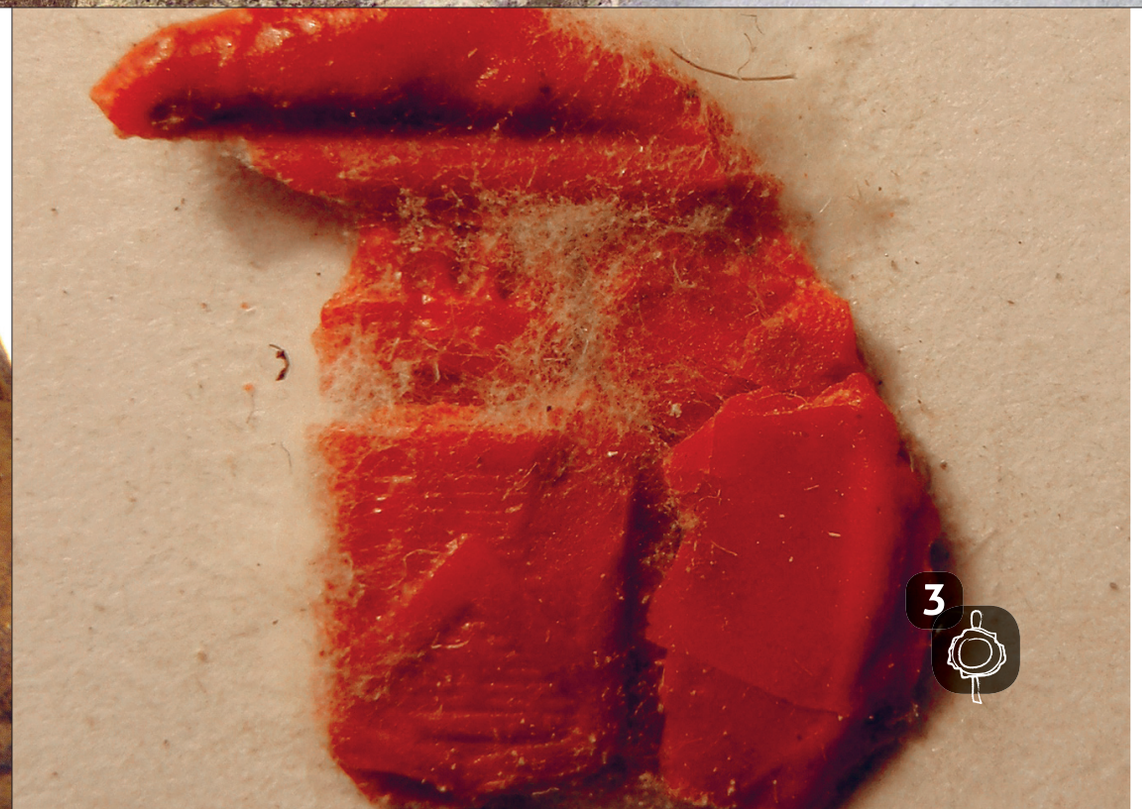
3

rust

Characteristics:
reddish, brownish, yellowish (depending on the metal) staining or a deposit, often powdery, flaky, sandy, on the material (remark: may lead to loss of substance at damaged area)
Possible causes:
composition (decomposition process of metal parts, e.g. metal wires, clips, staples etc), high humidity, air pollution, storage
Further recommendations:
stable/controlled environmental conditions; if possible, remove metal parts (staples, clips etc) and change storage method (e.g. replace metal enclosure); in case of extensive damage, seek for professional help
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

rooste

Tunnused:
(olenevalt metallist) punakas, pruunikas, kollakas (sageli pulberjas, helbeline, liivjas) plekk või kiht materjalil (märkus: võib viia materjalikaoni kahjustunud alal)
Võimalikud põhjused:
koostis (metallosade, nt metalltraatide, -klambrite jms lagunemine), kõrge õhuniiskus, õhusaaste, hoid
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused, võimaluse korral eemaldada metallosad (klambrid jms) ja muuta hoidmisviisi (nt asendada metallümbris), ulatusliku kahjustuse korral kasutada professionaalset abi
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

rūsa

Raksturojums:
sarkanīgs, brūngans vai dzeltenīgs (atkarībā no metāla) depozīts (slānis, nogulsnes) vai traips uz materiāla (piezīme: bojājuma vietā var izraisīt materiāla zudumu)
Iespējamie cēloņi:
sastāvs (metāla daļu sadalīšanās process, piem., metāla stieples, saspraudes, skavas utt.), paaugstināts mitrums, gaisa piesārņojums, glabāšana
Ieteikumi:
nemainīga un kontrolēta glabāšanas vide; ja iespējams, atdalīt metāla daļas (skavas, saspraudes utt.) un mainīt glabāšanas veidu (piem., nomainīt metāla iepakojumu); plašu bojājumu gadījumā nepieciešama speciālista palīdzība
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

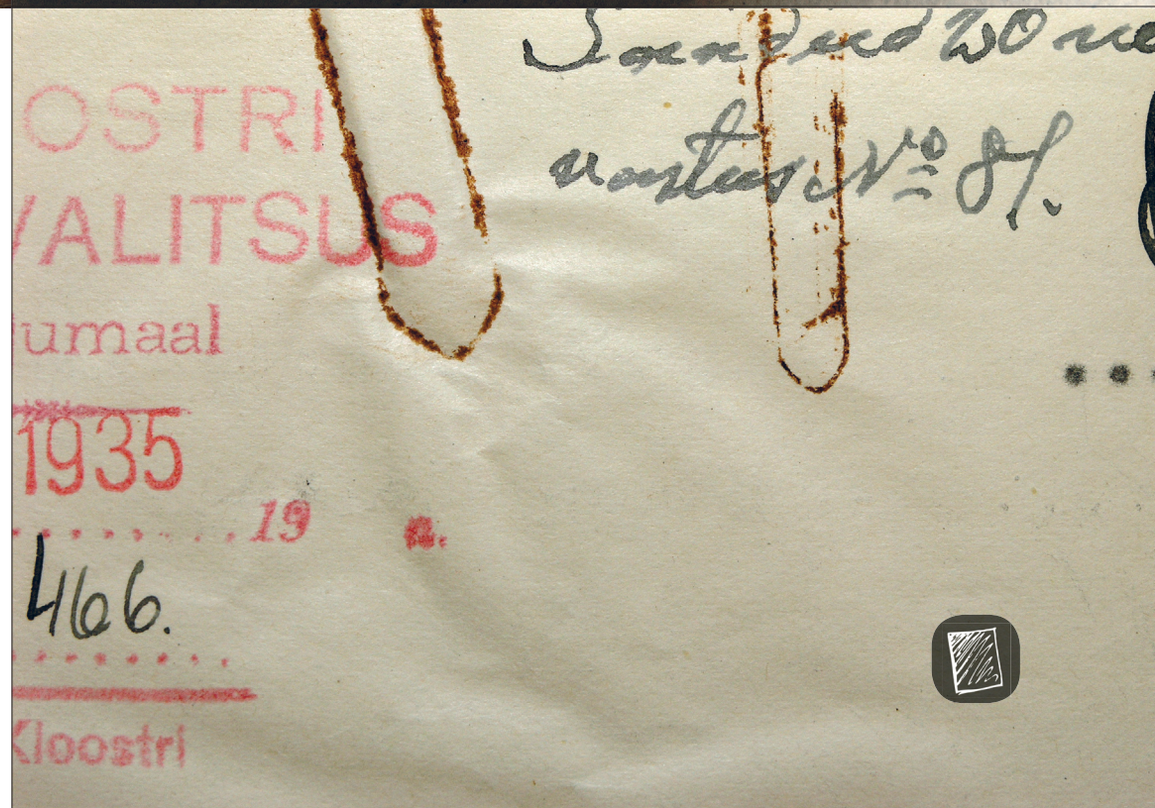
OSTRI
VALITSUS
umaal
1935
19
466.
Kloostri

fire damage, burnt, charred; acid burn*

Characteristics:
material has turned dark in colour, is friable and brittle (excl seals); fire damage is accompanied by soot and a burnt smell, additionally signs of melting on seals; acid burn (A) is accompanied by an acrid smell
Stages:
1 – object is slightly browned or may have small discolored/browned spots;
2 – object has browned or blackened and brittle edges (small parts may be missing), may have small burn holes or traces of melting (on seals);
3 – object has extensive brown to black, burnt (charred) areas, which are very brittle or (partly) missing (i.e. melted)
Possible causes:
fire damage – high temperature, fire; acid burn – composition (leather dyes etc), air pollution, high humidity and temperature
Further recommendations:
careful handling, protective enclosure, professional conservation (stages 2 and 3)
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

* 'Fire damage' and 'acid burn' are not synonymous, only their appearance is similar.

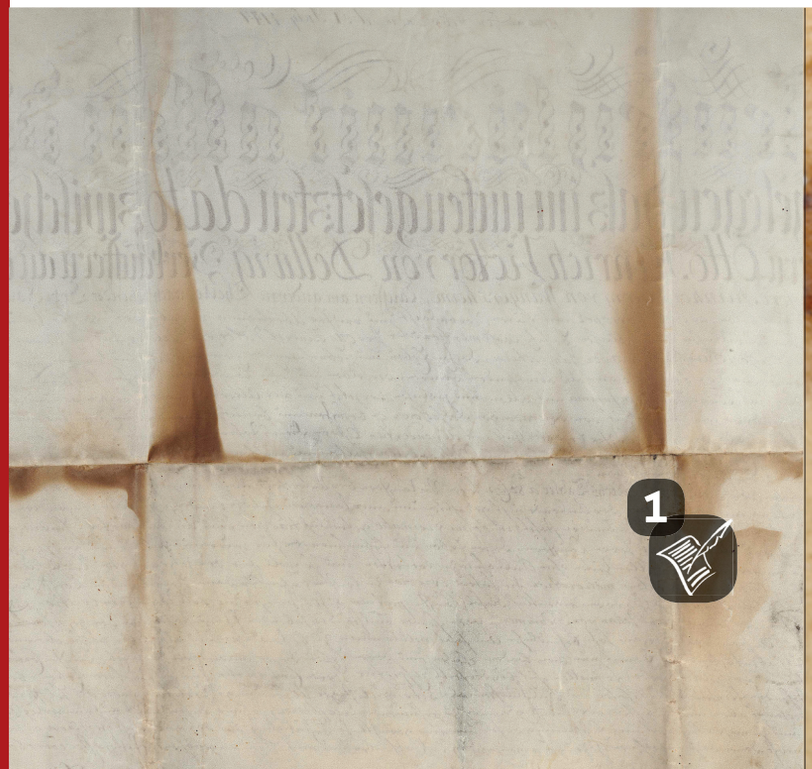

3
A

3

2

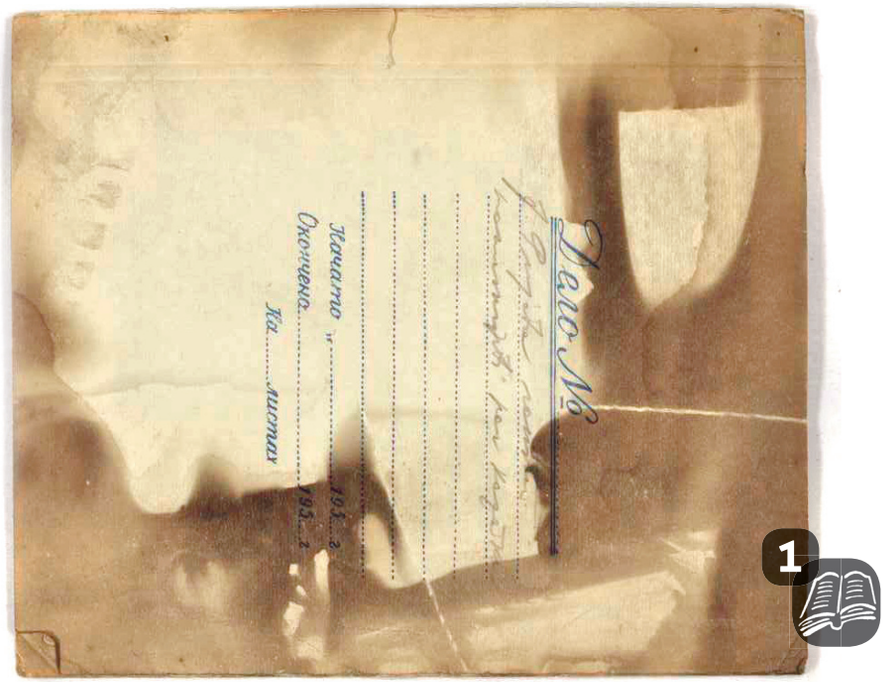
Дело №
Начато "
Окончено
Кол. листов
1

tulekahjustus, põlenud, söestunud; happesöövitus*

Tunnused:
materjal on muutunud pruuniks või mustaks, pudedaks ja rabedaks (v.a pitserid); tulekahjustusega kaasneb tahm ning põlemislõhn, pitseritel ka sulamisjäljed; happesöövitusega (A) kaasneb kirbe lõhn
Astmed:
1 – objekt on kergelt pruunistunud või sellel võivad esineda väikesed värvunud/pruunistunud laigud;
2 – objekti servad on pruunistunud või mustenenud ja rabedad (väikesed osad võivad puududa), sellel võivad olla väikesed põlemisaugud või sulamisjäljed (pitseritel);
3 – objektil on ulatuslikud pruunid või mustad põlenud (söestunud) alad, mis on väga rabedad või (osaliselt) puudu (pitseritel sulanud)
Võimalikud põhjused:
tulekahjustus – kõrge temperatuur, tuli; happesöövitus – koostis (nahavärvid jne), õhusaaste, kõrge õhuniiskus ja temperatuur
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine, kaitseümbrise kasutamine, professionaalne konserveerimine (kahjustuse 2. ja 3. astme korral)
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

* "Tulekahjustus" ja "happesöövitus" ei ole sünonüümid, need kahjustused on ainult väliselt sarnased.

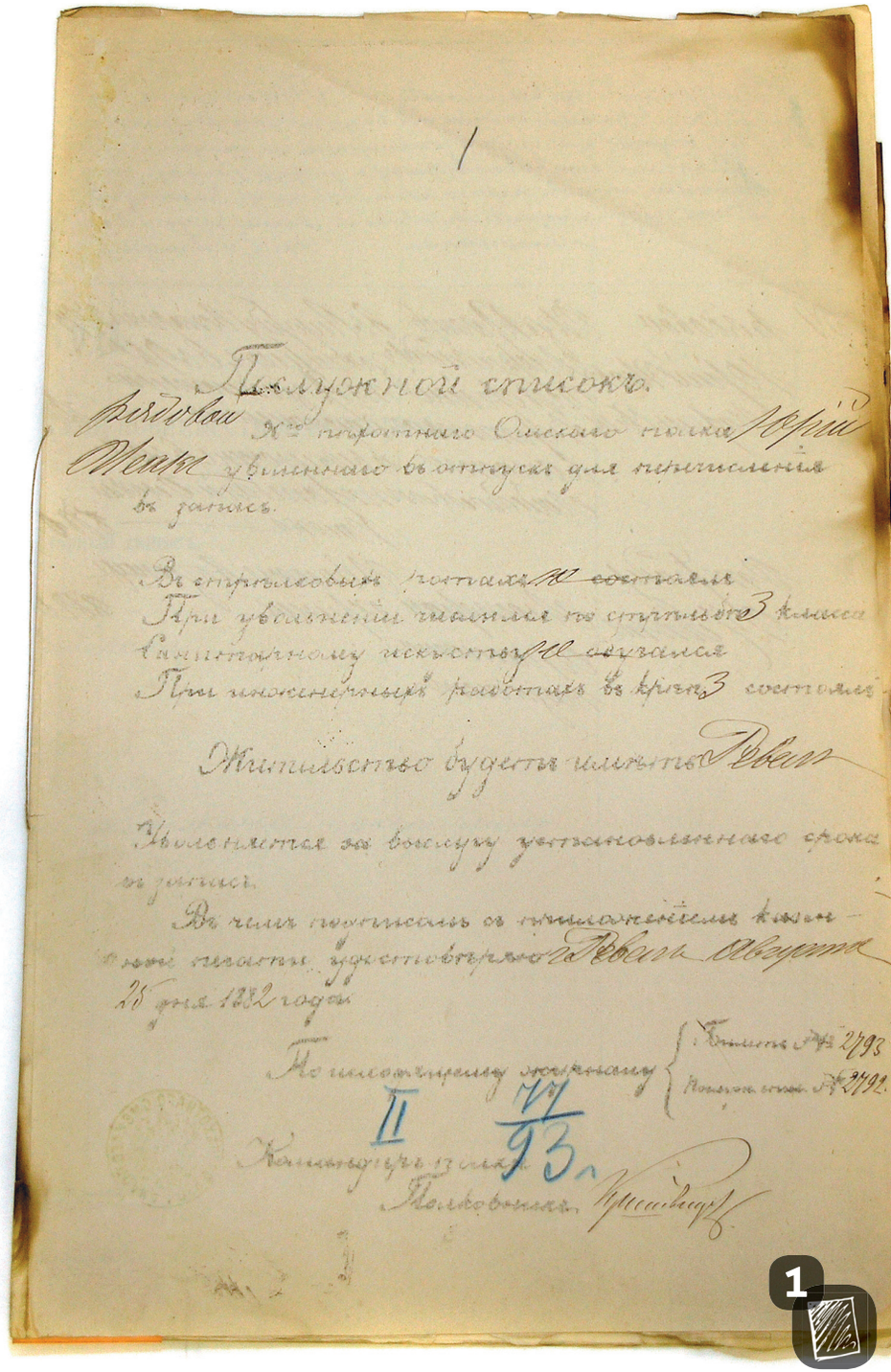

1

Послужной списокъ.

рядовой Юрій Шеакс Х-го пѣхотнаго Омскаго полка уволеннаго въ отпускъ для перечисленія въ запасъ.

Въ стрѣлковыхъ ротахъ состоялъ
При увольненіи числился по стрѣльбѣ 3 класса
Санитарному искусству обучался
При инженерныхъ работахъ въ крѣпъ 3 состоялъ

Жительство будетъ имѣть Ревель

Увольняется за выслугу установленнаго срока въ запасъ.

Въ чемъ подписалъ съ приложеніемъ казенной печати удостовѣряю Ревель Августа 25 дня 1882 года.

По исходящему журналу { Билетъ № 2793 / Послуж. спис. № 2792.

II 77/93

Командиръ полка
Полковникъ

uguns bojājums, dedzis, pārogļojies; skābes apdegums*

Raksturojums:
materiāls nomelnējis, ir birstošs un trausls (izņemot zīmogus); uguns bojājumiem ir sodrēji, dūmu un deguma smaka, kā arī zīmogiem raksturīgās kušanas pazīmes; skābes apdegumam (A) ir kodīga smaka
Pakāpes:
1 – objekts ir nedaudz nobrūnējis vai tam var būt nelieli brūngani plankumi;
2 – objekts ir kļuvis brūns vai melns un tam ir trauslas malas (nelieli fragmenti var būt zuduši), var būt nelieli izdeguši caurumi vai kušanas pēdas (zīmogiem);
3 – objektam ir plašas brūnas un melnas, sadegušas (pārogļojušās) daļas, kas ir ļoti trauslas vai (daļēji) zudušas (t.i. sakusušas)
Iespējamie cēloņi:
dedzis – augsta temperatūra, uguns; skābes apdegums – sastāvs (ādas krāsvielas utt.), gaisa piesārņojums, paaugstināts mitrums un temperatūra
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, aizsargājošs iepakojums, konservācija (2. un 3. pakāpes gadījumos)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

* "Uguns bojājums" un "skābes apdegums" nav sinonīmi, taču to izskats ir līdzīgs.

ink corrosion, copper corrosion

Characteristics:
migration of media into neighbouring area of text or image and/or penetration through the support; the affected areas become extremely brittle, the discolouration passes from light brown to almost black (ink corrosion) or from light green to black (copper corrosion (A)) (remark: see 'color migration')
Stages:
1 – halo-effect around the text or image and/or penetration of a media through support;
2 – same as stage 1, additionally appearance of fine cracks at the text and/or image areas;
3 – same as stage 2, additionally loss of substance at the text and/or image areas
Possible causes:
composition (iron-gall ink, copper containing pigment); environmental conditions: light, high humidity and temperature, air pollution etc
Further recommendations:
careful handling, protective enclosure, professional help (stages 2 and 3)
Objects:
paper/bindings/parchment

tindikorrosioon, vasekorrosioon

Tunnused:
meediumi migratsioon teksti või kujutist ümbritsevale alale ja/või tungimine läbi kandja; mõjutatud ala võib olla äärmiselt rabe, värvusemuutus ulatub helepruunist peaaegu mustani (tindikorrosioon) või helerohelisest mustani (vasekorrosioon (A))
(märkus: vaata "värvi migratsioon")
Astmed:
1 – haloefekt ümber teksti või kujutise ja/või meediumi tungimine läbi kandja;
2 – sama mis 1. aste, lisaks peenikeste pragude ilmnemine teksti ja/või kujutise alal;
3 – sama mis 2. aste, lisaks materjalikadu teksti ja/või kujutise alal
Võimalikud põhjused:
koostis (raudgallustint, vasepigment); keskkonnatingimused: valgus, kõrge õhuniiskus ja temperatuur, õhusaaste jne
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine, kaitseümbrise kasutamine, professionaalne konsultatsioon ja konserveerimine (kahjustuse 2. ja 3. astme korral)
Objektid:
paber/köide/pärgament

2

FI DES
PV BLI CA
1
Notaro
del Reg olamento Notariale degli

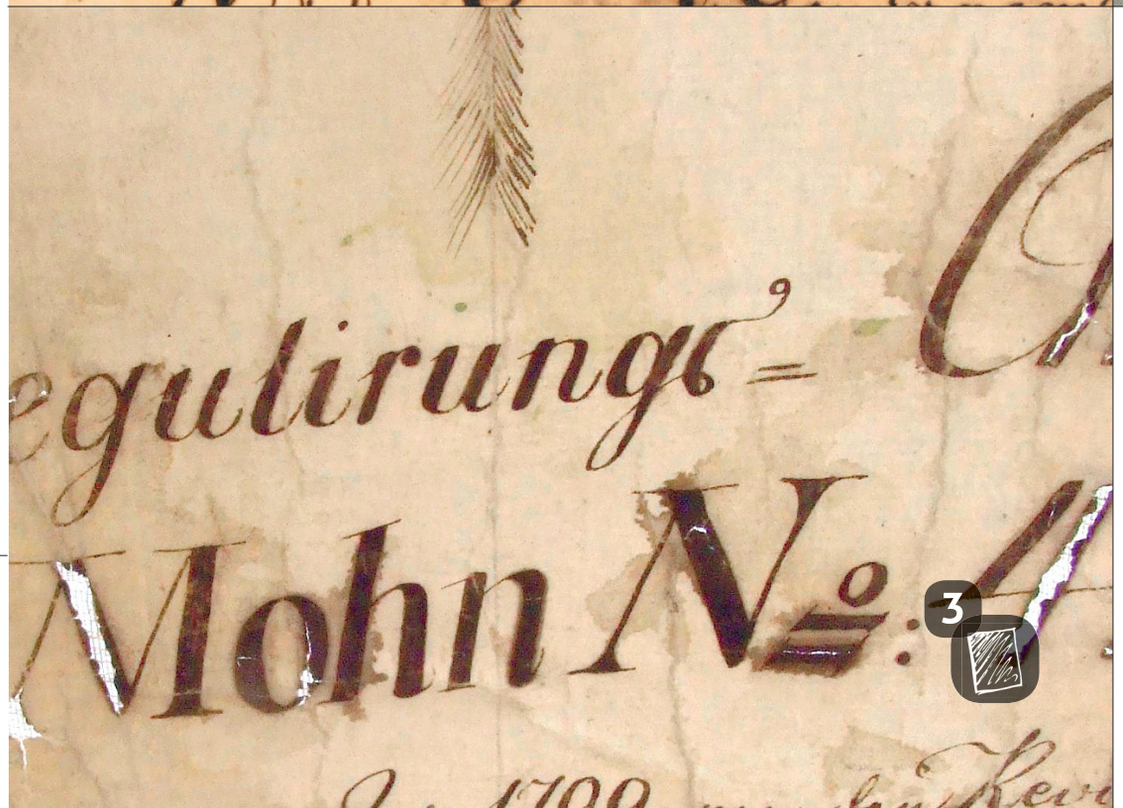
3

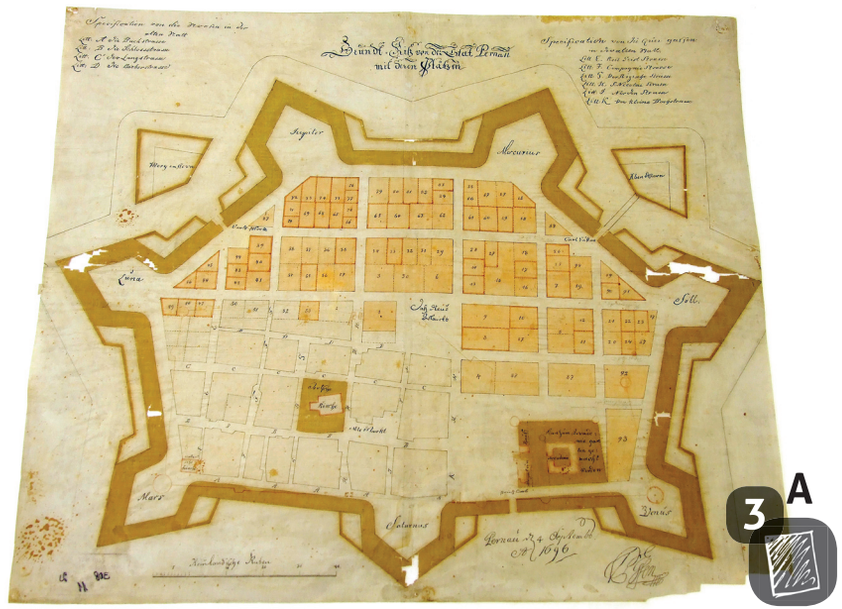
3 A

tintes korozija, vara korozija

Raksturojums:
informācijas nesēja migrācija uz blakus esošu laukumu un/vai difūzija cauri nesējvidei; bojātās vietas kļūst īpaši trauslas, krāsas maiņa notiek no gaiši brūnas uz gandrīz melnu krāsu (tintes korozija) vai no gaiši zaļas uz melnu (vara korozija (A)) (piezīme: skat. "krāsas migrācija")
Pakāpes:
1 – oreola efekts ap attēlu vai tekstu un/vai informācijas nesēja iespiešanās nesējvidē;
2 – tāpat kā 1. pakāpes gadījumā, turklāt sīku plaisu rašanās uz teksta un/vai attēla;
3 – tāpat kā 2. pakāpes gadījumā, turklāt materiāla zudumi teksta un/vai attēla vietās
Iespējamie cēloņi:
sastāvs (gallu tinte, varu saturoši pigmenti); vides apstākļi: gaisma, paaugstināts mitrums un temperatūra, gaisa piesārņojums utt.
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, aizsargājošs iepakojums, speciālista palīdzība (2. un 3. pakāpes bojājumiem)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

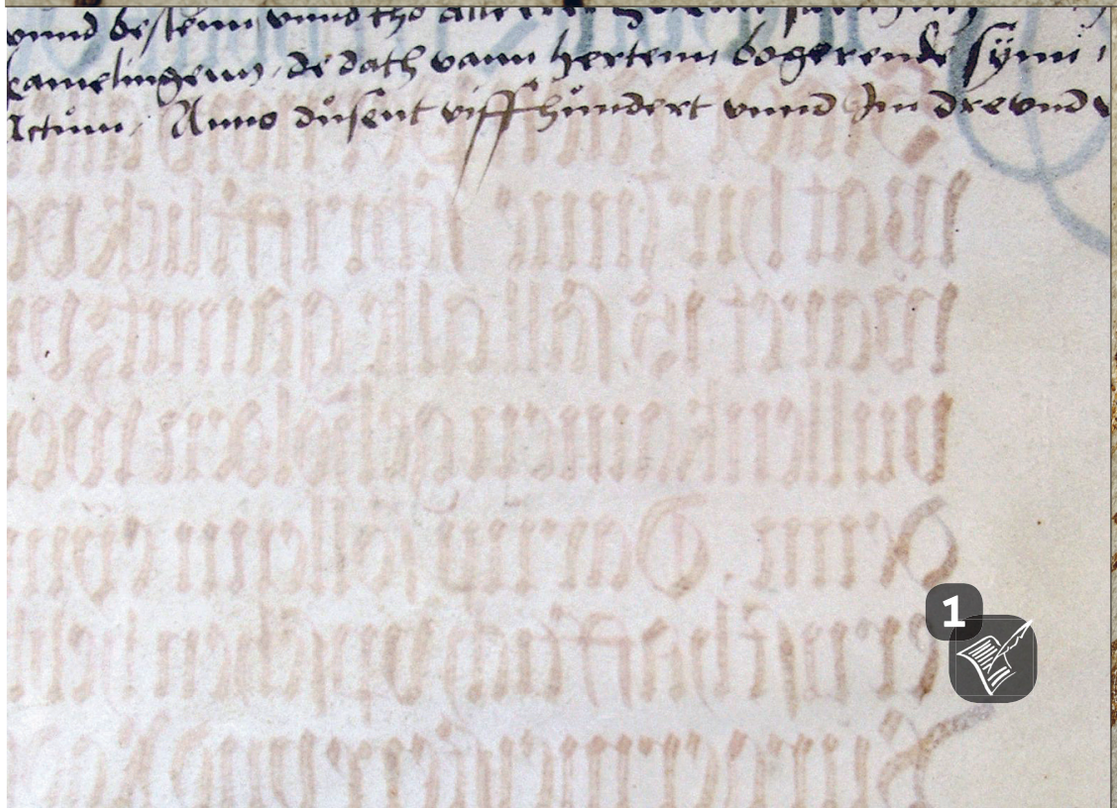

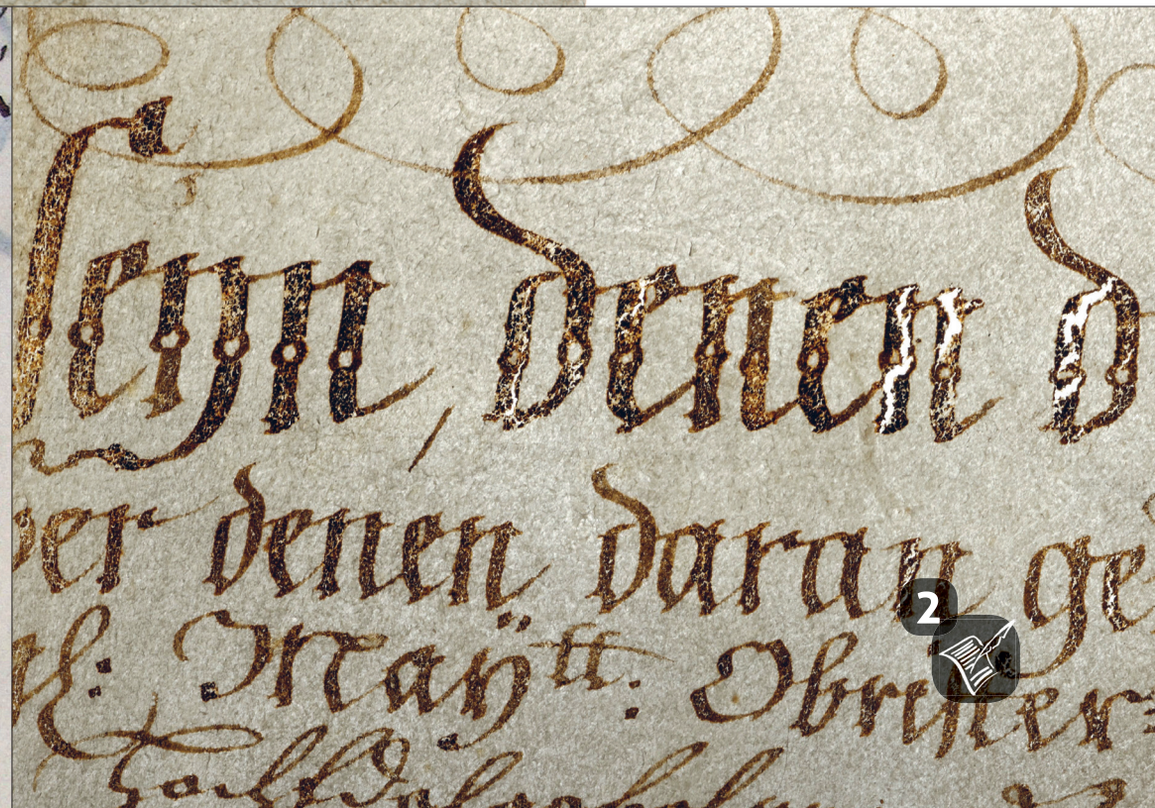

turn-in burn

Characteristics:
pastedown endpaper (sometimes following pages too) is browned and friable on areas in contact with leather
Possible causes:
composition (e.g. tanning and oiling compounds of leather)
Further recommendations:
use protective interlayer
Objects:
bindings

nahakäänise-söövitus

Tunnused:
köite kaanepaber (vahel ka järgmised lehed) on nahaga kontaktis oleval alal pruunistunud ja pude
Võimalikud põhjused:
koostis (nt naha parkimiseks ja viimistlemiseks kasutatud ained)
Soovitused edasiseks:
vahelehtede kasutamine
Objektid:
köide

atlocītās ādas kodinājums

Raksturojums:
pielīmētās priekšlapas (dažkārt arī sekojošās lapas) brūnē un kļūst trauslas vietās, kur saskaras ar iesējuma ādu
Iespējamie cēloņi:
sastāvs (piem., ādas miecēšanas un apretes komponenti)
Ieteikumi:
izmantot aizsargājošu starpliku
Objekti:
iesējumi

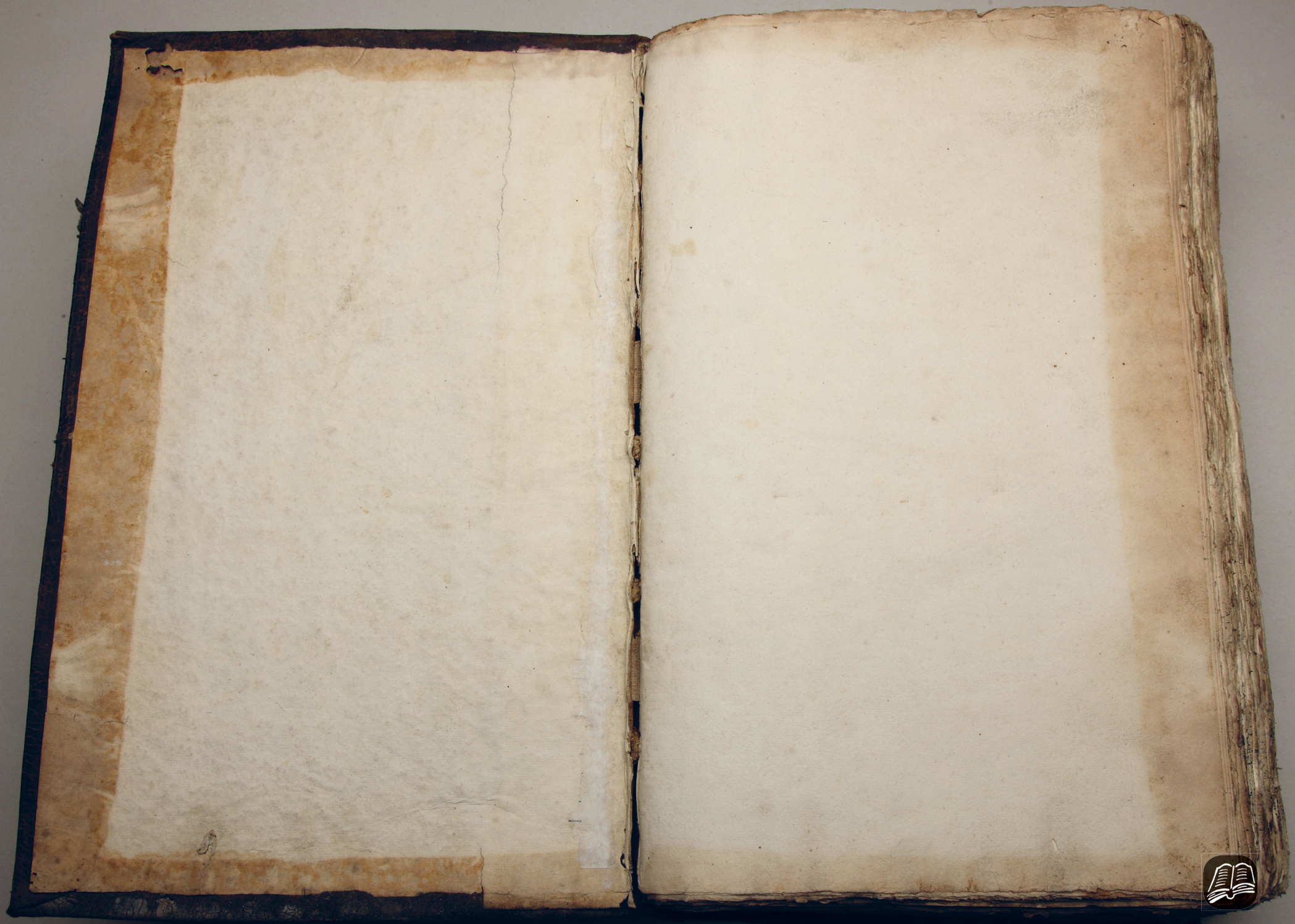

crease, fold line

Characteristics:
a linear distortion in a material (remark: if the fold is on corner see 'dog-eared')
Possible causes:
folding, handling, storage
Further recommendations:
careful handling (especially in case of parchment and tracings)
Objects:
paper/bindings/parchment

volt, murdejoon

Tunnused:
materjali lineaarne moonutus (märkus: kui volt on nurgal, vaata "hiirekõrvad")
Võimalikud põhjused:
kokkuvoltimine, -murdmine, käsitsemine, hoid
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine (eriti pärgamendi ja kalkapaberi puhul)
Objektid:
paber/köide/pärgament

salocīts, locījuma līnija

Raksturojums:
materiāla lineāra deformācija (piezīme: atlocītu stūru gadījumā skat. "atlocīti stūri")
Iespējamie cēloņi:
locīšana, lietošana, glabāšana
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana (īpaši pergamentam un pauspapīram)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

Wir Carolus der Neunde von Gottes gnaden
der Schweden Gothen Wenden Finnen Carelen Lappen in Nord-

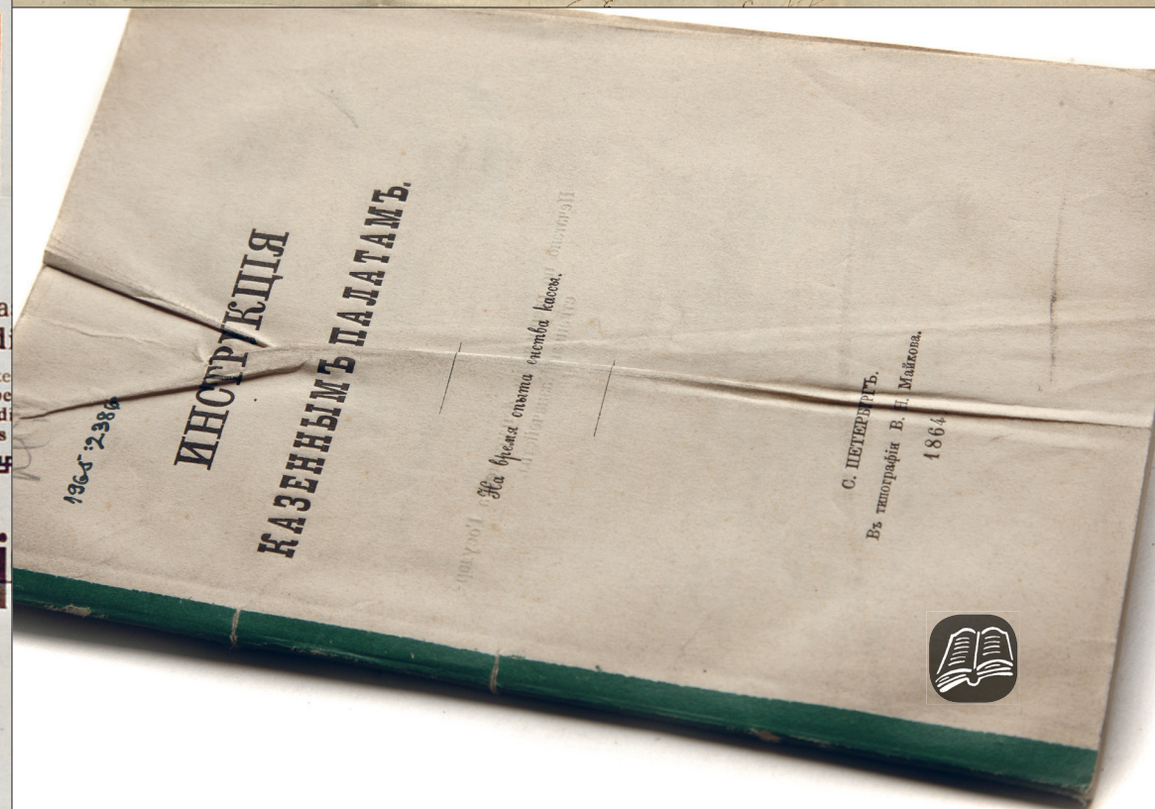

crumpled

Characteristics:
object/material has been crushed and buckled
Possible causes:
handling, vandalism, storage
Further recommendations:
improving storage position, professional help (e.g. before handling a seriously damaged object)
Objects:
paper/bindings/parchment

kägardunud

Tunnused:
objekt/materjal on kokkusurumisel kortsunud ja väändunud
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, vandalism, hoid
Soovitused edasiseks:
hoidmisviisi parandamine, professionaalne abi (nt enne tõsiselt kahjustunud objekti käsitsemist)
Objektid:
paber/köide/pärgament

saspiests

Raksturojums:
objekts/materiāls ir bijis sablīvēts/sagumzīts un saliekts zem spiediena
Iespējamie cēloņi:
lietošana, vandalisms, glabāšana
Ieteikumi:
uzlabot glabāšanas pozīciju, speciālista palīdzība (t.i. pirms stipri bojātā objekta lietošanas)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

curled

Characteristics:
object/material is bending around the axis of one of its directions
Possible causes:
handling, storage, fluctuating humidity
Further recommendations:
careful handling; protective housing; changing storage position, if possible (consult with professional)
Objects:
paper/bindings/parchment

keerdunud

Tunnused:
objekt on kooldunud ümber ühe oma telje
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, kõikuv õhuniiskus
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine; kaitseümbrise kasutamine; hoidmisviisi parandamine, kui võimalik (konsulteeri professionaaliga)
Objektid:
paber/köide/pärgament

sarullējies

Raksturojums:
objekts/materiāls ir apliecies ap vienu no tā asīm
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, mitruma svārstības
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana; aizsargājošs apvalks; ja iespējams, mainīt glabāšanas pozīciju (speciālista konsultācija)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

dent, dig, impression

Characteristics:
a concave depression in a surface or a (spatial) mark or pattern (not belonging to the original) pressed in to the surface of the material
Possible causes:
storage (contact with other objects, very often under pressure), handling, high humidity, high temperature (especially for wax seals)
Further recommendations:
changing storage position, if necessary, to avoid press by another object
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

mõlk, sälk, vajutusjälg

Tunnused:
süvend materjali pinnas või pinna sisse pressitud (ruumiline) märk või muster (mitte algupärane)
Võimalikud põhjused:
hoid (kontakt teiste objektidega, väga sageli surve all), käsitsemine, kõrge õhuniiskus, kõrge temperatuur (eriti vahapitserite puhul)
Soovitused edasiseks:
hoidmisviisi muutmine, kui vajalik, et vältida teise objekti poolt avaldatavat survet
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

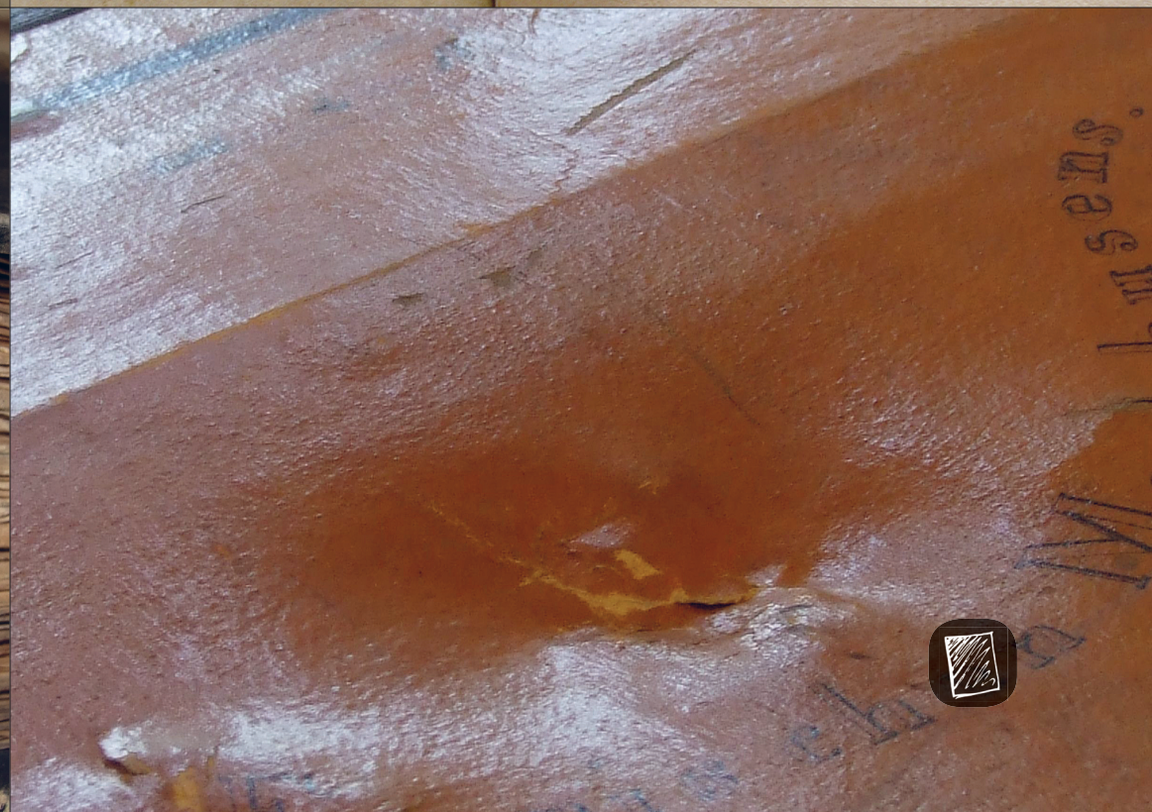

iespiedums, iedobums, grope

Raksturojums:
ieliekums materiāla virsmā telpiskas zīmes vai raksta formā (nav oriģinālās izcelsmes)
Iespējamie cēloņi:
glabāšana (saskare ar citiem objektiem, bieži spiediena rezultātā), lietošana, paaugstināts mitrums, augsta temperatūra (īpaši vaska zīmogiem)
Ieteikumi:
mainīt glabāšanas veidu, novērst citu objektu spiedienu
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

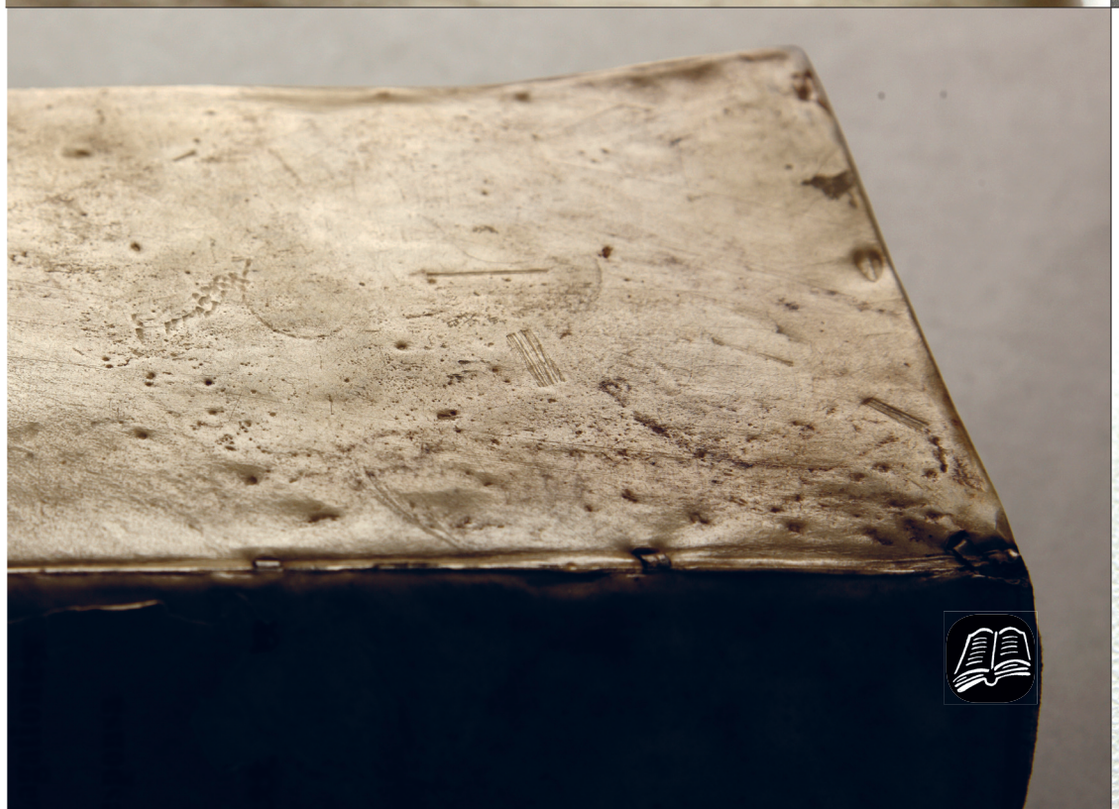

dog-eared

Characteristics:
turned down or worn corners of a leaf or cover
Possible causes:
handling, storage
Further recommendations:
protective housing, if binding cover is damaged
Objects:
paper/bindings/parchment

murtud lehenurk, "hiirekõrvad"

Tunnused:
lehe või kaane nurgad on tagasi murtud või kasutusest kulunud
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, kui köitekaas on kahjustunud
Objektid:
paber/köide/pärgament

atlocīti stūri

Raksturojums:
nolocīti vai nolietoti lapu vai iesējuma vāku stūri
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, ja iesējuma vāks ir bojāts
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

TP № 022926

Iestāde, kuŗa pasi izdevusi:

Daugavpils apr. apsardzības dienesta 4. iec. priekšnieks

№ 26.

19 42 gada „ 12. novembrī

Pases izdevēju amatu apzīmējumi un paraksti:

Daugavpils apr. apsardzības dienesta 4. iec. priekšnieks

Leitor des 4 Bezirks der Dünaburger Landwehr Schutzmannschaft

Daugavpils apriņķa apsardzības dienesta 4. iec. priekšnieks

CANCELLED

Pārvedis

loose

Characteristics:
an object's original construction (e.g. the sewing in a binding) strength/durability is lost in some extent, without complete separation
Possible causes:
handling, storage
Further recommendations:
protective housing, improving storage position (e.g. horizontal instead of vertical in case of binding)
Objects:
bindings/seals

lõdvenenud

Tunnused:
objekti algse konstruktsiooni (nt köite õmbluse) tugevus/vastupidavus on mõnevõrra vähenenud, kuid osi pole eraldunud
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, hoidmisviisi parandamine (nt köite puhul horisontaalne paigutus vertikaalse asemel)
Objektid:
köide/pitserid

vaļīgs

Raksturojums:
objekta oriģinālās konstrukcijas (piem., iesējuma šuvuma) stiprības vai sasaistes daļējs zudums bez pilnīgas fragmentācijas
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, uzlabot glabāšanas pozīciju (t.i., iesējumu gadījumā glabāt horizontāli nevis vertikāli)
Objekti:
iesējumi/zīmogi

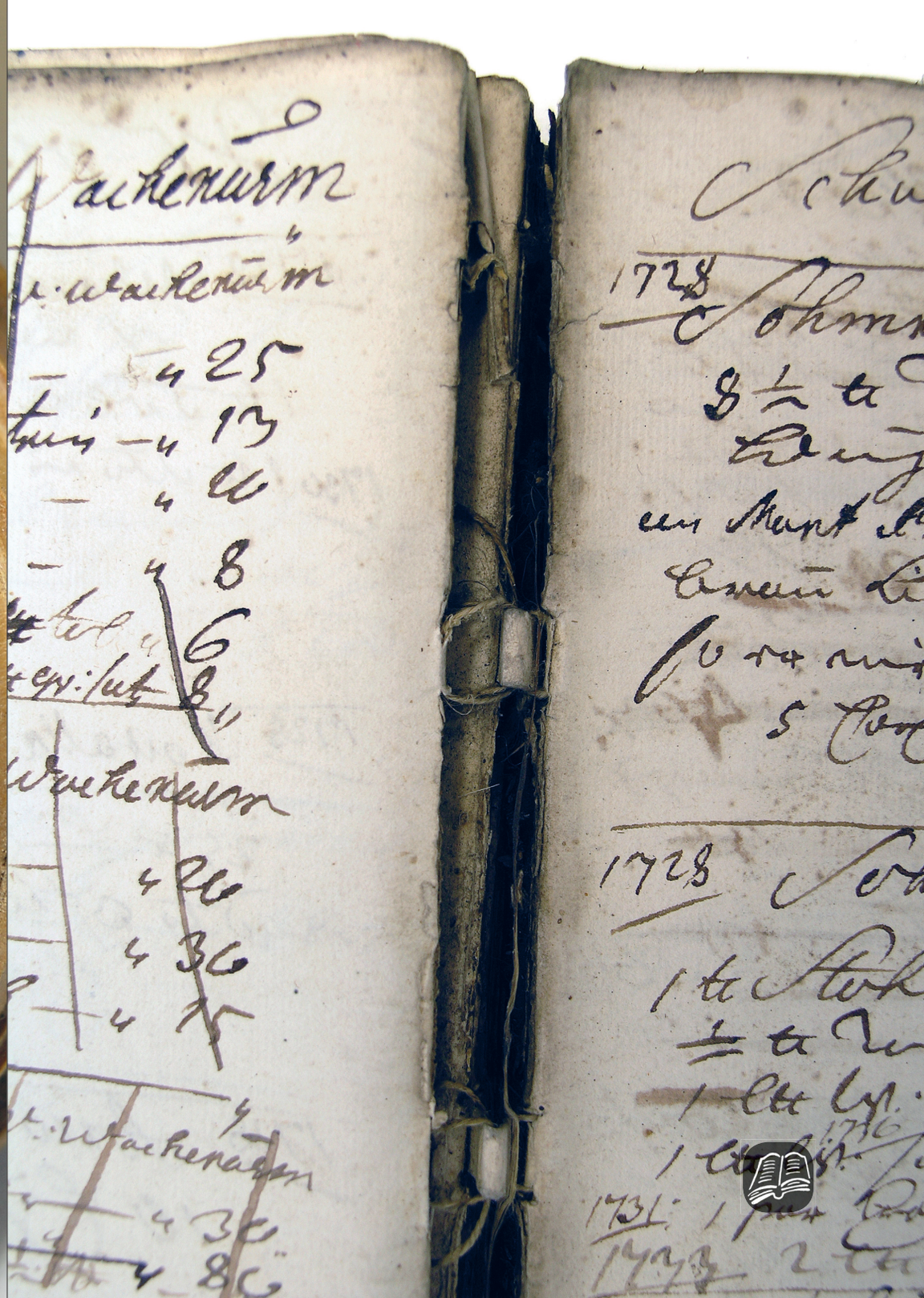

misshapen spine

Characteristics:
abnormal shape or form of the spine of a binding
Possible causes:
handling, storage, composition (e.g. a covering material's shrinkage), construction
Further recommendations:
improving storage method (e.g. horizontal instead of vertical), protective enclosure
Objects:
bindings

köite selja moonutus

Tunnused:
köite selja kuju või vorm on ebaloomulik
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, koostis (nt kattematerjali kokkutõmbumine), konstruktsioon
Soovitused edasiseks:
hoidmisviisi parandamine (nt horisontaalne paigutus vertikaalse asemel), kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
köide

iesējuma muguras deformācija

Raksturojums:
destruktīvas iesējuma muguras formas izmaiņas
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, sastāvs (piem., vāka materiāla saraušanās), konstrukcija
Ieteikumi:
uzlabot glabāšanas pozīciju (glabāt horizontāli nevis vertikāli), aizsargājošs iepakojums
Objekti:
iesējumi

shrinkage

Characteristics:
reduction of volume or linear dimension of an object or (part of) its material
Possible causes:
high temperature, contact with a foreign substance (liquid), fluctuating humidity
Further recommendations:
stable environmental conditions
Objects:
paper/bindings/parchment

kokkutõmbumine

Tunnused:
objekti või (osa) selle materjali mahu või mõõtude vähenemine
Võimalikud põhjused:
kõrge temperatuur, kontakt võõrainega (vedelik), kõikuv õhuniiskus
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused
Objektid:
paber/köide/pärgament

saraušanās

Raksturojums:
objekta vai materiāla (tā daļas) lineāro izmēru vai tilpuma samazināšanās
Iespējamie cēloņi:
augsta temperatūra, saskare ar svešas izcelsmes vielu (šķidrumu), mitruma svārstības
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

warping

Characteristics:
a deviation of wood, board, or any other solid construction or material from flatness (see 'misshapen spine')
Possible causes:
fluctuating temperature and humidity, storage, drying after contact with a foreign substance (liquid)
Further recommendations:
protective housing, improving storage position (e.g. horizontal instead of vertical), stable environmental conditions
Objects:
paper/bindings

kõmmeldumine

Tunnused:
puidu, papi või muu jäiga konstruktsiooni või materjali kõrvalekalle tasapinnalisusest (vaata "köite selja moonutus")
Võimalikud põhjused:
kõikuv temperatuur ja õhuniiskus, hoid, kuivamine pärast kokkupuudet võõrainega (vedelikuga)
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, hoidmisviisi parandamine (nt horisontaalne paigutus vertikaalse asemel),
stabiilsed keskkonnatingimused
Objektid:
paber/köide

samešanās, savērpšanās

Raksturojums:
koka, kartona, kādas cietas konstrukcijas vai materiāla plaknes novirze (skat. "iesējuma muguras deformācija")
Iespējamie cēloņi:
temperatūras un mitruma svārstības, glabāšana, izžūšana pēc saskares ar svešas izcelsmes vielu (šķidrumu)
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, uzlabot glabāšanas pozīciju (t.i., horizontāli nevis vertikāli), nemainīgi vides apstākļi
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi

wavy, cockling, buckling

Characteristics:
distortion of the material in the form of wave-like curves (remark: one curve in case of ‘buckling’)
Possible causes:
fluctuating temperature and humidity, storage
Further recommendations:
protective enclosure, improving storage method, stable environmental conditions
Objects:
paper/bindings/parchment

laineline, paindes

Tunnused:
materjali lainekujuline deformatsioon (märkus: painde korral üks laine)
Võimalikud põhjused:
kõikuv temperatuur ja õhuniiskus, hoid
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, hoidmisviisi parandamine, stabiilsed keskkonnatingimused
Objektid:
paber/köide/pärgament

viļņains, krokošanās, izliekšanās

Raksturojums:
materiāla viļņveidīga vai krokveidīga deformācija (piezīme: izliekšanās gadījumā veidojas viens vilnis)
Iespējamie cēloņi:
temperatūras un mitruma svārstības, glabāšana
Ieteikumi:
aizsargājošs iepakojums, uzlabot glabāšanas metodi, nemainīgi vides apstākļi
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

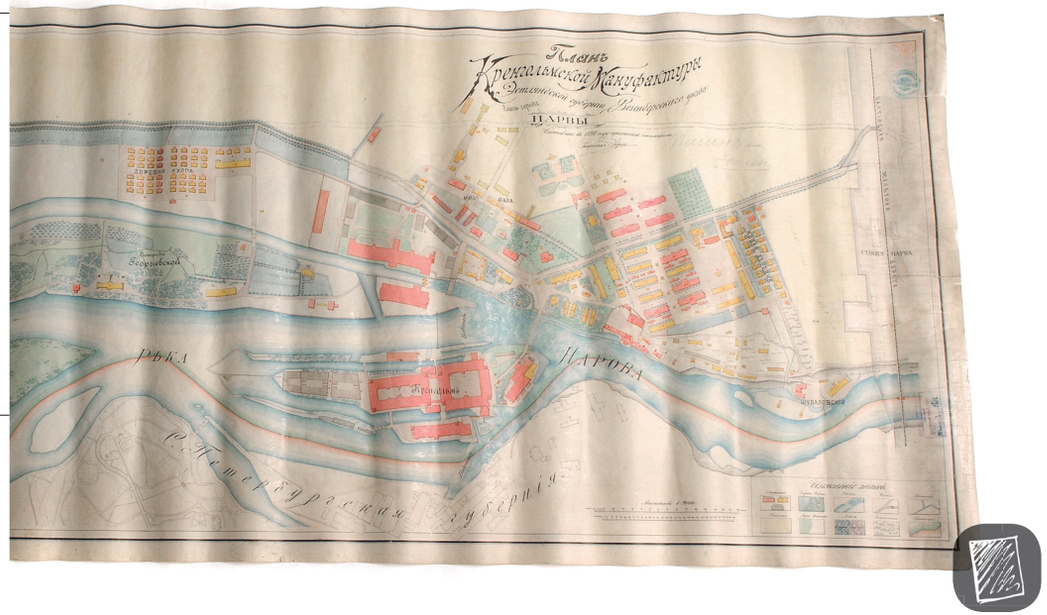
Планъ
Кренгольмской Мануфактуры
НАРВЫ
РѢКА
НАРОВА
С. Петербургская губернія

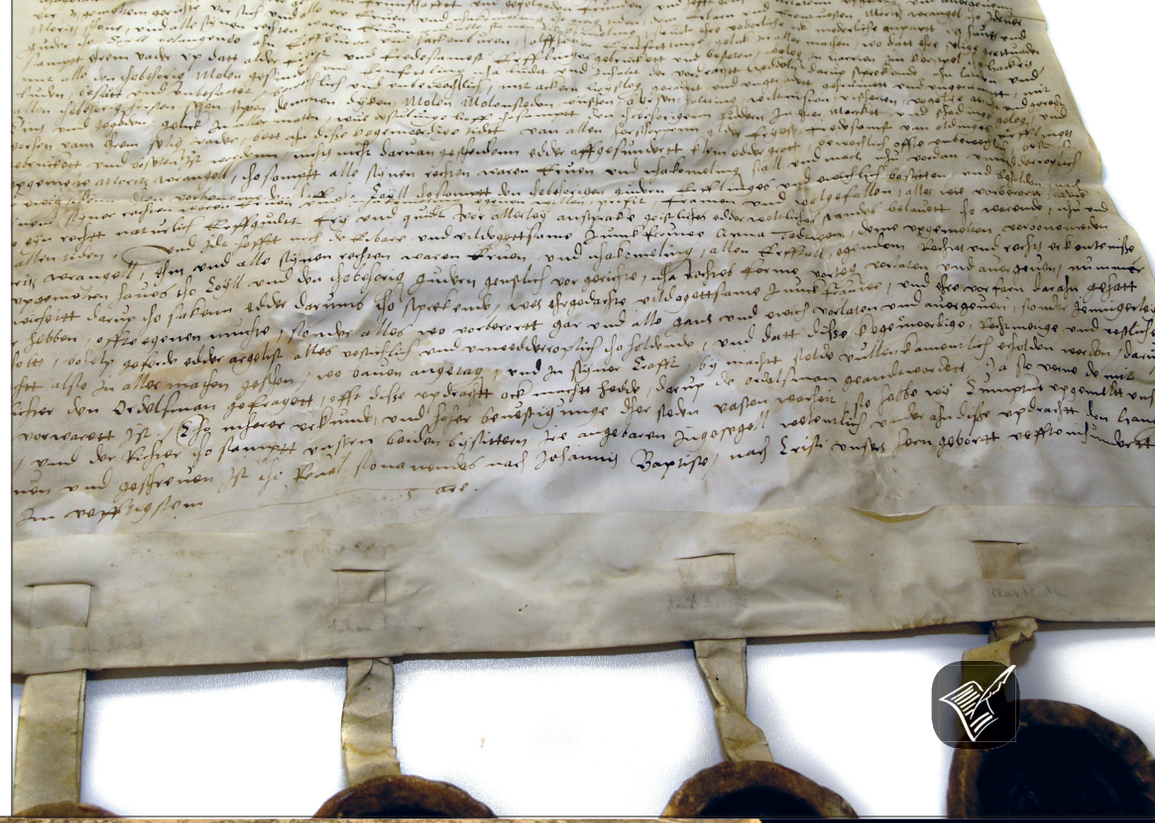

1147

wrinkling

Characteristics:
a slight line or fold pattern in a material
Possible causes:
handling, storage
Further recommendations:
protective housing
Objects:
paper/bindings/parchment

kortsumine

Tunnused:
väikeste kurdude ja voltide muster materjalis
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
paber/köide/pärgament

burzījums

Raksturojums:
neliels, viegls līniju vai locījumu raksts materiālā
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

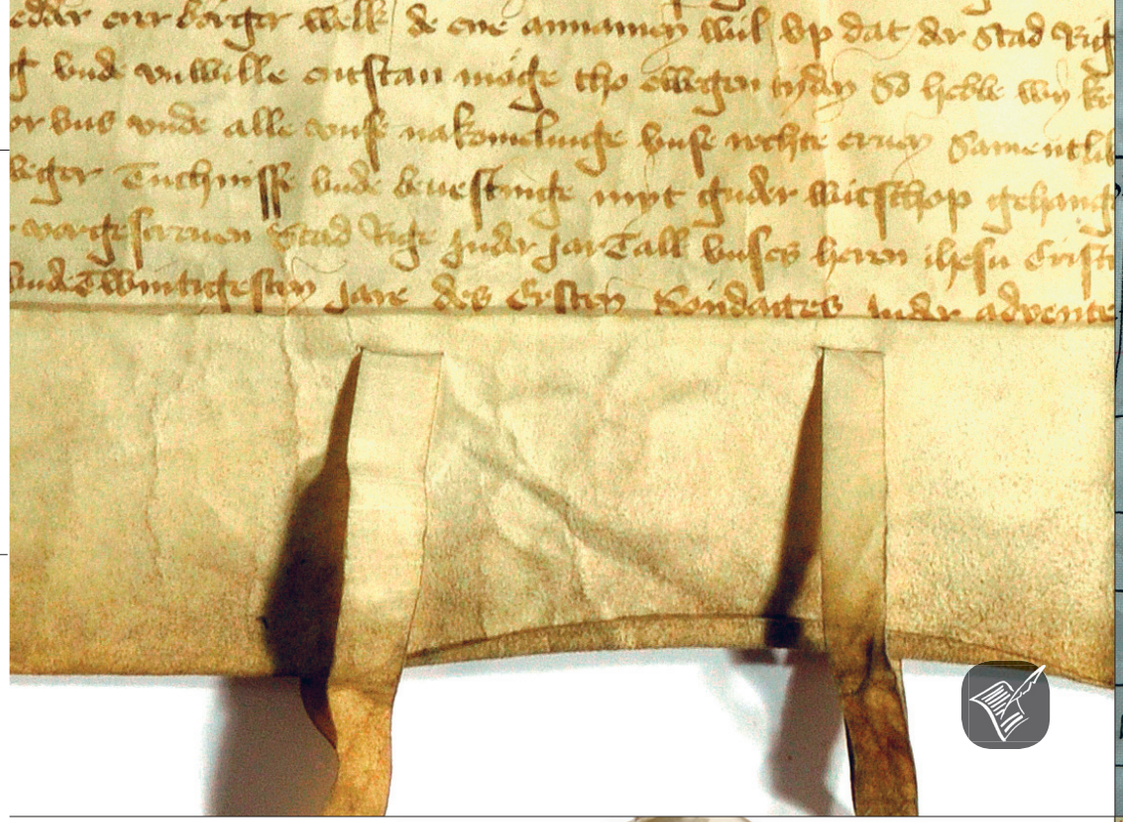

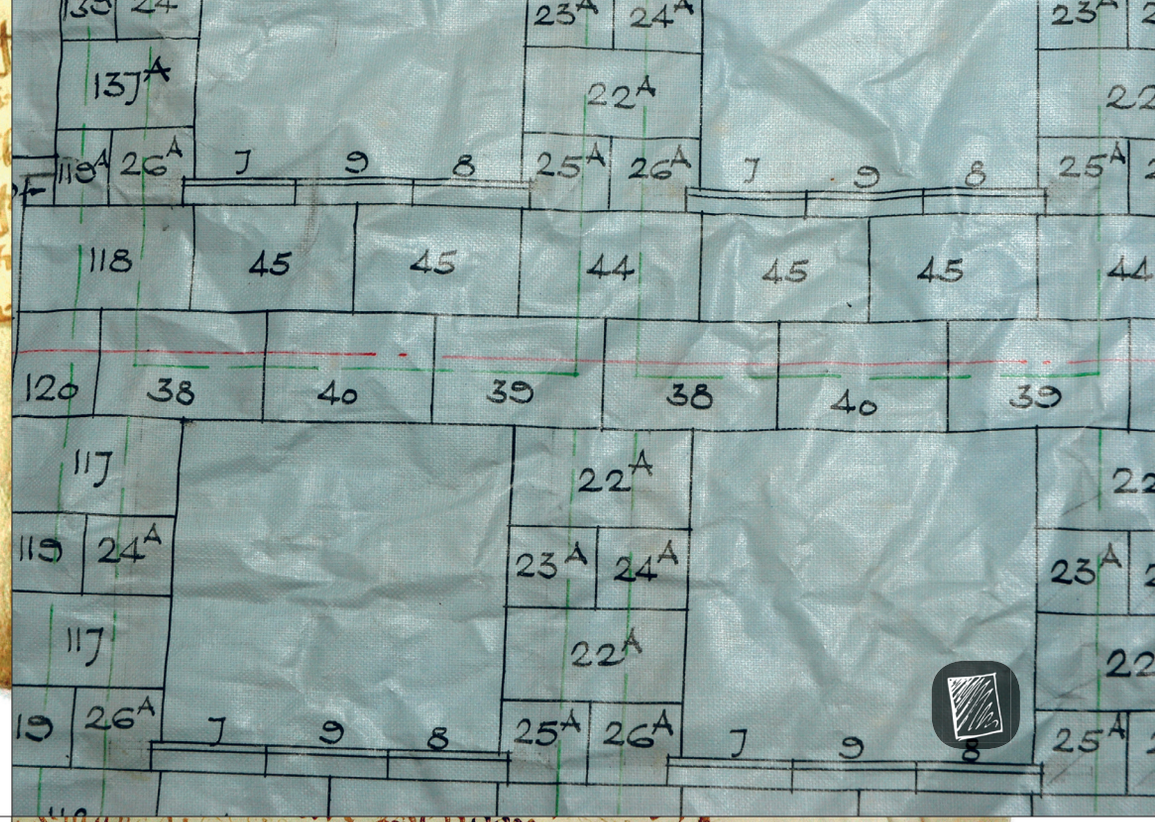
137A
119A 26A 7 9 8 25A 26A 7 9 8
118 45 45 44 45 45
120 38 40 39 38 40 39
117 22A
119 24A 23A 24A
117 22A
19 26A 7 9 8 25A 26A 7 9 8

abrasion

Characteristics:
loss or rubbing away of a material surface
Possible causes:
handling (e.g. mechanical friction, repeated or excessive contact with another material), storage
Further recommendations:
protective housing, reformatting (in case of heavily abraded media)
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

abrasioon

Tunnused:
materjali pinna ärakulumine või ärahõõrdumine
Võimalikud põhjused:
käsitsemine (nt mehaaniline hõõrdumine, korduv või ülemäärane kontakt teise materjaliga), hoid
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, kasutuskoopia valmistamine (meediumi ulatusliku abrasiooni korral)
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

abrazīvais nodilums

Raksturojums:
materiāla virsmas (virskārtas) noberzums vai zudums
Iespējamie cēloņi:
lietošana (piem., mehāniskā berze, atkārtots vai pārmērīgs kontakts ar citu materiālu), glabāšana
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, nodrošinājuma kopijas izveide (ļoti noberzta informācijas nesēja gadījumā)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

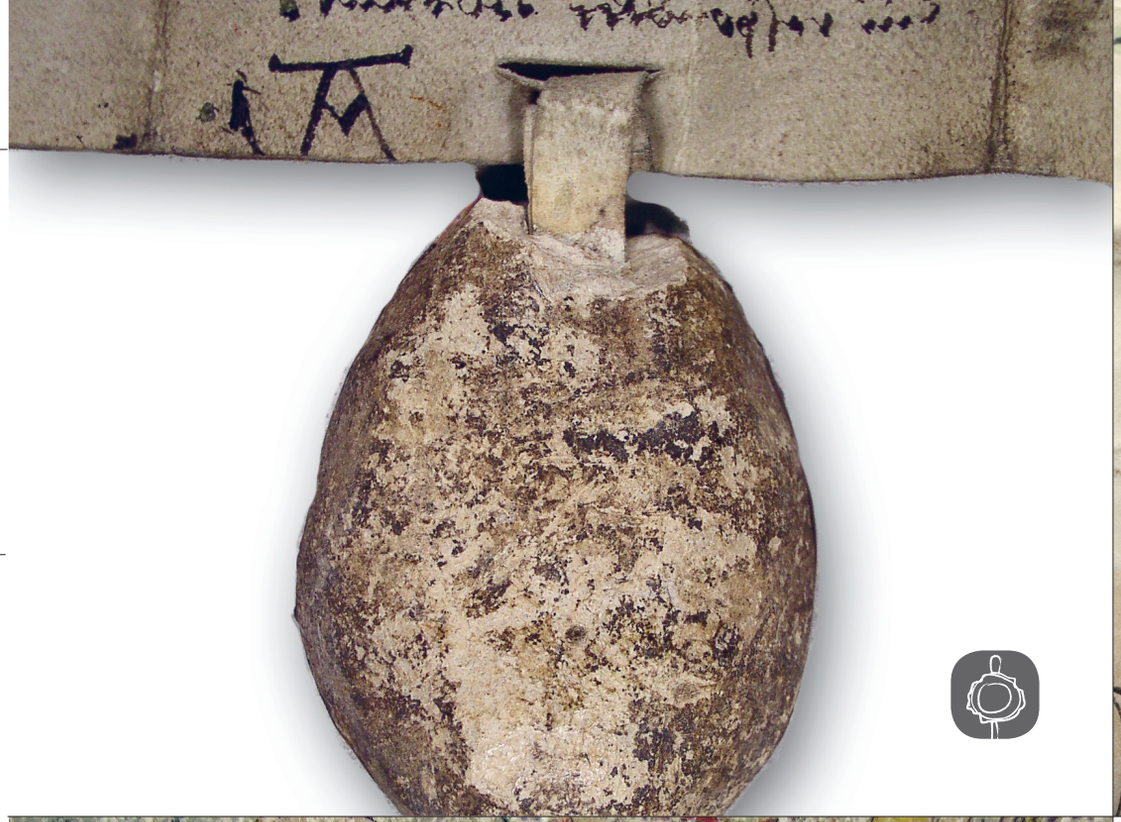

Gerdruta Strahlborn

Eesti NSV
Riiklik Ajaloo Keskarhiiv
F. nr. 3147 Nim. nr. 1
sü. nr. 136

cropped, cut

Characteristics:
cutting off part or parts of an object so that its dimensions and possibly its informational content are changed
Possible causes:
treatment (e.g. intentional act to prepare records for copying or rebinding), vandalism
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

kärbitud, lõigatud

Tunnused:
objekti osa või osad on ära lõigatud nii, et selle mõõtmed ja võimalik, et ka informatsiooniline sisu on muutunud
Võimalikud põhjused:
töötlused (nt dokumentide ettevalmistamine kopeerimiseks või ümberköitmiseks), vandalism
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

apgriezts, nogriezts

Raksturojums:
objekta daļas vai daļu nogriešana, tādējādi mainot izmērus un, iespējams, arī informācijas saturu
Iespējamie cēloņi:
apstrāde (piem., dokumentu sagatavošana kopēšanai vai pārsiešanai), vandalisms
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

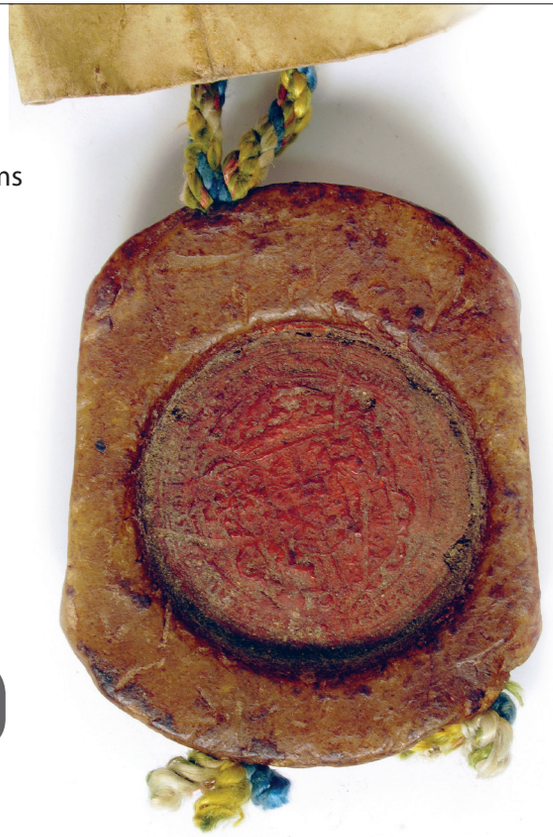

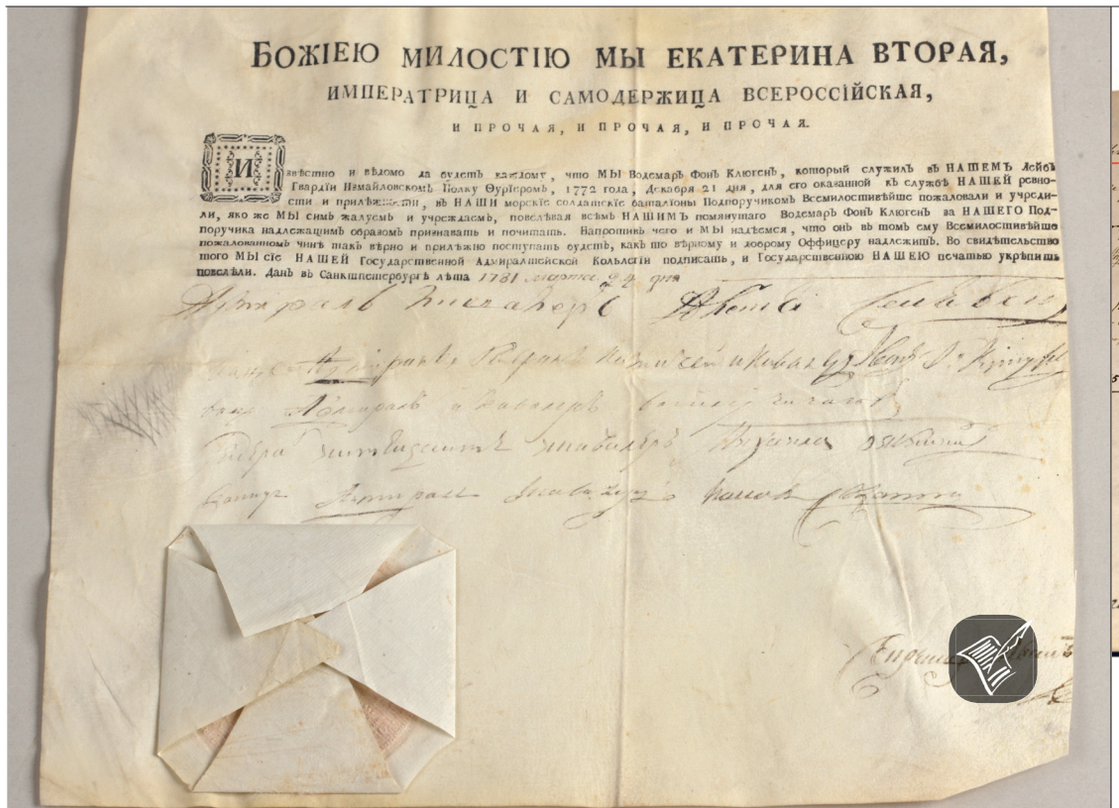

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ МЫ ЕКАТЕРИНА ВТОРАЯ,

ИМПЕРАТРИЦА И САМОДЕРЖИЦА ВСЕРОССІЙСКАЯ,

И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ.

Извѣстно и вѣдомо да будетъ каждому, что МЫ Водемаръ Фонъ Клюгенъ, который служилъ въ НАШЕМЪ Лейбъ Гвардіи Измайловскомъ Полку Фурьеромъ, 1772 года, Декабря 21 дня, для его оказанной къ службѣ НАШЕЙ ревности и прилѣжности, въ НАШИ морскіе солдатскіе баталіоны Подпоручикомъ Всемилостивѣйше пожаловали и учредили, яко же МЫ симъ жалуемъ и учреждаемъ, повелѣвая всѣмъ НАШИМЪ помянутаго Водемаръ Фонъ Клюгенъ за НАШЕГО Подпоручика надлежащимъ образомъ признавать и почитать. Напротивъ чего и МЫ надѣемся, что онъ въ томъ сму Всемилостивѣйше пожалованномъ чинѣ такъ вѣрно и прилѣжно поступать будетъ, какъ по вѣрному и доброму Оффицеру надлежитъ. Во свидѣтельство того МЫ сіе НАШЕЙ Государственной Адмиралтейской Коллегіи подписать, и Государственною НАШЕЮ печатью укрѣпить повелѣли. Дано въ Санктпетербургѣ лѣта 1781 [illegible] дня

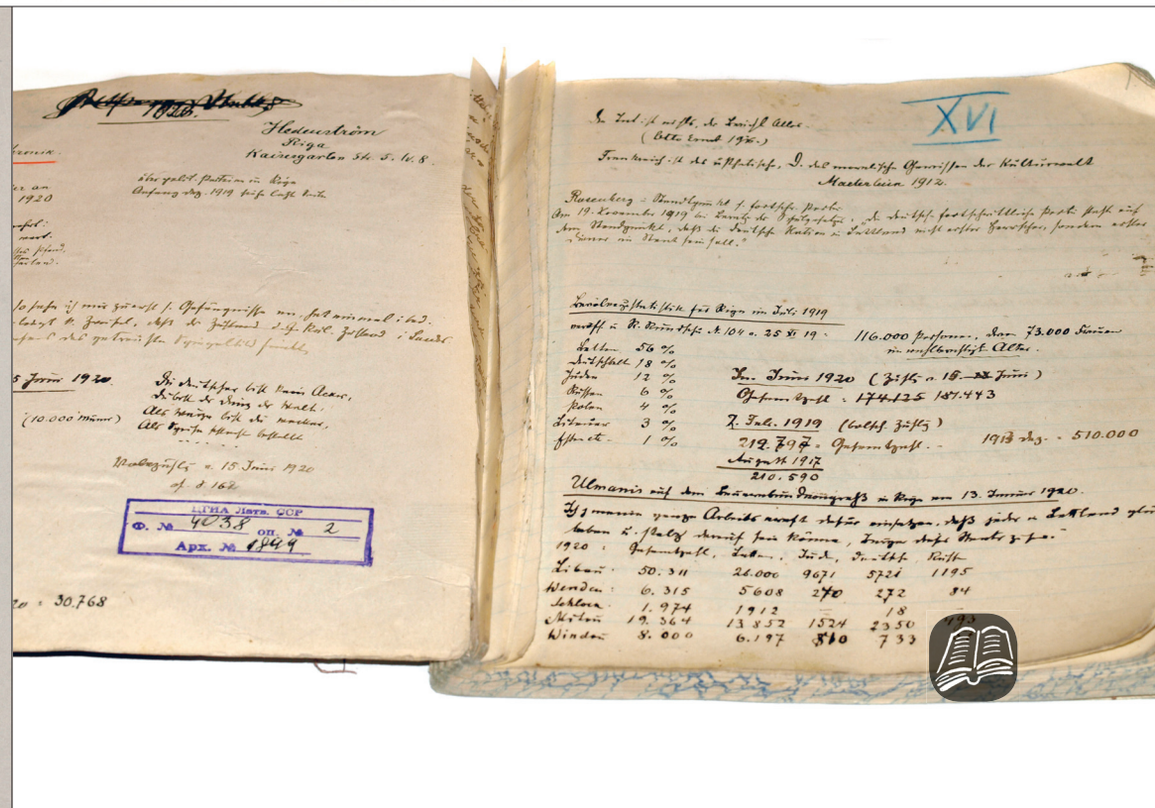

XVI

grazing

Characteristics:
areas of loss on the surface of the material (i.e. the surface is partially eaten by the pests)
Possible causes:
pests
Further recommendations:
regular storage location maintenance, pest control
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

näritud pind

Tunnused:
materjali pind on kohati hävinud (s.t kahjurid on pinna osaliselt ära söönud)
Võimalikud põhjused:
kahjurid
Soovitused edasiseks:
regulaarne hoiukoha hooldus, kahjurite seire ja tõrje
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

nograuzumi

Raksturojums:
materiāla virsmas zudums (t.i. virsma ir daļēji kaitēkļu noēsta)
Iespējamie cēloņi:
kaitēkļi
Ieteikumi:
regulāra glabātavas telpu apkope (monitorings), kaitēkļu kontrole
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

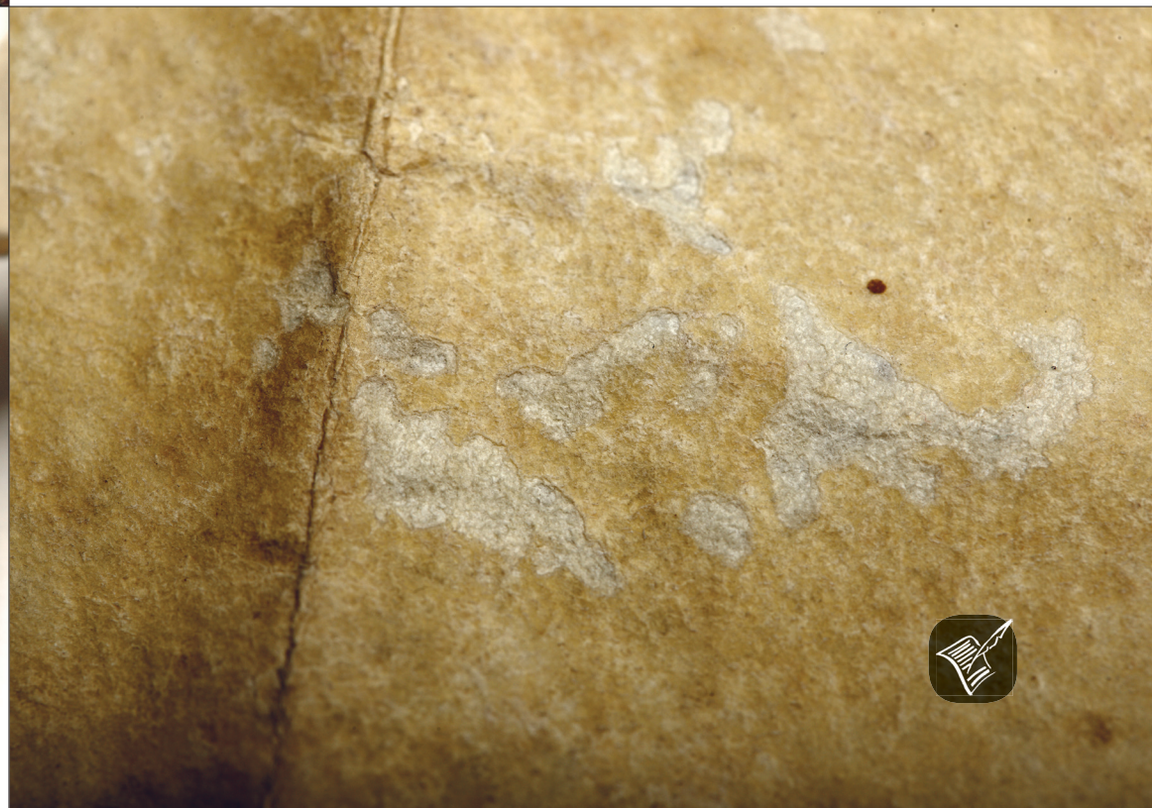

missing part

Characteristics:
absence of any part of an object
Possible causes:
storage, handling, vandalism, fire, mould, pests, composition, construction
Further recommendations:
protective housing (in the case of mould or fire damage etc)
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

puuduv osa

Tunnused:
objekti mingi osa puudumine
Võimalikud põhjused:
hoid, käsitsemine, vandalism, tuli, hallitus, kahjurid, koostis, konstruktsioon
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine (hallituskahjustuse, tulekahjustuse jms korral)
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

zudusī daļa

Raksturojums:
jebkādas objekta daļas trūkums/neesamība
Iespējamie cēloņi:
glabāšana, lietošana, vandalisms, uguns, pelējums, kaitēkļi, sastāvs, konstrukcija
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks (pelējuma vai uguns bojājumu gadījumā utt.)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

Rummi
Forstei

hole, puncture

Characteristics:
an interruption in the continuity of a material with (or unusually without) a loss of material
Possible causes:
pests, handling, fire, vandalism, mould, composition
Further recommendations:
pest control, careful handling
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

auk, torkejälg

Tunnused:
katkestus materjali terviklikkuses koos materjalikaoga (või harvem kadudeta)
Võimalikud põhjused:
kahjurid, käsitsemine, tuli, vandalism, hallitus, koostis
Soovitused edasiseks:
kahjurite seire ja tõrje, hoolikas käsitsemine
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

caurums, izdūrums

Raksturojums:
atvērums/pārrāvums materiālā ar (vai retāk bez) materiāla zudumiem
Iespējamie cēloņi:
kaitēkļi, lietošana, uguns, vandalisms, pelējums, sastāvs
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, kaitēkļu kontrole
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

Kaart
No VIII Kangro
koha maadest.
Nimetud koht on Kasari moisam
Läne maakonnas ja Kirren
Walmistatud aastal 1888,

VI.
XIV
XXIII.
XIV e
XIV c
10.c.
10.c
10.c.
10.c.

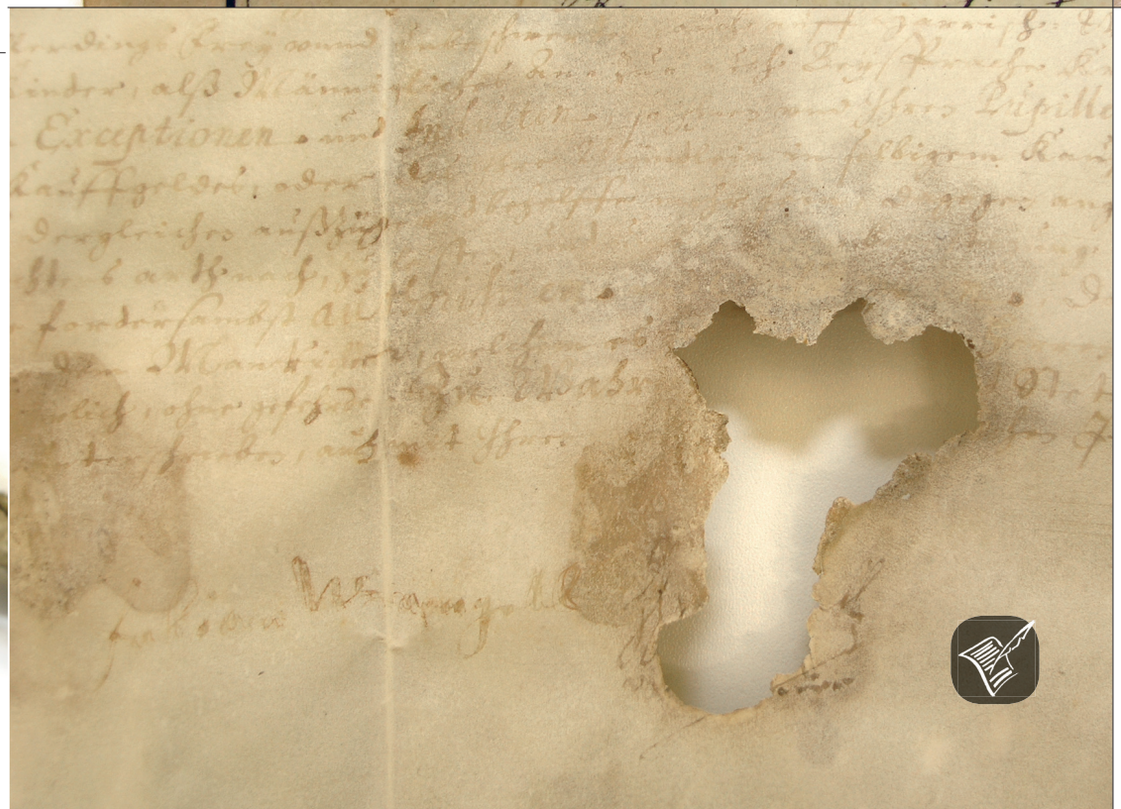
Exceptionen

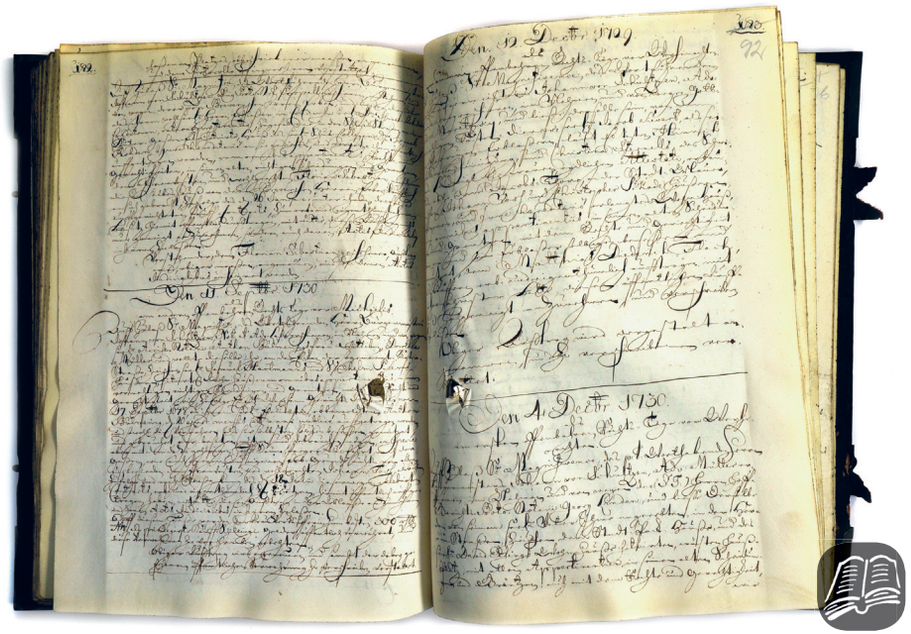

scratch

Characteristics:
a shallow groove or incision in a surface of material
Possible causes:
handling, storage, vandalism
Further recommendations:
protective housing
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

kriimustus

Tunnused:
pinnapealne süvend või sisselõige materjalis
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, vandalism
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

skrāpējums

Raksturojums:
sekla rieva vai iegriezums materiāla virsmā
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, vandalisms
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

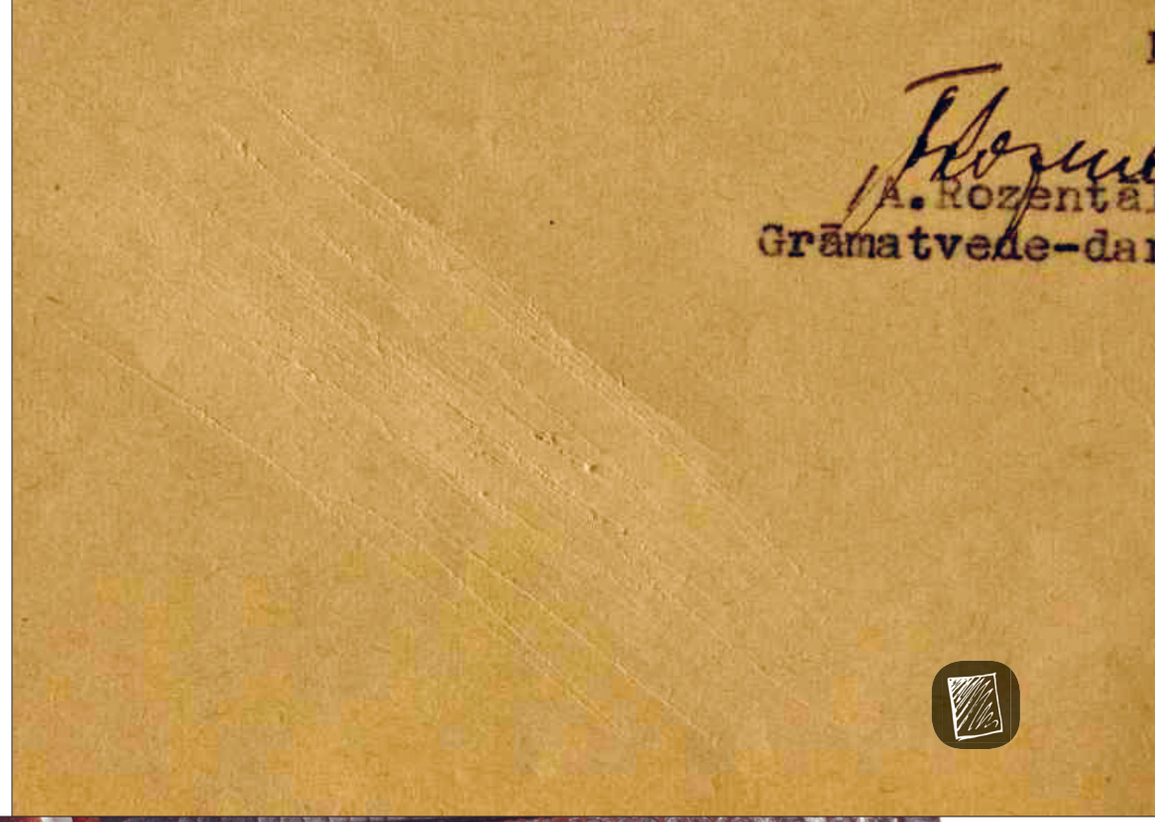
A. Rozental
Grāmatvede-da

1. Jalaväerügemendi
Allohvitseridekogu

break, detached

Characteristics:
separation of an object into pieces, which are completely detached from each other
Stages:
1 – separated into two pieces;
2 – separated into a few pieces;
3 – separated into many pieces (high possibility of loss)
Possible causes:
handling, storage, vandalism
Further recommendations:
protective housing, professional conservation (stages 2 and 3)
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

tükkideks lagunenud, irdunud

Tunnused:
objekt on lagunenud tükkideks, mis on üksteisest täiesti eraldi
Astmed:
1 – lagunenud kaheks tükiks;
2 – lagunenud mõneks tükiks;
3 – lagunenud paljudeks tükkideks (suur materjalikao oht)
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, vandalism
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, professionaalne konserveerimine
(kahjustuse 2. ja 3. astme korral)
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

2

1

3

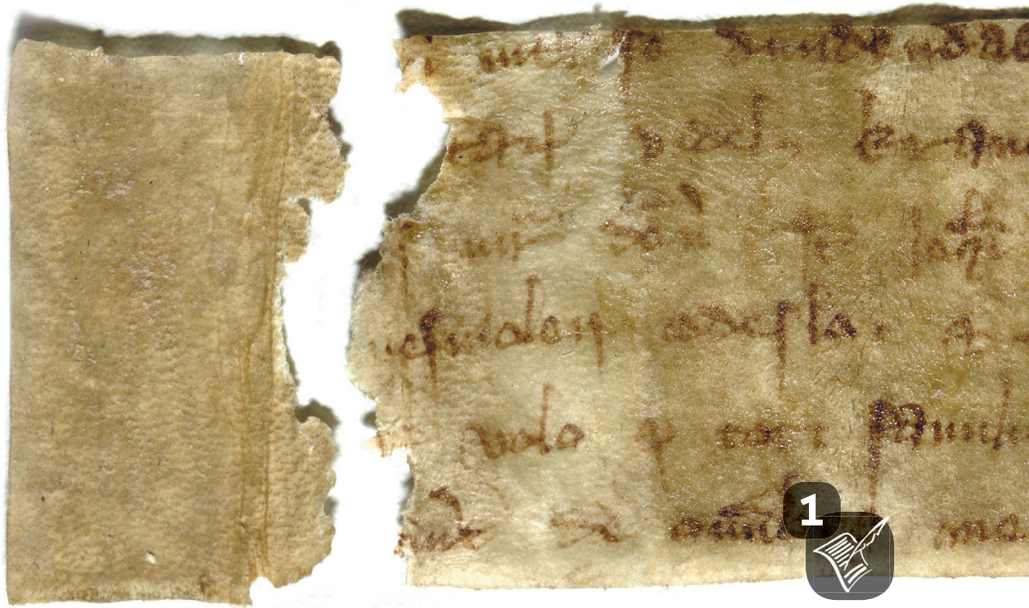
1

salūzis, atdalījies

Raksturojums:
objekta sadalīšanās fragmentos, kas ir pilnīgi atdalīti viens no otra
Pakāpes:
1 – sadalījies divos fragmentos;
2 – sadalījies dažos fragmentos;
3 – sadalījies daudzos fragmentos (augsts materiāla zuduma risks)
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, vandalisms
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, konservācija (2. un 3. pakāpes gadījumā)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

Norakste.

TRAITÉ

DE COMMERCE ET DE NAVIGATION

entre

LA LETTONIE ET LE DANEMARK.

-ōō-o-o-o-o-o-ōō-

Le Présid[illegible]nt de la République de Letto[illegible]nie et Sa Majesté le Roi de Danemark

[illegible] favoriser le dévelo[illegible]ppement des relations commerciales et

et l'Islande, désirant [illegible] Etats, ont rés[illegible]olu de conclure à cet effet un Traité de

maritimes entre les deux [illegible] ont nommé pour leurs Plénipotentiaires, savoir:

Commerce et de Navigation et [illegible]ique de Lettonie:

Le Président de la Républ[illegible] des Affaires Etrangères,

Monsieur Louis Seja, Ministre [illegible]t d'Islande:

Sa Majesté le Roi de Danemark e[illegible]rdinaire et Ministre Plénipotentiaire

Monsieur J.Clamp Son Envoyé Extrac[illegible]iale,

en Mission spéc[illegible]pouvoirs respectifs, trouvés en bonne

lesquels, après s'être communiqué leurs pleins-[illegible]

et due forme, sont convenus des articles suivants.

ARTICLE I.

Les ressortissants de chacune des Hautes P[illegible]arties Contractantes pourront ré-

ciproquement, en se conformant aux lois du pays [illegible], entrer, voyager ou séjourner en

toute liberté dans le territoire de l'autre.

ARTICLE II.

Les ressortissants de chacune [illegible] Parties Contractantes seront, en se

conformant aux lois du pays, pou[illegible] des Hautes [illegible]oncerne le voyage et la résidence,

les études et investigation, l[illegible]r tout ce qui c[illegible] métiers et professions, l'exécution

de leurs entreprises indus[illegible] l'exercice de leurs [illegible]rières et le droit de faire le tra-

fic de tous articles de [illegible]rielles et manufactu[illegible] tous égards, sur le même pied

que les ressortissant[illegible] commerce licite, placés, à [illegible]isée.

[illegible]s de la nation la plus favor[illegible]

ARTICLE III.

Les ressor[illegible] Contractantes pou[illegible] égale-

ment, en se c[illegible]tissants de chacune des Hautes Parties [illegible] que les ressortis[illegible] de

la nation [illegible]onformant aux lois du pays, sur le même pied [illegible]s mobiliers et immobiliers.

[illegible] la plus favorisée, acquérir et posséder des bien[illegible]biliers et immobiliers

pa[illegible] Pour tout ce qui concerne la transmission des biens mo[illegible] de quelque manière

[illegible] succession testamentaire ou autre et le droit de disposer

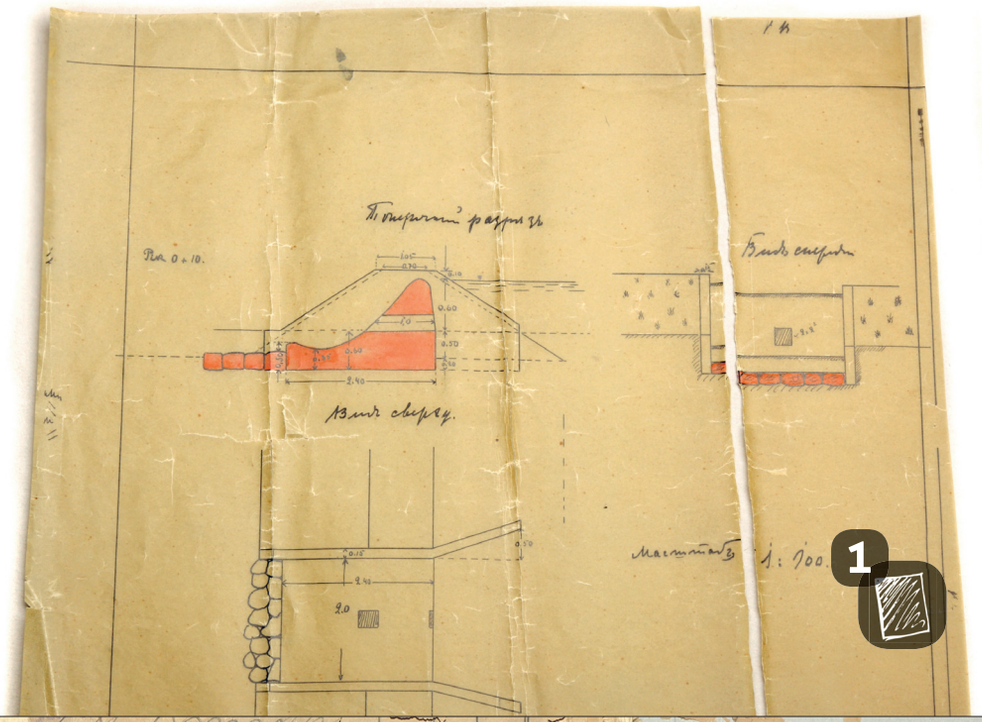

delamination

Characteristics:
partial or complete separation of the layers of a material, generally parallel to the surface
Possible causes:
composition, high temperature, high humidity, contact with foreign substance (liquid), handling
Further recommendations:
protective housing, stable environmental conditions
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

delaminee-rumine, kihistumine

Tunnused:
materjalikihid on üksteisest osaliselt või täielikult eraldunud, tavaliselt pinnaga paralleelselt
Võimalikud põhjused:
koostis, kõrge temperatuur, kõrge õhuniiskus, kontakt võõrainega (vedelik), käsitsemine
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, stabiilsed keskkonnatingimused
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

slāņošanās

Raksturojums:
virsmai paralēlu materiāla slāņu daļēja vai pilnīga atdalīšanās
Iespējamie cēloņi:
sastāvs, augsta temperatūra, paaugstināts mitrums, saskare ar svešas izcelsmes vielu (šķidrumu), lietošana
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, nemainīgi vides apstākļi
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

felting

Characteristics:
paper material is swollen, feels very soft and felt-like, may look frayed and easily separate in fibers
Possible causes:
handling, storage, high humidity, mould
Further recommendations:
protective housing, careful handling
Objects:
paper/bindings

vildistumine

Tunnused:
pabermaterjal on paisunud, väga pehme ja sarnaneb vildile, võib olla narmastunud ja kergesti pudeneda
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, kõrge õhuniiskus, hallitus
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, hoolikas käsitsemine
Objektid:
paber/köide

savēlies

Raksturojums:
papīrs ir savēlies, mīksts un līdzinās filcam, vērojama šķiedru atdalīšanās un spurošanās
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, paaugstināts mitrums, pelējums
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, uzmanīga lietošana
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi

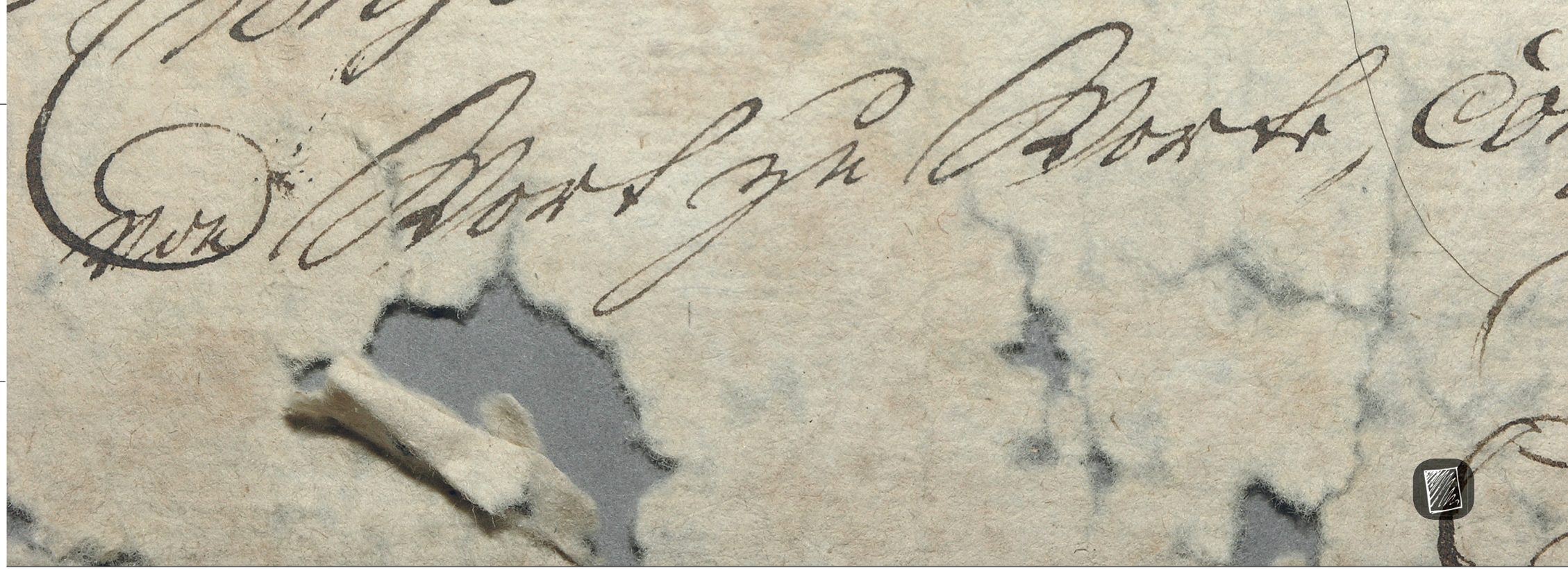

fraying

Characteristics:
a worn textile with separation of threads (remark: may occur on textile covered binding, textile lined paper, tracing cloth etc)
Possible causes:
storage, handling
Further recommendations:
protective housing
Objects:
paper/bindings

narmendamine

Tunnused:
niitide hargnemine kulunud tekstiilist (märkus: võib esineda tekstiiliga kaetud köidete, tekstiilile taustatud paberi, riidekalka jne puhul)
Võimalikud põhjused:
hoid, käsitsemine
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
paber/köide

iziris

Raksturojums:
nodilis audums ar pavedienu atdalīšanos tā malās (piezīme: parasti raksturīgs auduma iesējumiem, pausaudumam, uz auduma dublētiem dokumentiem utt.)
Iespējamie cēloņi:
glabāšana, lietošana
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi

Eesti NSV
Nr.
Aaloo Keskarhiiv
N.
179

lifted

Characteristics:
area of an adhesive covered surface which does not adhere properly to another surface
Possible causes:
fluctuating humidity, handling
Further recommendations:
stable environmental conditions
Objects:
paper/bindings

nakkumata pind

Tunnused:
liimiga kaetud pinnaosa, mis ei ole korralikult teise pinna külge kinnitunud
Võimalikud põhjused:
kõikuv õhuniiskus, käsitsemine
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused
Objektid:
paber/köide

atlīmējies

Raksturojums:
ar saistvielu pārklātas virsmas laukums, kas nav pilnīgi pielipis otrai virsmai
Iespējamie cēloņi:
mitruma svārstības, lietošana
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi

ragged edges

Characteristics:
rough and irregular and/or worn edges of a leaf or cover (remark: originally irregular – 'deckled' – edges on handmade ragpapers are not considered to be damage)
Possible causes:
handling, storage, high humidity, mould
Further recommendations:
protective housing, professional consultation
Objects:
paper/bindings

räbaldunud servad

Tunnused:
lehe või kaane servad on ebakorrapärased ja räbaldunud ja/või kulunud (märkus: käsitsi valmistatud kaltsupaberi algselt lõikamata servi ei peeta kahjustuseks)
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, kõrge õhuniiskus, hallitus
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine, professionaalne konsultatsioon
Objektid:
paber/köide

nelīdzenas malas

Raksturojums:
raupjas, nelīdzenas un/vai nodilušas lapu vai vāku malas (piezīme: lupatmasas papīra robainās malas nav uzskatāmas par bojājumu)
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, paaugstināts mitrums, pelējums
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks, speciālista konsultācija
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi

split, crack

Characteristics:
a narrow interruption in a (usually stiff) material without complete separation of the object
Possible causes:
fluctuating humidity, composition (e.g. corrosive ink; several cracks on material placed in one direction are caused by fatique failure), handling, storage, mould
Further recommendations:
stable environmental conditions, professional conservation
Objects:
paper/bindings/parchment/seals

lõhe, pragu

Tunnused:
kitsas terav katkestus (tavaliselt jäigas) materjalis ilma objekti täieliku eraldumiseta osadeks
Võimalikud põhjused:
kõikuv õhuniiskus, koostis (nt korrodeeruv tint; mitu ühesuunalist pragu materjalis on tingitud väsimuspurunemisest), käsitsemine, hoid, hallitus
Soovitused edasiseks:
stabiilsed keskkonnatingimused, professionaalne konserveerimine
Objektid:
paber/köide/pärgament/pitserid

plaisa, ieplaisājis

Raksturojums:
šaurs atvērums, parasti cietā materiālā bez pilnīgas objekta sadalīšanās
Iespējamie cēloņi:
mitruma svārstības, sastāvs (t.i., korozīva tinte; vairākas plaisas materiālā, kas vērstas vienā virzienā un rodas no materiāla sairuma), lietošana, glabāšana, pelējums
Ieteikumi:
nemainīgi vides apstākļi, konservācija
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti/zīmogi

KARTE
von dem Gute
Kreis Jerwen Kirchspiel Ampel
nach der Forstkarte von Dahlberg vom J. 1842.
und der Messung vom Jahre 1879
von
Das Pastorat Ampel angrenzend
Das Gut
Gross-Karni
Erni
Karni
IX (Karni)

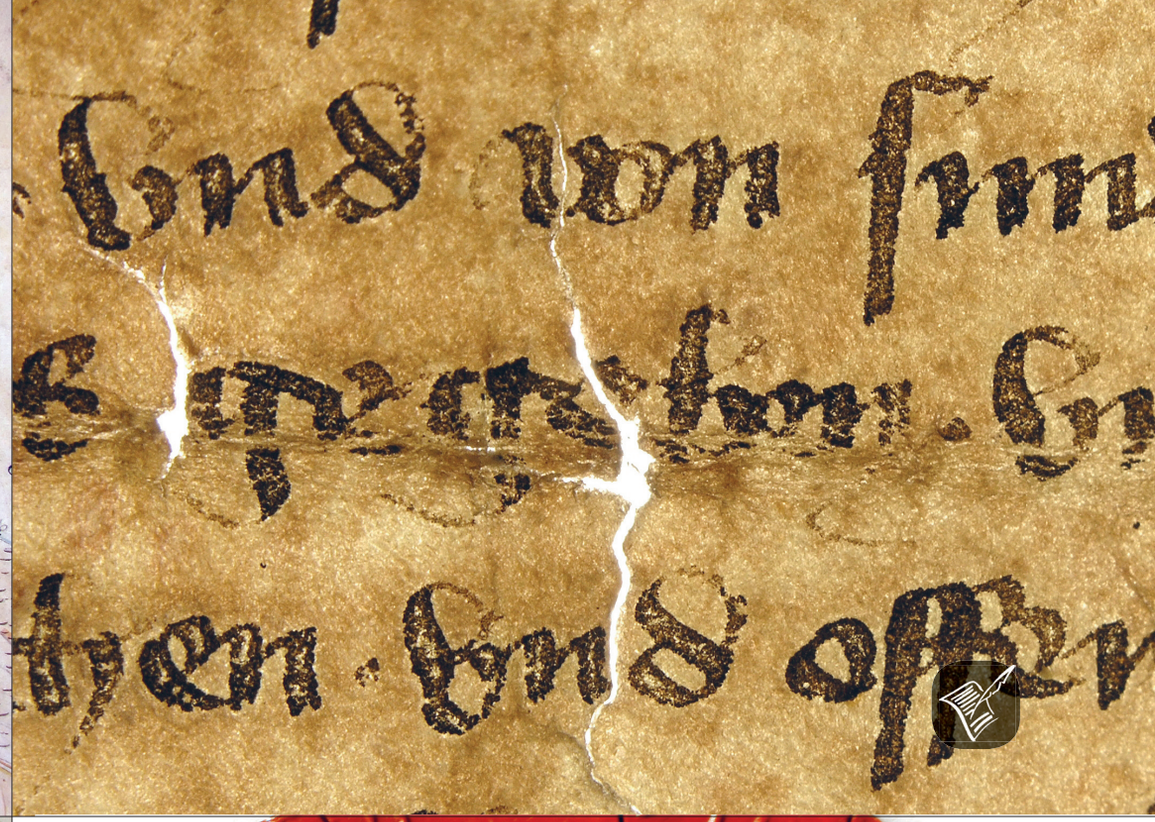

tear

Characteristics:
separation across the flexible material (usually starting from the edge), with uneven edges and without visible loss of material
Possible causes:
handling, storage, vandalism
Further recommendations:
careful handling, protective housing, professional conservation (if damage is severe and could lead to loss of a material)
Objects:
paper/bindings/parchment

rebend

Tunnused:
(tavaliselt servast algav) painduvat materjali läbiv ebaühtlaste servadega katkestus, millega ei kaasne märgatavat materjalikadu
Võimalikud põhjused:
käsitsemine, hoid, vandalism
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine, kaitseümbrise kasutamine, professionaalne konserveerimine (kui kahjustus on ulatuslik ja võib viia materjalikaoni)
Objektid:
paber/köide/pärgament

plīsums

Raksturojums:
šķērsveida sadalīšanās elastīgā materiālā (parasti sākas no tā malas), veidojot nelīdzenas malas, bez redzamiem materiāla zudumiem
Iespējamie cēloņi:
lietošana, glabāšana, vandalisms
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, aizsargājošs apvalks, konservācija (ja bojājums ir izteikts un var radīt materiāla zudumu)
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

begrenzt

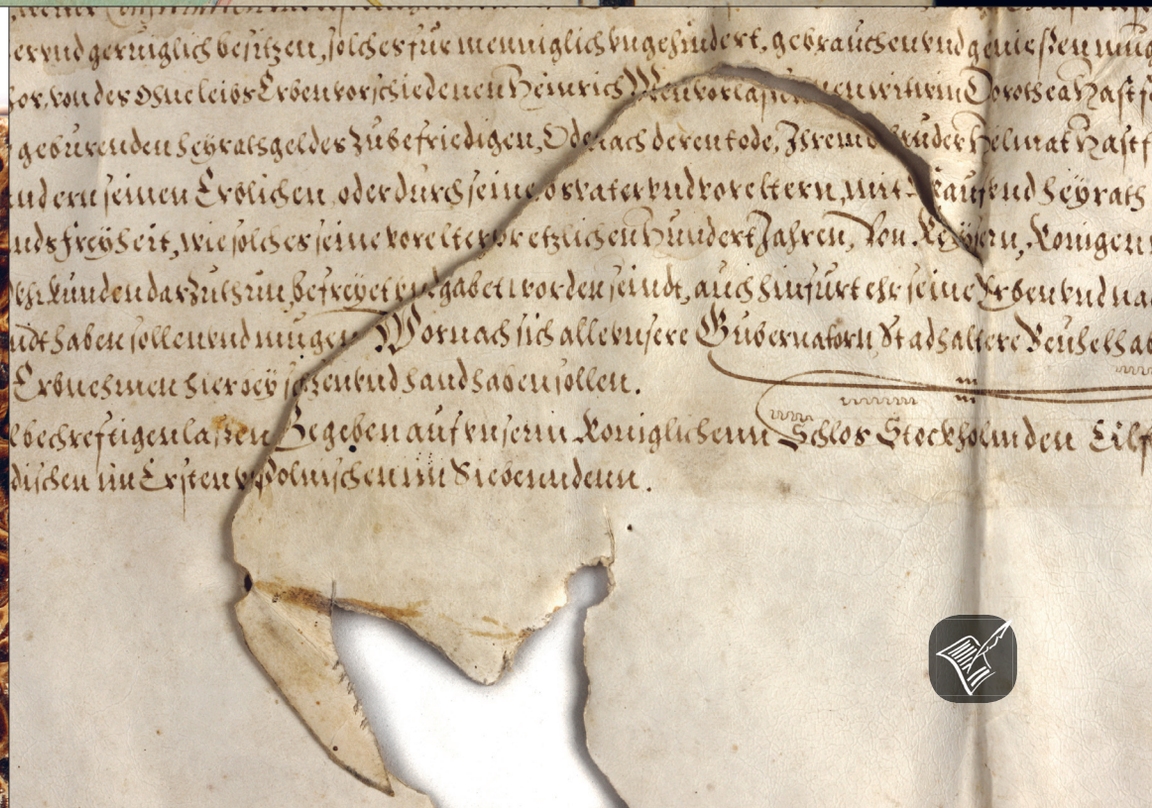

leather decay, red rot

Characteristics:
splitting, crumbling and smeary (due to reddish/brownish powdery) leather surface; often accompanied by a characteristic acrid smell
Stages:
1 – microcracks and splitting on spine and at the joints;
2 – surface is splitting and peels away in flakes and strips, split edges are powdering;
3 – surface layer of the leather is (almost) missing, remaining surface resembles suede, which is powdering away
Possible causes:
composition (tanning agents), air pollution, light
Further recommendations:
careful handling (NB wear gloves and protective dust mask with regular handling), protective housing, limited use, controlled environmental conditions (especially against pollutants), professional consultation
Objects:
bindings

naha lagunemine, punane mädanik

Tunnused:
nahapind praguneb, pudeneb puudutamisel ja määrib (punaka/pruunika pulbrina); sageli kaasneb iseloomulik kirbe lõhn
Astmed:
1 – mikropraod ja lõhed köite seljal ja valtsi kohal;
2 – pind on lõhenenud ja koorub maha helveste ja ribakestena, pragude servad on pulberjad;
3 – naha pinnakiht (peaaegu) puudub, allesjäänud pind meenutab seemisnahka ja pudeneb pulberjalt
Võimalikud põhjused:
koostis (parkimisviis), õhusaaste, valgus
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine (NB! regulaarsel kasutamisel kanna kindaid ja kaitsemaski), kasutuspiirangu seadmine, kaitseümbrise kasutamine, stabiilsed keskkonnatingimused (eriti saasteainete suhtes), professionaalne konsultatsioon
Objektid:
köide

1

3

ādas trupe, sarkanā puve

Raksturojums:
atslābusi, filcveidīga ādas virskārta, kas lobās un put (veido sarkanīgu vai brūnu pulveri); bieži raksturīga kodīga smaka
Pakāpes:
1 – mikroplaisas un šķelšanās uz iesējuma muguras un savienojumos;
2 – virsma plaisā un no tās lobās plēksnes, sašķeltās malas put;
3 – ādas virsējais slānis ir (gandrīz) izzudis, atlikusī virskārta līdzinās zamšādai, kas put
Iespējamie cēloņi:
sastāvs (miecvielas), gaisa piesārņojums, gaisma
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana (NB! regulāras izmantošanas gadījumā jālieto cimdi un aizsargmaska), aizsargājošs apvalks, ierobežota izmantošana, kontrolēti vides apstākļi (īpaši pret gaisa piesārņojumu), speciālista konsultācija
Objekti:
iesējumi

powdering, flaking

Characteristics:
surface of a material lifting in shape of loose powder or flakes (remark 1: see 'red rot' in case of leather surface; remark 2: powdering may be characteristic to lacquer layer on paper (A))
Possible causes:
fluctuating temperature and humidity, composition, mould, light
Further recommendations:
careful handling, protective housing, stable environmental conditions, professional consultation
Objects:
paper/bindings/parchment

pulbristumine, helvestumine

Tunnused:
materjali pinna irdumine pulbri või helvestena (1. märkus: nahapinna puhul vaata kahjustus "naha lagunemine"; 2. märkus: pulbristumine võib olla iseloomulik lakikihile paberil (A))
Võimalikud põhjused:
kõikuv temperatuur ja õhuniiskus, koostis, hallitus, valgus
Soovitused edasiseks:
hoolikas käsitsemine, kaitseümbrise kasutamine, stabiilsed keskkonnatingimused, professionaalne konsultatsioon
Objektid:
paber/köide/pärgament

putēšana, pārslošanās

Raksturojums:
materiāla virsmas slānis, kas atdalās pūderveidā vai pārslās (piezīme 1: skat. "sarkanā puve" ādas gadījumā; piezīme 2: putēšana var būt raksturīga ar laku pārklātam papīram (A))
Iespējamie cēloņi:
temperatūras un mitruma svārstības, sastāvs, pelējums, gaisma
Ieteikumi:
uzmanīga lietošana, aizsargājošs apvalks, nemainīgi vides apstākļi, speciālista konsultācija
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

A

skinned, peeling

Characteristics:
surface of the material is (locally) coming away in shape of thin peels (i.e. peeling) or missing (i.e. skinned)
Possible causes:
handling (e.g. ripping off the surface layer by removing a tape), storage
Further recommendations:
protective housing
Objects:
paper/bindings/parchment

nülitud, koordumine

Tunnused:
materjali pind on (kohati) õhukeste ribadena lahti (s.o koordunud) või puudu (s.o nülitud)
Võimalikud põhjused:
käsitsemine (nt pinnakihi ärarebimine teibi eemaldamise käigus), hoid
Soovitused edasiseks:
kaitseümbrise kasutamine
Objektid:
paber/köide/pärgament

atrāvums, lobīšanās

Raksturojums:
materiāla virskārtas atdalīšanās (lokāla) plēkšņu veidā (t.i., lobīšanās) vai tās zudums (t.i., atrāvums)
Iespējamie cēloņi:
lietošana (piem., virskārtas noraušana, atdalot līmlentu), glabāšana
Ieteikumi:
aizsargājošs apvalks
Objekti:
papīra dokumenti/iesējumi/pergamenti

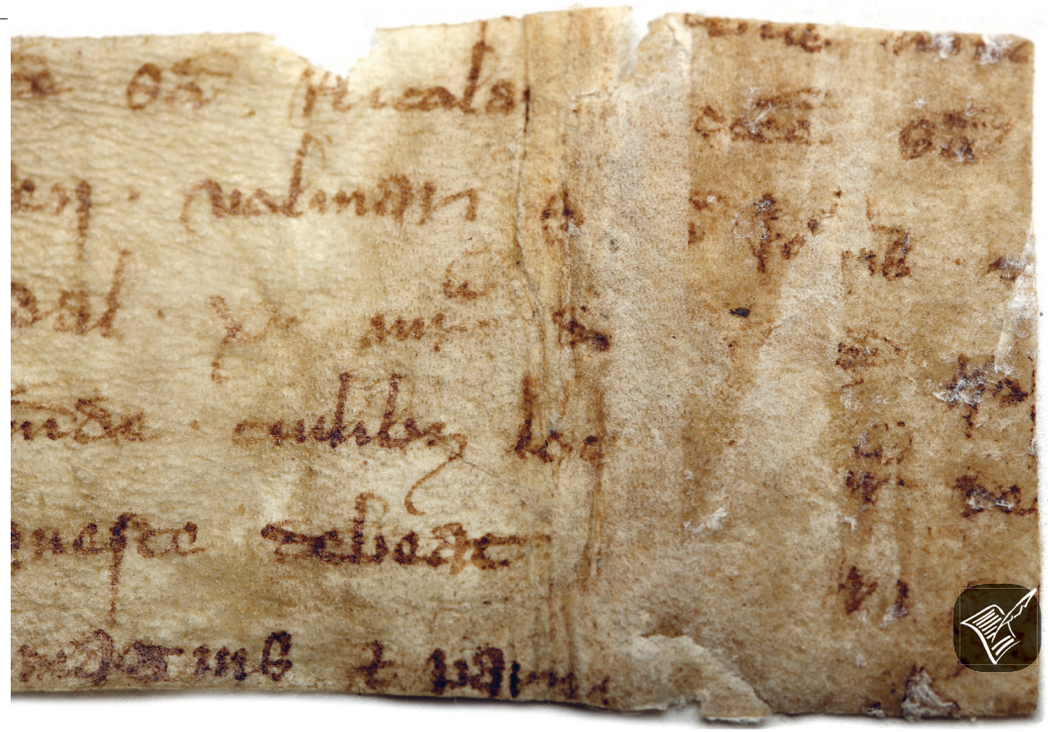

Bibliography / **Bibliograafia /** Izmantotā literatūra

1. *AbeBooks Glossary*. – http://www.abebooks.com/docs/HelpCentral/Glossary/ (12.11.12).

2. *An Introduction to Seals*. Public Record Office. Introduction to Archival materials (1996). – http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.nationalarchives.gov.uk/preservation/advice/pdf/seals.pdf (12.11.12).

3. *Archives Damage Atlas*: *A tool for assessing damage.* Compiled by P. van der Most, P. Defize, H. Havermans. Ed. by E. van der Doe. The Hague: Metamorfoze, 2010. – http://www.nationaalarchief.nl/sites/default/files/docs/nieuws/archives_damage_atlas.pdf (12.11.12).

4. *Arhiivimaterjalide eksponeerimise juhis.* Koostanud Rahvusvahelise Arhiivinõukogu (ICA) parasvöötme säilituskomitee (CPTE 2002–2006). – http://www.ra.ee/public/Juhised/eksponeerimine.pdf (12.11.12).

5. Banik, G.; Brückle, I. *Paper and Water: A Guide for Conservators*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2011.

6. *Book Collectors' Glossary: For Beginners & Others.* Presented by Tappin Book Mine. – http://www.tappinbookmine.com/glosdefn.htm (12.11.12).

7. Camuffo, D.; Fassina, V.; Havermans, J. (Eds). *Basic Environmental Mechanisms Affecting Cultural Heritage: Understanding deterioration mechanisms for conservation purposes.* COST Action D 42: Chemical Interactions between Cultural Artefacts and Indoor Environment (EnviArt). Firenze: Nardini Editore, 2010, 176 pp.

8. *Condition Reporting – Paintings. Part III: Glossary of Terms* by Canadian Conservation Institute. CCI Notes 10/11. – http://www.cci-icc.gc.ca/publications/notes/10-11-eng.aspx (12.11.12).

9. *Condition reporting fact sheet* developed and published by Museums & Galleries NSW (M&G NSW) Australia. – http://mgnsw.org.au/uploaded/resources/Fact%20Sheets/Exhibtions/FS%20-%20Condition%20Reporting.pdf (12.11.12).

10. *Conservation Needs Assessment Manual: Terms and Definitions* by University of Colorado Boulder, Preservation Department. – http://ucblibraries.colorado.edu/preservation/Manual/terms.htm (12.11.12).

11. *Damage Atlas for Photographic materials: Analogue objects*. Compiled by K. Van Camp. – http://ceroart.revues.org/1770 (12.11.12).

12. *Damaged books*. British Library, Preservation Advisory Centre, 2010. – http://www.bl.uk/blpac/pdf/damaged.pdf (12.11.12).

13. EN 15898:2011 *Conservation of cultural property – Main general terms and definitions*.

14. EN 15946:2011 *Conservation of cultural property – Packing principles for transport*.

15. EN 16095:2012 *Conservation of cultural property – Condition recording for movable cultural heritage*.

16. *Glossary of Basic Archival and Library Conservation Terms: English with Equivalents in Spanish, German, Italian, French and Russian.* Ed. by C. Crespo Nogueira. Compiled by the Committee on Conservation and Restoration, International Council on Archives. München, New York, London, Paris: K. G. Saur, 1988, 151 pp.

17. *Glossary of Book Terms* by Alibris. – http://www.alibris.com/glossary/glossary-books#plate (12.11.12).

18. *Glossary of Graphic Arts Terms* by Unicorn Graphics. – http://www.unicorngraphics.com/glossary/a.asp (12.11.12).

19. *Glossary of Technical Terms* by Colourscan. – http://www.colourscan.com.sg/glossary.html (12.11.12).

20. *Guidelines on Exhibiting Archival Materials.* Compiled by the ICA Committee on Preservation of Archives in Temperate Climates (CPTE 2002–2006), ed. by Y. de Lusenet, S. Lunn, A. Michaś. – http://www.ica.org/11902/toolkits-guides-manuals-and-guidelines/guidelines-on-exhibiting-archival-materials.html (12.11.12).

21. Haines, B. M. *Parchment: The Physical and Chemical Characteristics of Parchment and the Materials Used in Its Conservation*. Northampton: The Leather Conservation Centre, 1999, 33 pp.

22. Heim, S.; Karlsson, L. W.; Nyquist, B.; Petersen, M. L. *Wax Seals: A Nordic Project.* Copenhagen: Danish State Archives, 2002, 62 pp.

23. Horie, C. V.; Tzanne, A. (Eds). *The Conservation Dictionary*. Athens: P. K. Net International, 2001.

24. *Improved Damage Assessment of Parchment: Seminar and Workshop 23–26 August 2005 Copenhagen.* Copenhagen: School of Conservation, 2005, 56 pp.

25. ISO 5127:2001 *Information and documentation – Vocabulary.* / EVS-ISO 5127:2004 *Informatsioon ja dokumentatsioon. Sõnastik.* / LVS ISO 5127:2005 *Informācija un dokumentācija. Vārdnīca.*

26. ISO 9706:1994 *Information and documentation – Paper for documents – Requirements for permanence.* / EVS-EN ISO 9706:2001. *Informatsioon ja dokumentatsioon. Dokumendipaber. Nõuded pikaajaliseks säilitamiseks.* / LVS ISO 9706:1994 *Informācija un dokumentācija. Dokumentu papīrs. Ilgizturības prasības.*

27. ISO 11108:1996 *Information and documentation – Archival paper – Requirements for permanence and durability*. / LVS ISO 11108:2003 *Informācija un dokumentācija. Arhīvu papīrs. Ilgmūžības un ilgizturības prasības.*

28. ISO 11799:2003 *Information and documentation – Document storage requirements for archive and library materials*. / EVS-ISO 11799:2005 *Informatsioon ja dokumentatsioon. Arhiivi- ja raamatukogumaterjalide hoiunõuded*. / LVS ISO 11799:2006 *Informācija un dokumentācija. Dokumentu glabāšanas prasības arhīvu un bibliotēku materiāliem.*

29. ISO 16245:2009 *Information and documentation – Boxes, file covers and other enclosures, made from cellulosic materials, for storage of paper and parchment documents*. / EVS-ISO 16245:2011 *Informatsioon ja dokumentatsioon. Tselluloosist valmistatud karbid, mapid ja muud ümbrised,*

paberist ja pärgamendist dokumentide säilitamiseks. / LVS ISO 16245:2011 *Informācija un dokumentācija. Celulozi saturošu materiālu kastes, vāki un citi ilgstoši glabājami materiāli papīra un pergamenta dokumentu uzglabāšanai*.

30. Kecskeméti, I. *Condition survey of paper collections: methodology and first results.* Conservation in Archives, 18th September 2009, Helsinki. – http://www.arkisto.fi/uploads/Ajankohtaista/Kansallisarkisto/Konservointikonferenssi/CONDITION%20SURVEYATNATIONAL%20ARCHIVESOFINLAND.pdf (12.11.12).

31. Keedus, E. *Pärgamendi kollektsiooni konserveerimine ja säilitamine ajalooarhiivis. Magistritöö kultuuriväärtuste säilitamise erialal*. Tartu: Tartu Ülikool, 2006. – http://tera.chem.ut.ee/~ivo/Conservation/Eve_Keedus.pdf (12.11.12).

32. Konsa, K. *Eestikeelsete trükiste seisundi uuring*. Tallinna Pedagoogikaülikool. Sotsiaalteaduste dissertatsioonid, 4. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 2003, 121 pp.

33. Konsa, K. *Artefaktide säilitamine*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2007, 286 pp.

34. Konsa, K.; Siiner, M. *The Physical Condition of Books in Estonian Libraries – Project THULE*. The Conservator as an Investigator: Postprints of the Baltic-Nordic Conference on Conserved and Restored Works of Art, 6–9 October 1999, Tallinn, Estonia. Ed. by R. Hordal, T. Ruuben. Tallinn: Ennistuskoda "Kanut", 2000, pp 173–178.

35. Larsen, R. *Microanalysis of Parchment*. London: Archetype Publications, 2002, 180 pp.

36. Lehtaru, J. *Tindikorrosiooni seisundiuuring Ajalooarhiivis*. – http://rahvusarhiiv.ra.ee/public/Sailitamine/tindikorrosiooni_uuringu_aruanne.pdf (12.11.12).

37. Lehtaru, J. *Ajalooarhiivis kasutatud tindikorrosiooni seisundiuuringu metoodika*. – http://rahvusarhiiv.ra.ee/public/Sailitamine/tindikorrosiooni_uuringu_metoodika.pdf (12.11.12).

38. Lehtaru, J. *Condition survey and conservation of iron gall ink documents in the Estonian Historical Archives (EHA).* Conservation in Archives, 18th September 2009, Helsinki. – http://www.arkisto.fi/uploads/Ajankohtaista/Kansallisarkisto/Konservointikonferenssi/05J.LehtaruHelsinkiconference2009.pdf (12.11.12).

39. *Paper and Printing Glossary* by UPM. – http://thegriffin.upm-kymmene.com/glossary/eng.php (12.11.12).

40. *Paper Conservation Catalog. Chapter 5: Written Documentation, 5.6 Glossary of Terms* by the Book and Paper Group of the American Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (AIC), wiki edition. – http://www.conservation-wiki.com/index.php?title=BP_Chapter_5_-_Written_Documentation#5.6_Glossary_of_Terms (12.11.12).

41. *Paper Glossary & Dictionary* by Paper Machinery. – http://www.paper-machinery.com/dictionary/show_words.asp (12.11.12).

42. PD 5454:2012 Guide for the storage and exhibition of archival materials.

43. Pearce-Moses, R. *A Glossary of Archival and Records Terminology.* Society of American Archivists (SAA). – http://www.archivists.org/glossary/ (12.11.12).

44. Pihkva, K., Teral, K. *Kaardikogu seisundiuuringu (KaSu) ankeedi täitmisjuhis. – http://rahvusarhiiv.ra.ee/public/Sailitamine/KaSu_ankeet_metoodika.pdf* (12.11.12).

45. Pihkva, K., Teral, K. *Kaartide seisundiuuringu (KaSu) metoodika väljatöötamine, uuringu teostamine ja tulemused Ajalooarhiivis.* – http://www.eha.ee/arhiivist/KaSu2.pdf (12.11.12).

46. *Preservation Policies Glossary.* The National Preservation Office. – www.bl.uk/blpac/pdf/glossary.pdf (12.11.12).

47. Reissland, B. (2000) *Visible progress of paper degradation caused by iron gall inks*. The Iron Gall Ink Meeting, Newcastle upon Tyne, University of Northumbria, 4th & 5th September 2000: Postprints. Newcastle upon Tyne: University of Northumbria, 2000, pp 67–72. – http://www.msa.md.gov/msa/stagser/s1259/103/website/ink.html (12.11.12).

48. Reitz, J. M. *ODLIS – Online Dictionary for Library and Information Science*. – http://lu.com/odlis/index.cfm (12.11.12).

49. Roberts, M. T.; Etherington, D. *Bookbinding and the Conservation of books: A Dictionary of Descriptive Terminology*. Washington: Library of Congress, 1982. – http://cool.conservation-us.org/don/ (12.11.12).

50. Siiner, M. (Ed). *Eesti raamatu seisund. Projekt Thule artiklite kogumik*. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu, 2000, 62 pp.

51. Sprudza, M. *Regular condition survey as the tool of the preventive conservation in State Archives of Latvia.* Conservation in Archives, 18th September 2009, Helsinki. – http://www.arkisto.fi/uploads/Ajankohtaista/Kansallisarkisto/Konservointikonferenssi/07_MS%20_Latvija.pdf (12.11.12).

52. Šteingolde, I. *Examination and Preservation of the 19th and 20th Century Paper Documents of the Latvian National Archive Funds*. Restoration: Information Regained, Lost and Preserved: 7th Triennal Meeting for Restorers of the Baltic States: Conference Materials. Ed. by A. Podziņa, D. Čoldere. Rīga: Latvijas Restauratoru biedrība, 2005, pp 226–229.

53. Strlič, M.; Kolar, J. (Eds). *Aging and stabilisation of paper.* Ljubljana: National and University Library, 2005, 210 pp. – http://www.science4heritage.org/papylum/Papylum%20Book%20WEB.pdf (12.11.12).

54. Teral, K. *The condition survey of the map collection (KaSu) in the Estonian Historical Archives.* Conservation in Archives, 18th September 2009, Helsinki. – http://www.arkisto.fi/uploads/Ajankohtaista/Kansallisarkisto/Konservointikonferenssi/06Teral_KaSu_text.pdf (12.11.12).

55. *Terminology to characterize the conservation of tangible cultural heritage.* Resolution adopted by the ICOM-CC membership at the 15th Triennial Conference, New Delhi, 22–26 September 2008. – http://www.icom-cc.org/54/document/icom-cc-resolution-terminology-english/?id=744#.UKC0lWcrz6g (12.11.12).

56. *The Book Damage Atlas* prepared in cooperation between the University of Tartu and the European Research Centre for Book and Paper. – http://paber.ut.ee/EN/kategooriad/sisuplokk (12.11.12).

57. *The Fine Arts Conservancy Glossary: Art and Paper Restoration Terms*. – http://www.art-conservation.org/GLOSS_PAP.htm (12.11.12).

58. Thomson, G. *The Museum Environment*. 2nd ed. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2005, 293 pp.

59. *Visual Glossary* by The Australian Institute for the Conservation of Cultural Materials (AICCM). – http://www.aiccm.org.au/index.php?option=com_content&view=category&id=25&Itemid=60 (12.11.12).

60. Woods C. S. *The Nature and Treatment of Wax and Shellac Seals*. Journal of the Society of Archivists, Vol. 15, No. 2, 1994, pp 203–214.

61. Woods, C. S. *Conservation Treatments for Parchment Documents*. Journal of the Society of Archivists, Vol. 16, No. 2, 1995, pp 221–238.

Index

abrasion	122, 123
acid burn	86–91
bleaching	64–67
bleeding	62, 63
blocking	50–53
bloom	46, 47
break	134–137
brittle	54–57
browning	76, 77
buckling	118, 119
burnt	86–91
charred	86–91
cockling	118, 119
color migration	62, 63
copper corrosion	92–95
crack	148, 149
crease	98, 99
cropped	124, 125
crumpled	100, 101
curled	102, 103
cut	124, 125

Register

abrasioon	122, 123
auk	130, 131
delamineerumine	138, 139
foksing	68, 69
hallitanud	78–83
happesöövitus	86–91
helvestumine	156, 157
“hiirekõrvad”	108, 109
irdunud	134–137
jäik	60, 61
keerdunud	102, 103
kihistumine	138, 139
kirme	46, 47
kokkukleepumine	50–53
kokkutõmbumine	114, 115
koltumine	76, 77
koordumine	158, 159
kortsumine	120, 121
kriimustus	132, 133
kõmmeldumine	116, 117
kägardunud	100, 101

Alfabētiskais rādītājs

abrazīvais nodilums	122, 123
ādas trupe	152–155
apgriezts	124, 125
apkvēpis	48, 49
atdalījies	134–137
atlīmējies	144, 145
atlocītās ādas kodinājums	96, 97
atlocīti stūri	108, 109
atrāvums	158, 159
atslābis	58, 59
brūnējis	76, 77
burzījums	120, 121
caurums	130, 131
ciets	60, 61
dedzis	86–91
dzeltējis	76, 77
foksings	68, 69
grope	104–107
iedobums	104–107
ieplaisājis	148, 149
iesējuma muguras deformācija	112, 113

delamination 138, 139
dent 104–107
detached 134–137
dig 104–107
dirty 48, 49
dog-eared 108, 109
dusty 48, 49
fading 64–67
felting 140, 141
fire damage 86–91
flaking 156, 157
fold line 98, 99
foxing 68, 69
fraying 142, 143
grazing 126, 127
hole 130, 131
impression 104–107
ink corrosion 92–95
leather decay 152–155
lifted 144, 145
limp 58, 59
loose 110, 111
misshapen spine 112, 113
missing part 128, 129
mouldy 78–83
off-setting 70, 71
peeling 158, 159
kärbitud 124, 125
köite selja moonutus 112, 113
laineline 118, 119
luitumine 64–67
lõdvenenud 110, 111
lõhe 148, 149
lõigatud 124, 125
lõtv 58, 59
murdejoon 98, 99
murtud lehenurk 108, 109
mõlk 104–107
määrdunud 48, 49
naha lagunemine 152–155
nahakäänisesöövitus 96, 97
nakkumata pind 144, 145
narmendamine 142, 143
näritud pind 126, 127
nülitud 158, 159
paindes 118, 119
pleekimine 64–67
plekk 72, 73
plokkumine 50–53
pragu 148, 149
pruunistumine 76, 77
pulbristumine 156, 157
punane mädanik 152–155
puuduv osa 128, 129
iespiedums 104–107
ietecējums 74, 75
izbalējis 64–67
izdūrums 130, 131
izdzisis 64–67
iziris 142, 143
izliekšanās 118, 119
izplūdis 62, 63
izsvīdums 46, 47
krāsas migrācija 62, 63
krokošanās 118, 119
lobīšanās 158, 159
locījuma līnija 98, 99
nelīdzenas malas 146, 147
netīrs 48, 49
nograuzumi 126, 127
nogriezts 124, 125
nospiedums 70, 71
pārogļojies 86–91
pārslošanās 156, 157
pelējis 78–83
pirkstu nospiedumi 48, 49
plaisa 148, 149
plīsums 150, 151
putekļains 48, 49
putēšana 156, 157
rūsa 84, 85

powdering 156, 157
puncture 130, 131
ragged edges 146, 147
red rot 152–155
rigid 60, 61
rust 84, 85
scratch 132, 133
shrinkage 114, 115
skinned 158, 159
sooty 48, 49
split 148, 149
stain 72, 73
sticking 50–53
stiff 60, 61
tear 150, 151
thumbed 48, 49
tideline 74, 75
turn-in burn 96, 97
warping 116, 117
wavy 118, 119
wrinkling 120, 121
yellowing 76, 77

põlenud 86–91
rabe 54–57
rebaseplekid 68, 69
rebend 150, 151
rooste 84, 85
räbaldunud servad 146, 147
sõrmejäljed 48, 49
sälk 104–107
söestunud 86–91
tahmane 48, 49
tindikorrosioon 92–95
tolmune 48, 49
torkejälg 130, 131
tulekahjustus 86–91
tükkideks lagunenud 134–137
vajutusjälg 104–107
vasekorrosioon 92–95
vildistumine 140, 141
volt 98, 99
voolujoon 74, 75
värvi migratsioon 62, 63
värvijookse 62, 63
äratõmme 70, 71

rūsganie traipi 68, 69
sacementējies 50–53
salipis 50–53
salocīts 98, 99
salūzis 134–137
samešanās 116, 117
saraušanās 114, 115
sarkanā puve 152–155
sarullējies 102, 103
saspiests 100, 101
savēlies 140, 141
savērpšanās 116, 117
skābes apdegums 86–91
skrāpējums 132, 133
slāņošanās 138, 139
stīvs 60, 61
tintes korozija 92–95
traips 72, 73
trausls 54–57
uguns bojājums 86–91
vaļīgs 110, 111
vara korozija 92–95
viļņains 118, 119
zudusī daļa 128, 129